

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2557

ความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นแพทย์พื้นบ้าน
เพชรบูรณ์

Diversity of the Wisdom Local Medicine in Petchabun

นางสาวน้ำฝน เบ้าทองคำ

พฤษภาคม 2558

รหัสโครงการ 2557A14503160

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2557

ความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นแพทย์พื้นบ้านเพชรบูรณ์

Diversity of the Traditional Medicine in Petchabun

นางสาวน้ำฝน เป้าทองคำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

สนับสนุนโดย สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนา
มหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลงไปได้ด้วยดี เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความช่วยเหลือจากหลายๆฝ่าย โดยเฉพาะศาสตราจารย์ ดร. วิสุทธิ์ ไบไม้ ผู้ประสานงานกลุ่มโครงการความหลากหลายทางชีวภาพ และท่านผู้ทรงคุณวุฒิ ในกลุ่มโครงการความหลากหลายทางชีวภาพทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำในการดำเนินงานวิจัย และติดตามผลการดำเนินงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง จนงานวิจัยนี้สามารถสำเร็จลงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณสำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ที่เป็นผู้สนับสนุนทุนวิจัยในการทำงานวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณอธิการบดีมหาวิทยาลัย คณบดีคณะครุศาสตร์ คณบดีคณะวิทยาศาสตร์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัย ประธานสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ และประธานสาขาวิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ด้านเครื่องมือและสถานที่ในการดำเนินงานวิจัย พร้อมทั้งออกคำสั่งอนุมัติเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัย

ขอขอบคุณกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในชุมชนที่ให้ความช่วยเหลือด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับงานวิจัย และนักศึกษาผู้ช่วยวิจัย ที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานวิจัย ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยที่ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวนาม ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบคุณในการให้ความช่วยเหลือในทุกด้านไว้ในโอกาสนี้

น้ำฝน เป้าทองคำ

หัวหน้าโครงการวิจัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ในการรักษาพยาบาลของแพทย์พื้นบ้าน จังหวัด เพชรบูรณ์ โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้รูปแบบการสำรวจและการ สัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้างประเด็นคำถามควบคู่กับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรม การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของแพทย์พื้นบ้านในแต่ละพื้นที่ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับวิธีการรักษา และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเป็นแพทย์พื้นบ้าน แบ่งพื้นที่ทำการวิจัยในจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็น 5 พื้นที่ตามลักษณะของความแตกต่างของวัฒนธรรมดั้งเดิมของแพทย์พื้นบ้านก่อนการ ย้ายถิ่นมาอาศัยในจังหวัดเพชรบูรณ์ (หอมรดกไทย, 2541) ใช้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ เฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อเข้าร่วมโครงการวิจัยด้วยความสมัครใจของกลุ่ม ตัวอย่างในการให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยและการลงนามในใบยินยอมด้วยความสมัครใจ (Informed Consent Form) มีจำนวนทั้งสิ้น 25 คนจากทั้งหมด 5 พื้นที่ ผลการวิจัยพบว่าสามารถแบ่งแพทย์ พื้นบ้านตามวิธีการรักษา ดังนี้ การรักษาด้วยการจับเส้น การรักษาด้วยการเป่า การรักษาด้วย น้ำมัน การรักษาด้วยวิธีเหนือธรรมชาติและการรักษาด้วยสมุนไพร ไม่มีใบประกอบโรคศิลป์ จำนวน 22 คน มีอายุเฉลี่ย 71 ปี มีประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วยเฉลี่ย 42 ปี แพทย์พื้นบ้าน 1 คน ใช้วิธีการรักษามากกว่า 1 วิธี เรียกว่า “การรักษาแบบผสมผสาน” ขึ้นอยู่กับ ความสามารถของแพทย์พื้นบ้านและอาการของผู้ป่วย การสืบทอดการเป็นแพทย์พื้นบ้านไม่ เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละพื้นที่แต่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ดั้งเดิม มีวิธีการ ถ่ายทอด 2 วิธีคือการท่องจำและการอ่านจากตำรา มีการใช้สมุนไพรที่หาได้ในท้องถิ่นและในป่า ท้องถิ่น โรคที่สามารถให้การรักษาได้ คือโรคที่เกิดจากกระบวนการทำงานของร่างกายผิดปกติ เช่น เบาหวาน ความดัน มะเร็ง เกาต์ และภูมิแพ้ และโรคที่เกิดจากการติดเชื้อ เช่น ผีหนัง ตา แดง ภูสวัด ไพรามทุ่ง คางทูม และหามเลือด ด้วยการรักษาแบบผสมผสานควบคู่กับการรักษา ทางด้านจิตใจ

คำสำคัญ

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน, แพทย์พื้นบ้าน, การรักษาแบบพื้นบ้าน

Abstract

This research aims to study the knowledge of traditional medicine in Phetchabun Province. This qualitative research used surveys research and in-depth interviews research. Data were collected from five areas in Phetchabun Province based on the difference of the culture of folk medicine before the migration to live in Phetchabun (Heritage Thailand, 2541). In structured interviews and knowledge management method used of this study. Data research its saturation with 25 traditional medicine purposive sampling and signed in the informed consent form. Data then were analyzed using content analysis. A qualitative data analysis five categories of traditional medicine including; 1) Massage treatment 2) Blow treatment 3) Oil treatment 4) Conjuror or Shamanism and 5) Herb treatment. They didn't have certificate 22 people, the high average age of 71 years, experience in treating patients averaged 42 years. They used to treat more than one method, called "a integrated of treatment," depending on the capabilities of folk medicine and diseases. The successor of traditional medicine is not related to the cultural heritage of each area, associated with traditional learning. There are two ways how to convey memorizing and reading from textbooks. They used herbs form local and indigenous forest. The disease can be treated is divided into two types: 1) the disease from the process of physical disorders such as diabetes, blood pressure, cancer, gout and allergies 2) the disease from infections such as skin redness, shingles fire Ram fields mumps and bleeding with treatment integrated with psychotherapy.

Keywords

Indigenous Knowledge, Traditional Medicine, Traditional health care

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่*1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	2
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 สมมติฐานการวิจัย	2
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย	2
1.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	3
1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	3
1.7 ระยะเวลาการทำการวิจัย	3
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ	3
บทที่*2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง	5
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	16
บทที่*3 วิธีดำเนินการวิจัย	19
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	19
3.2 ขอบเขตการวิจัย	19
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการทำการวิจัย	20
3.4 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ	21
3.5 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย.....	22
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	22
บทที่*4 ผลการวิจัย	23

	หน้า
4.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์.....	23
4.2 ประเภทของแพทย์พื้นบ้าน	28
4.3 ข้อมูลทั่วไปของแพทย์พื้นบ้าน.....	29
4.4 แหล่งเรียนรู้การเป็นแพทย์พื้นบ้านและผู้ถ่ายทอดการเป็นแพทย์พื้นบ้าน.....	30
4.5 วิธีการวินิจฉัยโรคของการแพทย์พื้นบ้าน.....	31
4.6 วิธีการรักษาผู้ป่วยของแพทย์พื้นบ้าน.....	32
4.7 อุปกรณ์ และยาที่ใช้ประกอบการรักษา	37
4.8 บทบาทหน้าที่และความรู้สึกรู้สีกในการประกอบอาชีพแพทย์พื้นบ้าน	89
4.9 ข้อปฏิบัติในการเป็นแพทย์พื้นบ้าน	89
บทที่*5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	90
5.1 สรุปการวิจัย	90
5.2 อภิปรายผล	90
5.3 ข้อเสนอแนะ	92
บรรณานุกรม	93
ภาคผนวก	94
ภาคผนวก ก	95
ภาคผนวก ข	96
ภาคผนวก ค	97
ประวัติ	
นักวิจัย	98

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงประเภทของภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านของเพชรบูรณ์โดยแบ่งตามภูมิปัญญาที่ใช้ในการรักษา และจำนวนของแพทย์พื้นบ้านที่ได้จากการวิจัย.....	28
2	แสดงรายชื่อ เพศ อายุ ประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วย การมีใบประกอบโรคศิลป์ และประเภทของแพทย์พื้นบ้านตามภูมิปัญญาของแพทย์พื้นบ้านที่จากพื้นที่การวิจัยทั้ง 5 พื้นที่.....	29
3	แสดงจำนวน (คน) ของแพทย์พื้นบ้านที่ได้รับการสืบทอดการเป็นแพทย์พื้นบ้าน จากผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ พื้นที่ที่เป็นแหล่งความรู้วิธีการรักษาแบบพื้นบ้านและสื่อการเรียนรู้การเป็นแพทย์พื้นบ้านที่แตกต่างกัน.....	31
4	แสดงวิธีการรักษาผู้ป่วยของแพทย์พื้นบ้านตามชนิดของโรคและประเภทของแพทย์พื้นบ้านพื้น.....	32
5	แสดงรายชื่อสมุนไพรที่แพทย์พื้นบ้านที่ใช้ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรนำมาใช้รักษาผู้ป่วยในจังหวัดเพชรบูรณ์	40

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่จังหวัดเพชรบูรณ์และตำแหน่งอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดเพชรบูรณ์	26

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แพทย์พื้นบ้านนั้นอยู่คู่กับมนุษย์มาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบันจนกระทั่งบางสิ่งบางอย่างกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีหรือค่านิยมของชุมชนสืบทอดต่อกันมากลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ในสมัยอดีตที่ยังไม่มีการค้นพบยาปฏิชีวนะที่หลากหลายเช่นในยุคปัจจุบันเมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วยก็ต้องไปพึ่งแพทย์พื้นบ้านในการรักษาพยาบาล กรรมวิธีในการรักษาของแพทย์พื้นบ้านมีอยู่มากมายหลายวิธี เช่น การใช้สมุนไพร การเป่ารักษา การนวด และการรักษาด้วยสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติที่อยากต่อการพิสูจน์ โดยพิธีการที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของคนที่อยู่ในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งการรักษาของแพทย์พื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ความศรัทธา และกลุ่มชาติพันธุ์ของท้องถิ่นนั้นๆ แต่ในปัจจุบันด้วยการแพทย์แผนใหม่ที่ทันสมัยมากขึ้นและค่านิยมของการรักษาด้วยแพทย์พื้นบ้านลดน้อยลงส่งผลให้อาชีพแพทย์พื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษกำลังจะสูญหายไป จึงควรที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูให้คงอยู่ต่อไป

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือของประเทศไทยและเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางด้านกลุ่มประชากรภายในจังหวัดหลายกลุ่มเนื่องจากประชากรในจังหวัดเพชรบูรณ์จะมาจากการอพยพและย้ายถิ่นฐานมาจากที่ที่แตกต่างกันด้วยเหตุผลข้อนี้ทำให้แต่ละท้องถิ่นของกลุ่มประชากรเหล่านั้นมีขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อภาษา และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน และจากการศึกษาข้อมูลทำให้ทราบว่าในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้นมีแพทย์พื้นบ้านที่มีวิธีการรักษาหลายรูปแบบเช่น การใช้สมุนไพร การเป่าด้วยคาถา การนวดด้วยน้ำมัน และการรักษาด้วยวิธีเหนือธรรมชาติ แต่การรักษาต่างๆเหล่านี้ก็จะมีวิธีการหรือพิธีกรรมที่แตกต่างกันตามท้องถิ่นที่อยู่อาศัย กลุ่มประชากร และชาติพันธุ์ หรือไม่นั้นเป็นสิ่งที่งานวิจัยนี้ต้องการศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นในการอนุรักษ์และผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการแพทย์พื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพ การอนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายของการรักษาโรคด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการกับความหลากหลายของพืชสมุนไพรในท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบูรณ์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อชาวจังหวัดเพชรบูรณ์และทางการแพทย์ในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ความรู้ของการรักษาพยาบาลด้วยแพทย์พื้นบ้านของจังหวัดเพชรบูรณ์

1.3 สมมุติฐานการวิจัย

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ผลต่อการรักษาและการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

1.4.1 ประเภทของการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้การวิจัยสองประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยแบบ (Participatory Research)

1.4.2 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

1.4.2.1 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นลักษณะการวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research)

1.4.2.2 การแพทย์พื้นบ้านในจังหวัดเพชรบูรณ์มีวิธีการรักษาที่หลากหลาย เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

1.4.3 กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายคือ กลุ่มของแพทย์พื้นบ้านในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ที่ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยจำนวนทั้งหมด 25 คน โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

ตัวแปรที่ศึกษา

1.4.3.1 ชนิดของแพทย์พื้นบ้านในจังหวัดเพชรบูรณ์

1.4.3.2 วิธีการรักษาของการแพทย์พื้นบ้านที่ไม่ใช้การรักษาแบบแพทย์แผน

ปัจจุบัน

1.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยสามรูปแบบคือการวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จึงใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ เอกสารตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบบสอบถามการเป็นแพทย์พื้นบ้าน กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดองค์ความรู้ของแพทย์พื้นบ้าน แบบสังเกต เครื่องบันทึกเสียง เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จำแนกเป็นข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

1.7 ระยะเวลาทำการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย 12 เดือน ตั้งแต่ ตุลาคม 2556 ถึง กันยายน 2557

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.8.1 ทำให้ทราบชนิดของแพทย์พื้นบ้านในจังหวัดเพชรบูรณ์
- 1.8.2 ได้ข้อมูลการรักษาพยาบาลและการดูแลสุขภาพแบบการแพทย์พื้นบ้านของจังหวัดเพชรบูรณ์

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความหลากหลาย หมายถึง การดำรงอยู่ของความแตกต่าง และความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญา
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านหรือคนในท้องถิ่นที่เรียนรู้มาจาก พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ญาติพี่น้อง บรรพบุรุษ หรือคนในท้องถิ่นด้วยกันเองจากรุ่นต่อรุ่น จนบางอย่างกลายเป็นวัฒนธรรม เช่น เรื่องอาหาร การรักษาโรค การเคารพผู้อาวุโส ศิลปะดนตรี
3. แพทย์พื้นบ้าน หมายถึง กลุ่มคนที่เป็นชาวบ้านที่อยู่ในท้องถิ่นหรือชุมชนที่ทำหน้าที่ในการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีการรักษาแบบพื้นบ้านที่มีการเรียนรู้มาจากบรรพ

บุรุษ ประกอบด้วย หมอนวดหรือจับเส้นพื้นบ้าน หมอน้ำมัน หมอสมุนไพร หมอเป่า และหมอผีที่รักษาด้วยวิธีเหนือธรรมชาติ

4. หมุนไฟพื้นบ้าน หมายถึง พืชที่ใช้เป็นยารักษาโรคที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น
5. ชุมชน หมายถึง ประชากรแพทย์พื้นบ้านและโรงเรียน
6. คาย หมายถึง เครื่องบัตร์พลิบูชา เทวดา ผี ครูบาอาจารย์และผู้ที่เคารพบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลหรือเพื่อเป็นการขอขมา
7. ชั้น 5 หมายถึง เครื่องบูชาอย่างละ 5 คู่ โดยมากมีดอกไม้ 5 คู่ เทียนเล็ก 5 คู่ ในบางท้องถิ่นอาจมีหมากพลู 5 คู่ บุหรี่ 5 มวน หรืออาจมีเพิ่มเติมอย่างอื่นได้อีก แต่ต้องมีจำนวนที่นำมาใช้เป็น 5
8. การรักษาด้วยการจับเส้น หมายถึงการหนดหรือกดจุดต่าง ๆ บนร่างกายผู้ป่วย
9. การรักษาด้วยน้ำมัน หมายถึง การรักษาอาการที่เกี่ยวกับความผิดปกติทางด้านกระดูก และข้อต่าง ๆ ในร่างกาย เช่น แขนหัก ขาหัก ข้อเท้าหลุด โดยการทำด้วยน้ำมันที่เคี่ยวได้จากพืชสองชนิด คือ น้ำมันมะพร้าวและน้ำมันงา
10. การรักษาด้วยการเป่า หมายถึง การที่แพทย์พื้นบ้านท่องคาถาแล้วเป่าพ่นลงในตัวผู้ป่วย
11. การรักษาด้วยวิธีเหนือธรรมชาติ หมายถึงแพทย์พื้นบ้านที่รักษาโดยต้องพึ่งอำนาจของดวงวิญญาณหรืออำนาจต่าง ๆ ที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าหรือพิสูจน์ไม่ได้ทางวิทยาศาสตร์
12. การรักษาด้วยสมุนไพร หมายถึงการรักษาด้วยการนำสมุนไพรต่าง ๆ มาปรุงเป็นยาเพื่อการรักษาอาการเจ็บป่วย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 การแพทย์พื้นบ้านไทย

การแพทย์พื้นบ้านไทยเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีคุณค่าคู่กับคนไทย มาแต่ดั้งเดิม เป็นประสบการณ์การต่อสู้ดิ้นรน เพื่อการมีชีวิตอยู่รอด และดูแลรักษาตนเองจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง กลายเป็นรากฐานภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพด้วยตนเองอย่างเหมาะสม

ความหมายของการแพทย์พื้นบ้าน หมายถึง การดูแลสุขภาพตนเองในชุมชนแบบดั้งเดิมจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเกี่ยวกับความ เชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และทรัพยากรที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น

ระบบการแพทย์พื้นบ้าน มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรค การแพทย์พื้นบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรคอยู่ 2 ประการ ประการแรก (Personalistic Medical System) เชื่อว่าโรคหรือความเจ็บป่วยเกิดจากสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ได้แก่ ความเจ็บป่วยที่เกิดจากการกระทำของผีที่เกิดจากกรรมหรือกฎแห่งกรรม เกิดจากไสยศาสตร์พลังอำนาจเวทมนต์คาถา ความเจ็บป่วยที่เกิดจากการโคจรตำแหน่งของดวงดาว และความเจ็บป่วยที่เกิดจากการละเมิดขนบธรรมเนียมประเพณี ประการที่สอง (Naturalistic Medical System) คือ โรคและความเจ็บป่วยที่เกิดจากธรรมชาติ เกิดการเสียสมดุลของร่างกายตามอายุ และเงื่อนไขของแต่ละบุคคลตามสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมของบุคคลนั้น 2) วิธีการรักษาของแพทย์พื้นบ้าน จะมีความหลากหลายแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางนิเวศวิทยา ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรค และประเภทของหมอ อย่างไรก็ตาม หมอพื้นบ้านทุกประเภทมีกระบวนการรักษา เป็นขั้นตอนหลักมักไม่แตกต่างกันมีอยู่ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการตั้งเครื่องบูชาครู อีสาน เรียกว่า ตั้งคาย อันประกอบด้วย ชัน 5 ได้แก่ ดอกไม้สีขาว 5 คู่ เทียน 5 เล่ม และเงินตั้งคาย 6-24 บาท แล้วแต่ประเภทของหมอ ขั้นตอนการวินิจฉัยโรค เมื่อผู้ป่วยนำคายมาบูชาครูแล้ว หมอจะทำการวินิจฉัยตามวิธีการของแต่ละประเภท ซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างกันไป เมื่อวินิจฉัยแล้วก็จะขั้นตอนของการรักษาที่หมอจะทำ

การรักษาตามกรรมวิธีของตน โดยใช้สมุนไพร การเป่าเสก ทาน้ำมัน ทำพิธีขับไล่ผี หรือพิธีสู่ขวัญ เป็นต้น กรณีที่ไม่หายจะแนะนำให้ผู้ป่วยไปรักษารูปแบบอื่น ขั้นตอนสุดท้าย เป็นขั้นตอนการปลงศพเมื่อผู้ป่วยหายจากโรคแล้วจะยกเครื่องบูชาให้หมอ และเงินคู่สมนาคุณ 3) หมอพื้นบ้าน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากของการแพทย์พื้นบ้าน หมอพื้นบ้านมีหลายประเภท จำแนกโดยใช้เกณฑ์ตามความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเจ็บป่วยสามารถจำแนกออกเป็นดังนี้ ประเภทของหมอที่รักษาความเจ็บป่วยที่มีสาเหตุจากสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้แก่ หมอธรรม หมอลำผีฟ้า หมอสู่ขวัญ ประเภทของหมอที่รักษาความเจ็บป่วยที่มีสาเหตุจากธรรมชาติ ได้แก่ หมอน้ำมัน หมอสมุนไพร หมอนวด 4) ผู้ป่วยที่มารับการรักษาพบว่า ผู้ป่วยที่มารับการรักษากับหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จบการศึกษาภาคบังคับและมีอาชีพ เกษตรกรรม สิ่งนี้เป็นเครื่องยืนยันว่าการแพทย์พื้นบ้านยังมีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพของประชาชน

ลักษณะเด่นของการแพทย์พื้นบ้าน มีดังนี้ 1) เป็นระบบการแพทย์แบบองค์รวม มีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเจ็บป่วยว่าไม่ได้หมายถึงความผิดปกติทางด้านร่างกาย เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อม 2) การรักษาได้ผลดีในกลุ่มที่มีอาการไม่ชัดเจน ซึ่งหมอและผู้ป่วยเชื่อว่าเกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติแยกออกไม่ชัดเจนระหว่างทางและการจิตใจ 3) มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนเนื่องจากชาวบ้านและหมอพื้นบ้านมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต การศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน จึงไม่มีความแตกต่างกันระหว่างชนชั้น 4) เสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ป่วยสามารถกำหนดค่ารักษาได้ตามฐานะเศรษฐกิจ 5) วินิจฉัยและรักษาโรคโดยบริบททางสังคมวัฒนธรรม 6) มีประสิทธิภาพในการรักษาโรคบางโรคได้แน่นอน เช่น ไข้หวัด 7) ผู้ป่วยมีความพอใจในรูปแบบการบริการ เพราะไม่ยุ่งยากซับซ้อน (วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา)

2.1.2 ความหลากหลายของภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทย (คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช)

2.1.2.1 ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านภาคเหนือ

ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตและสุขภาพของชาวล้านนา ชาวล้านนาเชื่อว่าชีวิตคนประกอบขึ้นด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 2 อย่าง คือ รูปกับนาม หรือส่วนของธาตุ กับส่วนของขวัญ ซึ่งสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เมื่อใดที่แต่ละส่วนบกพร่องหรือความสัมพันธ์ระหว่างกาย

กับใจไม่สมดุลก็ก่อให้เกิดความเจ็บป่วยขึ้นได้ หลักการดูแลสุขภาพผู้ป่วยของภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนา คือ การเสริมส่วนที่ขาด ขจัดส่วนที่เกิน ล้างสิ่งที่เป็นพิษ แก้ไขสิ่งที่เป็นต้นเหตุของการป่วย และบำรุงร่างกายให้แข็งแรงโดยใช้อาหารหรือดอาหารบางชนิดที่เป็นของแสลงต่อโรค ใช้ยาสมุนไพรซึ่งเป็นยาตำรับ อาจใช้ร่วมกับการนวด การปรับพฤติกรรม หรือทำพิธีกรรมร่วมด้วย โดยเฉพาะเมื่อสาเหตุของการเจ็บป่วยเกิดร่วมกับการเสียสมดุลของขวัญก็จะทำพิธี อ้อขวัญ หรือเรียกขวัญให้กลับคืนมาสู่ร่างกายหรืออวัยวะที่ขวัญนั้นอยู่ และวิธีการวินิจฉัยของหมอพื้นบ้านล้านนาไม่ได้แยกขั้นตอนของการวินิจฉัยกับการรักษาออกจากกันชัดเจน วิธีการวินิจฉัยไม่มีหลักที่ตายตัวหรือใช้ร่วมกัน ในส่วนของขั้นตอนการรักษาของหมอพื้นบ้านล้านนานั้น สามารถแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ดังนี้ 1) กลุ่มที่ป้องกันหรือรักษาด้วยพิธีกรรม เช่น การดูฤกษ์ยาม การขจัดปัดเป่าสิ่งเลวร้ายจากการดู 2) กลุ่มที่ป้องกันหรือรักษาทางกาย เช่น การนวดบีบเส้น การแหก การย่ำขา 3) กลุ่มที่ป้องกันหรือรักษาด้วยยาสมุนไพร 4) กลุ่มที่ป้องกันหรือรักษาด้วยอาหารและการกิน เช่น การงดอาหารแสลง หรือกินอาหารให้สอดคล้องกับธาตุของผู้ป่วย

2.1.2.2 ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านภาคอีสาน

ความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับการเจ็บป่วย คือ ความเชื่อเรื่องกรรมตามหลักพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผี และความเชื่อเรื่องเคราะห์กรรม วิธีการรักษาและหมอพื้นบ้านภาคอีสาน แบ่งได้ 6 ประเภท ได้แก่ 1) หมอยาสมุนไพร รักษาโรคโดยใช้สมุนไพร โดยอาจมีคาถาอาคมประกอบ 2) หมอมนต์หรือหมอเป่า รักษาโรคด้วยการเป่ามนต์หรือใช้คาถาอาคมเป็นหลัก 3) หมอธรรม ใช้พิธีกรรม เช่น ผูกฝ้าย (สายสิญจน์) รดน้ำมันต์ เป็นต้น ร่วมกับคาถาอาคมขับไล่ผีที่เป็นสาเหตุการป่วย 4) หมอสู่ขวัญ ทำพิธีเรียกขวัญให้กลับคืนสู่ร่างกายเพื่อให้หายป่วย 5) หมอมอหรือหมอดู ใช้ดูฤกษ์ยามเคราะห์กรรมเพื่อระบุสาเหตุของการเจ็บป่วย 6) เฒ่าจ้ำ มีหน้าที่ประกอบพิธีกรรมเพื่อบวงสรวงสังเวณี และเทวดาประจำหมู่บ้าน

2.1.2.3 ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านภาคกลาง

ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตและสุขภาพของคนภาคกลาง เนื่องจากอยู่ใกล้กับศูนย์กลางพัฒนาทำให้แนวคิดเกี่ยวกับผีและอำนาจเหนือธรรมชาติมีความสำคัญลดลง ในขณะที่มีความรู้และตัวยากจากวัฒนธรรมอื่นมาใช้รักษาโรค วิธีการรักษาและหมอพื้นบ้านภาคกลาง หมอพื้นบ้านที่พบเหมือนกับภาคอื่น แต่คาถาอาคมและพิธีกรรมอาจจะแตกต่างกันไปไม่ซับซ้อน

2.1.2.4 ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านภาคใต้

ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตและสุขภาพของคนภาคใต้ในเรื่องเหนือธรรมชาติมีน้อยกว่าพื้นที่อื่น เนื่องจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้แก่ วัฒนธรรม การนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่ง

ทำให้คนในภาคใต้ไม่ต้องมีความรู้สึกพึงพิงอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติมากนัก วิธีการรักษา และหมอพื้นบ้านภาคใต้ ประเภทของหมอที่รักษาส่วนใหญ่จะเป็นหมอสมุนไพรที่เชี่ยวชาญการใช้สมุนไพรในท้องถิ่น หมอตำแยที่เรียกว่า โต๊ะบีแด และหมอยุ

2.1.3 การวิจัย

การวิจัย หรือ Research เป็นกระบวนการค้นหาและพัฒนาความรู้ของมนุษย์ให้ก้าวหน้าอย่างเป็นระบบ จะเห็นว่าคำจำกัดความนี้ก็อาจคล้ายกับนักวิชาการคนอื่น ๆ กล่าวไว้ นั่นคือ ต้องการอยากรู้แต่สิ่งที่ได้รู้มันเป็นเรื่องถูกต้องหรือไม่ อย่างไร เมื่อได้ผ่านการบวนการทำการวิจัยด้วยตนเองแล้ว ผู้วิจัยจะค่อยๆ พัฒนาความเข้าใจว่าการวิจัยที่จริงแล้วหมายถึงอะไร โดยการอ่านและโต้เถียงความถูกต้องเที่ยงตรงของคำจำกัดความจากหนังสือตำราต่างๆ แม้แต่โดยเพียงแค่อ่านบทความการวิจัย ในไม่ช้าผู้วิจัยจะพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยได้ และสามารถที่จะสร้างคำจำกัดความที่ชัดเจนไม่คลุมเครือด้วยตนเองได้ ความเข้าใจเช่นนี้และความสนใจในการวิจัยเป็นส่วนตัวนั้นแหละมีความสำคัญแก่นักวิจัยมากกว่า

ขั้นตอนการวิจัย โดยทั่วไปการวิจัยจะมีขั้นตอนดังนี้

2.1.3.1. ขั้นตอนรวบรวมข้อมูล ใน ขั้นตอนนี้นักวิจัยตัดสินใจเกี่ยวกับคำถามการวิจัยเป้าหมายของการวิจัยวัตถุประสงค์ของการวิจัย และกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีซึ่งเป็นรากฐานของการวิจัย

2.1.3.2. ขั้นตอนออกแบบวิธีเก็บข้อมูล เพื่อจะตอบคำถามหรือขั้นการออกแบบการวิจัย

2.1.3.3 ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการวิจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง

2.1 3.4 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล โดยการอ้างอิงกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ใช้เพื่อตอบคำถาม

2.1.3.5 ขั้นสรุปผล และรายงานผลการวิจัย เพื่อจะเผยแพร่ข้อค้นพบไปยังผู้อื่นทั้งหมดนี้เรียกว่าเป็นกระบวนการวิจัย กระบวนการวิจัยหมายถึง ส่วนต่างๆ ทั้งหมดที่ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ให้มีระบบการตรวจสอบความถูกต้อง ต้องผิดพลาดได้ในแต่ละขั้นตอน

2.1.4 การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ มีเป้าหมายที่จะศึกษาในเชิงคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะวัดได้คือ ไม่สามารถลดทอนลงเป็นตัวเลขได้เช่น ความรู้สึก ความคิด ประสบการณ์ เป็นต้น ซึ่งได้แก่ มโนทัศน์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับแนวทางศึกษาความรู้แบบนัยนิยม การวิจัยเชิงคุณภาพ

ใช้ข้อมูลและการวิเคราะห์ที่ไม่ใช่ตัวเลข เพื่อที่จะบรรยายและเข้าใจโมทัศน์เหล่านั้น เพราะฉะนั้น นักวิจัยอาจจะใช้แนวทางศึกษาทางเลือก เพื่อให้เข้าใจเจตนาของผู้ที่เข้าไปชมการแข่งขันต่างๆ โดยถามพวกเขาให้บอกเหตุผลว่าเพราะเหตุใดพวกเขาจะไม่เข้าชมการแข่งขันในอนาคต ความคิดดังกล่าวเป็นสิ่งที่ยากจะแปลงเป็นตัวเลขได้อย่างมีความหมาย และด้วยเหตุนี้ ข้อมูลในรูปของถ้อยคำที่นักวิจัยนำมาใช้แปลเป็นตัวเลขได้ อย่างมีความหมาย และด้วยเหตุนี้ ข้อมูลในรูปของถ้อยคำที่นักวิจัยนำมาใช้แปลความหมายมีความเหมาะสมในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งไม่เหมือนกับเชิงปริมาณ ประเด็นเรื่อง “จำนวนเท่าไร” อาจจะไม่ใช้ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

2.1.4.1 การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (ณรงค์ศักดิ์ บุญมาลิก, 2555)

ในการวิจัยเชิงคุณภาพ การออกแบบเป็นกระบวนการย้อนกลับไปมา (Interactive Process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนไปเปลี่ยนมาระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของการออกแบบ โดยประเมินความนัยของจุดประสงค์ ทฤษฎี คำถามการวิจัย วิธีการ ปัญหาความเที่ยงตรงที่มีต่อกันและกัน โมเดลปฏิกริยาสัมพันธ์นี้เข้ากันได้กับคำจำกัดความของการออกแบบที่ว่า การออกแบบเป็นการจัดแจงองค์ประกอบต่างๆ ที่ควบคุมการหาหน้าที่ของการศึกษาวิจัย มากกว่าที่จะเป็นแผนการที่กำหนดไว้ก่อนแล้วสำหรับที่จะทำการศึกษา หรือว่าเป็นเพียงลำดับขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาวิจัยนั้น เพราะฉะนั้นโมเดลนี้จึงมีแนวคิดพื้นฐานอยู่ที่การให้โมทัศน์ การออกแบบการวิจัยว่า ได้แก่ โครงสร้างสำคัญและความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันขององค์ประกอบต่างๆ ของการศึกษารวบรวมและความนัยของแต่ละองค์ประกอบที่มีต่อองค์ประกอบอื่นๆ การออกแบบมี 5 องค์ประกอบ องค์ประกอบเหล่านี้มีลักษณะเป็นไปตามประเด็นที่แต่ละส่วนต้องการพิจารณา คือ

1. วัตถุประสงค์ (Purposes) มีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

- เป้าหมายสำคัญที่สุดของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คืออะไร
- การศึกษาครั้งนี้ต้องการที่จะอธิบายให้ ในประเด็นใดบ้าง และมันจะมีอิทธิพล

ต่อการปฏิบัติอะไรบ้าง

- เพราะเหตุใดจึงต้องการที่จะทำการศึกษาวิจัยนี้ และเพราะเหตุใดจึงมีความสนใจที่จะทราบผลของการศึกษาที่ออกมา

- เพราะอะไร การศึกษาวิจัยนี้จึงคุ้มค่าที่จะทำ

2. กรอบแนวคิดของเนื้อหา (Conceptual context) มีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

- เกิดอะไรขึ้นกับปรากฏการณ์ที่กำลังวางแผนจะศึกษา

- มีทฤษฎีอะไร ข้อค้นพบใดบ้างและกรอบแนวคิดใดที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์เหล่านั้นที่จะชี้แนะหรือให้ข้อมูลความรู้แก่การวิจัยนั้นได้
- วรรณกรรมใดบ้าง การวิจัยเบื้องต้นและประสบการณ์ส่วนตัวใดบ้าง ที่จะนำมาให้ใช้

- องค์ประกอบนี้มีทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว หรือนักวิจัยกำลังสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับบริบทหรือประเด็นที่กำลังศึกษา

- สำหรับทฤษฎีมีแหล่งสำคัญหลักอยู่ 4 ประการ คือ

- (1) ประสบการณ์ของนักวิจัยเอง

- (2) ทฤษฎีและการวิจัยที่มีอยู่เดิม

- (3) ผลของการศึกษานำร่อง หรือการวิจัยเบื้องต้นที่นักวิจัยได้ทำไว้แล้ว

- (4) การทดลองความคิด (Thought Experiments)

3. คำถามการวิจัย (Research questions) มีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

- ในการศึกษาครั้งนี้ นักวิจัยต้องการที่จะเข้าใจสิ่งใดเป็นการเฉพาะ

- นักวิจัยยังไม่รู้อะไรบ้างในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษาซึ่งต้องการจะเรียนรู้

4. วิธีการศึกษา (Methods) มีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

- องค์ประกอบของการออกแบบข้อนี้ ประกอบด้วย 4 ส่วนสำคัญ คือ

- (1) ความสัมพันธ์ของการวิจัยกับประชาชนที่ศึกษา

- (2) การเลือกสถานที่ศึกษาและการเลือกตัวอย่าง

- (3) วิธีการเก็บข้อมูล และ

- (4) เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลที่จะใช้

5. ความเที่ยงตรง (Validity) มีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

- ผู้วิจัยจะหาผิดพลาดได้อย่างไร

- อะไรคือคำอธิบายการเลือกที่น่าจะเป็นความจริง และอะไรคือปัจจัยคุกคามต่อความเที่ยงตรงที่มีต่อข้อสรุปในการศึกษาและผู้วิจัยจะจัดการกับสิ่งเหล่านั้นอย่างไร

- ข้อมูลที่มีจะสามารถเก็บรวบรวมมาได้ จะสนับสนุนหรือจะทำลายความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นอย่างไร

2.1.4.2 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

การวิจัยเอกสาร หมายถึง เป็นการวิจัยที่ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร รายงาน แล้วเสนอผลในเชิงวิเคราะห์ นิยมใช้กันมากในสถาบันการศึกษา เพื่อเขียนวิทยานิพนธ์หรือเขียนรายงานที่จำเป็นต้องอาศัยเอกสารประเภทต่าง ๆ ในการอ้างอิง รวมทั้งใช้เมื่อต้องการรู้ผลเร็วในกรณีที่เหตุการณ์ผ่านไปแล้ว หรือกรณีที่ผู้วิจัยไม่มีทุนพอ และอยู่ไกลจากแหล่งข้อมูลไปเก็บข้อมูลในพื้นที่จริงได้ยาก

แหล่งข้อมูล มี 2 แหล่ง คือ

1. ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร รายงาน หรือหนังสือซึ่งได้ตีพิมพ์ไว้แล้ว เช่น วารสาร บทความ และสิ่งตีพิมพ์อื่น ๆ เป็นต้น
2. ใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากแหล่งที่มีผู้เก็บรวบรวมไว้แล้ว แต่ยังไม่ได้เผยแพร่เป็นรายงานเสนอต่อสาธารณชน

วิธีการนำเสนอ

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิและปฐมภูมิ
 2. วางกรอบแนวคิด โดยกำหนดกรอบข้อมูลให้สอดคล้องตรงประเด็นกับเป้าหมายของการวิจัย
 3. วิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งต้องใช้ความละเอียดรอบคอบ
 4. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ
- 2.1.4.3. การวิจัยเชิงสำรวจ (นิติงษ์ ส่งศรีโรจน์)

การวิจัยเชิงสำรวจ เป็นการวิจัยที่เน้นการศึกษารวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันการดำเนินการวิจัยไม่มีการสร้างสถานการณ์ เพื่อศึกษาผลที่ตามมาแต่เป็นการค้นหาข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว นักวิจัยไม่สามารถกำหนดค่าของตัวแปรต้นได้ตามใจชอบ เช่น ผู้วิจัย ต้องการสำรวจความคิดเห็นของนักเรียน/นักศึกษาต่อการให้บริการทางด้านการเรียนการสอนของวิทยาลัย และต้องการศึกษาว่าเพศชายและเพศหญิงจะมีความคิดเห็นต่างกันหรือไม่ ในกรณีนี้ตัวแปรต้นคือเพศ และค่าของตัวแปรต้นคือ ชายและหญิง จะเห็นได้ว่าค่าของตัวแปรต้นเป็นสิ่งที่ป็นอยู่แล้ว นักวิจัยไม่สามารถกำหนดได้เองว่าต้องการให้ค่าของตัวแปรเพศเป็นอย่างอื่นที่ไม่ใช่เพศชายหรือเพศหญิง

ความหมายของการสำรวจ (Definition of the Survey) เป็นเทคนิคทางด้านระเบียบวิธี (methodological technique) อย่างหนึ่งของการวิจัย ที่ใช้เก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบจากประชากรหรือกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้การสัมภาษณ์หรือใช้แบบสอบถามชนิด self-administered questionnaire Survey มีความคล้ายคลึงกับการออกแบบวิจัยเชิงเตรียมทดลอง (preexperimental design) ที่ Campbell และ Stanley ให้ความหมายว่าเป็น “one-shot case study” คือ เป็นการเก็บข้อมูลในเวลาใดจุดหนึ่ง (at one point in time)

- ไม่มีการเก็บข้อมูลที่เกิดขึ้นอยู่ก่อน (no “before” observations are made)

- ไม่มีการควบคุมตัวแปรที่ทำการทดลอง (no control exercised over experimental variables) และ

- ไม่มีการสร้างกลุ่มควบคุม (no control groups are explicitly constructed) เพื่อการทดลองมีแต่เพียงกลุ่มที่ทำการศึกษาในเวลาขณะนั้นเท่านั้น แล้วทำการสอบถามตามประเด็น (issues) ที่ต้องการ เช่น พฤติกรรม ทศนคติ หรือความเชื่อต่างๆ เป็นต้น

รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research Design)

Survey Design เป็นการดำเนินการเก็บข้อมูลที่ต้องการศึกษาประชากรส่วนใหญ่จากกลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่งของประชากรกลุ่มนั้น ซึ่งได้มีการนำมาใช้อย่างกว้างขวางในหมู่นักสังคมวิทยาในยุคปัจจุบัน การสำรวจมีลักษณะเหมือนกับการทดลอง คือ เป็นทั้งวิธีการวิจัย (method of research) และการวิเคราะห์เงื่อนไขในทางสังคมจิตวิทยา

ขั้นตอนการวิจัยเชิงสำรวจ

การวิจัยเชิงสำรวจ หรือ การวิจัยโดยการสำรวจ เป็นวิธีการวิจัยที่ใช้กันแพร่หลายมากที่สุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการวิจัยสาขาสังคมศาสตร์ ปัจจุบันการวิจัยทางสังคมวิทยา รัฐประศาสนศาสตร์จิตวิทยา การบริหารธุรกิจ สาธารณสุขศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประชากรศาสตร์ ฯลฯ ในประเทศไทยอาศัยการสำรวจเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการสุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่งมาจากประชากรเป้าหมายที่ต้องการศึกษาแล้วนำผลที่ได้จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างนี้อ้างอิงหรือประมาณค่าไปยังประชากรทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้น ในการวิจัยเชิงสำรวจจึงมีรายละเอียดปลีกย่อยในขั้นตอนของการวิจัยแตกต่างจากการวิจัยในแบบอื่นๆ อยู่บ้าง Denzin ได้เสนอขั้นตอนของการวิจัยเชิงสำรวจไว้ 9 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดรูปแบบของปัญหาที่จะศึกษาเป็นการกำหนดปัญหาที่จะศึกษาศึกษาจากใครลักษณะการศึกษาเป็นแบบพรรณนาหรือเป็นการอธิบายและทำนายรวมไปถึงสมมติฐานที่ต้องการจะทดสอบด้วย เป็นการกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของปัญหา
2. กำหนดปัญหาเฉพาะการวิจัย แปลความหมายของแนวความคิดในปัญหาที่จะศึกษาให้เป็นตัวแปรที่สามารถวัดได้และระบุถึงกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้เป็นหน่วยในการศึกษา
3. การเลือกรูปแบบของการสำรวจ เลือกให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย
4. สร้างเครื่องมือในการวิจัย
5. กำหนดรูปแบบในการวิเคราะห์ข้อมูล เลือกตัวแปรอิสระ ตัวแปรตาม และตัวแปรคุมขึ้นมาพร้อมทั้งระบุมาตราหรือดัชนีของแต่ละตัวแปรไว้ให้พร้อม
6. กำหนดการเข้าตารางข้อมูล การจัดเตรียมรูปแบบการวิเคราะห์ในตอนนี้เป็นการเตรียมลงรหัสให้กับประเด็นปัญหาและข้อคำถามในแบบสอบถามเพื่อให้ง่ายต่อการแปลงข้อมูลไปสู่การวิเคราะห์ซึ่งอาจจะใช้บัตรคอมพิวเตอร์หรือใช้รูปแบบการวิเคราะห์ตาราง

7. การเตรียมการสำหรับผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ ก่อนที่นักวิจัยจะลงไปปฏิบัติงานในสนาม ผู้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นผู้ช่วยจะต้องได้รับการฝึกอบรมและชี้แนะถึงที่ตั้งของพื้นที่การวิจัยและมีการกำหนดผู้ถูกสัมภาษณ์ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจากประชากรโดยชี้แนะให้เห็นถึงถิ่นที่อยู่ของกลุ่มคนเหล่านี้ซึ่งอาจจะใช้แผนที่เป็นเครื่องช่วยอำนวยความสะดวก

8. การวิเคราะห์ผลของข้อมูลที่ออกมาในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล นักวิจัยต้องมุ่งค้นหาคำตอบประเด็นปัญหาที่จะเกิดขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ มีเทคนิคแตกต่างกัน ซึ่งมี 2 วิธี คือ

1. การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Data)
2. การรวบรวมข้อมูลจากสนาม (Field Data)

ในการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นการรวบรวมข้อมูลที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกของการวิจัย โดยเฉพาะการใช้เอกสารและสิ่งพิมพ์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการวิจัยนั้น ย่อมทำให้ได้รับประโยชน์อย่างน้อยถึง 3 ประการ ประการแรก ผู้วิจัยย่อมมองเห็นภาพของปัญหาที่จะวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น หลังจากที่ได้อ่านเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่มีประเด็นสัมพันธ์กับปัญหาที่จะวิจัยอย่างถี่ถ้วน ประการที่สองผู้วิจัยจะได้ทราบว่าปัญหาที่จะวิจัยนั้น ได้มีผู้หนึ่งผู้ใดทำไว้มาก่อนแล้วหรือยัง หรือมีผู้ใดได้วิจัยประเด็นบางส่วนของปัญหาที่จะวิจัยไว้บ้างแล้วหรือเปล่า และประการสุดท้าย ผู้วิจัยจะได้มีความเข้าใจอย่างกว้างขวางที่จะเลือกใช้วิธีวิจัยที่เหมาะสมและตั้งแนววิเคราะห์ที่ถูกต้อง เพื่อการวิจัยปัญหาของตนเองส่วนการรวบรวมข้อมูลสนามนั้น ในการวิจัยถือว่าข้อมูลสนาม (Field Data) เป็นข้อมูลที่มีคุณค่ามากและเป็นข้อมูลปฐมภูมิ เพราะผู้วิจัยจะต้องใช้วิธีการรวบรวมจากแหล่งต้นตอของข้อมูล และยังอาจจะมีโอกาสได้พบปะซักถามข้อเท็จจริงจากผู้ให้ข้อมูลโดยตรงอีกด้วย การรวบรวมข้อมูลสนามที่สำคัญและใช้กันทั่วไปมี 3 วิธี คือ การสังเกต (Observation) การส่งแบบสอบถาม (Questionnaire) และการสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นวิธีการเก็บข้อมูลอย่างหนึ่งของนักสังคมศาสตร์เป็นการสนทนาระหว่างนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูล (information) เพื่อวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลวิธีการสัมภาษณ์ที่นำมาใช้กันมากที่สุดในการวิจัยเชิงสำรวจ คือ รูปแบบการสัมภาษณ์หรือตารางการสัมภาษณ์ (Interview schedule) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างโดยใช้รูปแบบของแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่นักวิจัยได้กำหนดหัวข้อปัญหาไว้เรียบร้อยแล้ว นักวิจัยหรือพนักงานสัมภาษณ์ ถูมนำในปัญหา แล้วบันทึกคำตอบที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบออกมา ลงในตารางการสัมภาษณ์

รูปแบบของการสัมภาษณ์

1. การสัมภาษณ์ที่เป็นรูปแบบมาตรฐาน (The Schedule Standardized Interview, SSI)

เป็นรูปแบบการสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างดีที่สุด ซึ่งคำพูดหรือกฎเกณฑ์ของคำถามทั้งหมดสามารถใช้ได้เหมือนกันกับผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกคน ดังนั้น นักวิจัยที่ใช้การสัมภาษณ์รูปแบบนี้จะต้องพัฒนาเครื่องมือให้มีความสามารถที่จะนำไปใช้กับผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ ในแนวทางเดียวกัน และเมื่อมีความแปรผันเกิดขึ้นระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์ ก็แสดงว่า เป็นลักษณะของการแสดงออกอย่างแท้จริง มิใช่เป็นเพราะสาเหตุมาจากเครื่องมืออันนี้เกี่ยวกับการใช้รูปแบบการสัมภาษณ์ประเภทนี้ มีข้อตกลงเบื้องต้น 4 ข้อ คือ

1. เชื่อว่าผู้ถูกสัมภาษณ์มีความสามารถในการเข้าใจคำที่ใช้ร่วมกัน ที่ใช้ร่วมกันต่างๆ ได้อย่างเพียงพอ ดังนั้น เราสามารถที่จะตั้งปัญหา ซึ่งผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคนสามารถเข้าใจปัญหาเดียวกันได้ หรืออาจพูดอีกนัยหนึ่งได้ว่าผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคนที่ได้รับสิ่งกระตุ้นที่เหมือนกันจะเข้าใจขอบเขตของความหมายได้เหมือนกัน

2. ข้อตกลงที่ว่า มีความเป็นไปได้ที่จะใช้รูปแบบของคำพูด เพื่อใช้เป็นคำถามให้เข้าใจได้เท่ากันแก่ผู้สัมภาษณ์ทุกคน แต่ข้อตกลงที่เกี่ยวกับการสัมภาษณ์ที่เป็นรูปแบบมาตรฐานประเภทนี้นั้น Benney และ Hughes ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า แม้ว่าสามารถนำไปใช้กับประชากรกลุ่มใหญ่ได้ก็จริงแต่ก็ต้องเป็นประชากรที่มีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกัน (homogeneous populations) ถ้าในกลุ่มประชากรนั้นมีภาษาที่แตกต่างกันมาก มีค่านิยมร่วมกันน้อย และเป็นที่ยากที่จะพูดกับคนแปลกหน้ามีอยู่มาก ดังนั้นการสัมภาษณ์ที่ใช้รูปแบบมาตรฐานนี้ ไม่สามารถที่จะนำไปใช้ได้ เพราะคำตอบที่ได้ออกมาจะมีความเป็นมาตรฐานน้อยมาก ดังนั้น ผู้ที่ประสบกับสถานการณ์เช่นนี้ จะต้องสร้างวิธีการสัมภาษณ์แบบใหม่ขึ้นมาจะนั้น ข้อจำกัดของรูปแบบการสัมภาษณ์ประเภทนี้ คือ ใช้ได้เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่มีความเป็นเนื้อเดียวกันและโดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้ได้แต่เพียงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชนชั้นกลางเท่านั้น เหตุที่เป็นเช่นนี้ Benney กับ Hughes ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า ในการวิจัยทางสังคมวิทยานั้น ผู้ถูกสัมภาษณ์จำนวนมากที่สุดจะอยู่ช่วงชั้นทางสังคมเดียวกับผู้สัมภาษณ์คือเป็นคนชั้นกลาง อาศัยอยู่ในเมือง เป็นกลุ่มที่มีการศึกษาสูง ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากคนชั้นสูงและคนชั้นต่ำ ด้วยเหตุนี้บทบาทที่เหมาะสมของผู้ให้ข่าวสารหรือผู้ถูกสัมภาษณ์ในกลุ่มคนชั้นสูงกับคนชั้นต่ำจึงมีปรากฏอยู่น้อยมาก

3. เชื่อว่าผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคนมีความเข้าใจความหมายของแต่ละคำถามได้เหมือนกัน ดังนั้นเนื้อหารายละเอียดที่จะสัมภาษณ์ในแต่ละคน ก็ใช้รูปแบบเรียงลำดับที่เหมือนกันซึ่งเงื่อนไขของการใช้คำถามจะต้องวางไว้ให้เหมาะสมกับความสนใจและอารมณ์ของผู้ถูกสัมภาษณ์ เกณฑ์ที่นิยมใช้กันคือ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความสนใจของผู้ถูกสัมภาษณ์มากที่สุดไว้เป็นอันดับแรก ส่วนที่สนใจน้อยๆ วางไว้ตอนหลัง ๆ เรียงลำดับต่อกันมา ส่วนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ควรวางไว้ในตอนหลังๆ ก่อนจะจบการสัมภาษณ์โดยเฉพาะคำถามที่เป็นตัวกระตุ้นความรู้สึกมากที่สุดจะต้องจัดให้เป็นคำถามสุดท้าย

4. จะต้องมีการนำรูปแบบของคำถามไปทดลองศึกษา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และทดสอบก่อนที่จะนำไปใช้จริงเพื่อเป็นตัวช่วยให้มีการกระทำตามข้อตกลงในข้อที่ 1, 2 และ 3 เสียก่อน โดยในการทดสอบนั้น นักวิจัยจะต้องเลือกกลุ่มบุคคลที่เปรียบได้กับกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ในการสัมภาษณ์จริง ๆ โดยที่คนกลุ่มนี้จะใช้เฉพาะทดสอบรูปแบบการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมาก่อนเท่านั้น

การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยเอง ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สถิติ (statistics) ขอบข่ายของความหมายของคำว่า “สถิติ” มีหลายประเด็นและได้ขยายกว้างขวางออกไป อย่างรวดเร็วจนถึงศตวรรษที่ 20 จากสถิติที่มีความหมายถึงข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารของรัฐแล้ว สถิติได้พัฒนาเป็นข้อมูลแสดงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ข้อมูลที่เป็นตัวชี้วัดให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่สนใจ แนวทางในการดำเนินธุรกิจ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการอากาศยาน ซึ่งจะมี ข้อมูลที่จำเป็นมากมาย ได้แก่ เกี่ยวกับภูมิอากาศ เกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศ เกี่ยวกับสภาพของ ผู้โดยสาร หรือข้อมูลทางการแพทย์ เหล่านี้เป็นต้น จนกระทั่งถึงปัจจุบัน วิวัฒนาการทาง สถิติศาสตร์ก็มีการพัฒนามากยิ่งขึ้นและเกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ เกือบทั้งหมด สถิติศาสตร์จึงมีความสำคัญมากขึ้นพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันที่มีความสลับซับซ้อน เพราะ ยิ่งสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเพียงไร ก็ยิ่งมีความจำเป็นต้องทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสังคม มากขึ้นนั่นเอง เพื่อทำความเข้าใจในสังคมนั้นอย่างลึกซึ้ง ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้เราต้องทราบ ข้อเท็จจริง และความเป็นไปของสังคม จึงจำเป็นต้องใช้เครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่งช่วยในการ ตัดสินใจ เครื่องมือนี้ก็คือ สถิติ ตัวอย่างเช่น เทคนิคว่าด้วยการสุ่มตัวอย่าง และการประมาณข้อมูล จากตัวอย่างได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในการเก็บรวบรวมข้อมูลระดับชาติและการรวบรวม ข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์วิจัยในส่วนที่สนใจ สถิติจัดได้ว่าเป็นทั้งวิทยาศาสตร์ และศิลปะ เช่นเดียวกับคณิตศาสตร์ โดยจะประกอบด้วย กระบวนการที่จะทำให้ได้ข่าวสารต่าง ๆ ในเรื่องที่ต้องการจะศึกษา การจัดเป็นหมวดหมู่และการ นำเสนอ ซึ่งมีส่วนของศิลปะมาผสมผสานด้วย และในส่วนที่เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จะ ประกอบด้วยขั้นตอนที่จะทำให้ได้ค่าสังเกตต่าง ๆ ที่เราต้องการศึกษาอย่างเหมาะสม มีเหตุมีผล สามารถตรวจสอบได้ ดังนั้นจึงมีรูปแบบในการวัด หรือการสังเกตมากมาย ประเภทของสถิติ นักคณิตศาสตร์ได้แบ่งสถิติในฐานะที่เป็นศาสตร์ออกเป็น

สาขาใหญ่ ๆ 2 สาขาด้วยกัน คือ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และการอนุมานเชิงสถิติ หรือ สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ซึ่งแต่ละสาขามีรายละเอียดดังนี้ 1.สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) หมายถึง การบรรยายลักษณะของข้อมูล (Data) ที่ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมจากประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างที่สนใจ ซึ่งอาจจะแสดงในรูป ค่าเฉลี่ย มัธยฐาน ฐานนิยม ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความแปรปรวน เป็นต้น 2.สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) หมายถึง สถิติที่ว่าด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ รวบรวมมาจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่ออธิบายสรุปลักษณะบางประการของประชากร โดยมีการนำทฤษฎี ความน่าจะเป็นมาประยุกต์ใช้ สถิติสาขานี้ ได้แก่ การประมาณค่าทางสถิติ การทดสอบสมมุติฐาน ทางสถิติ การวิเคราะห์การถดถอยและสหสัมพันธ์ เป็นต้น

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

พรรณนิสา มาศรี และคณิตา มิถานนท์ ศึกษาข้อมูลทั่วไปของสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนังของหมอสมุนไพรพื้นบ้านของหมอเปลื้อง เชื้อน-กองแก้ว บ้านถ่อน ตำบลสว่าง อำเภอมัญจาคีรี จังหวัด-สกลนคร เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการรักษาโรคผิวหนังของหมอสมุนไพรพื้นบ้านของหมอเปลื้อง เชื้อน-กองแก้ว เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา พบว่า สมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง ได้แก่ ส้มออบแอบ งวงตาล เห็ดไม้ขาม เห็ดไม้แดงและเห็ดกระถินพิมาน มีรูปแบบการใช้สมุนไพรในการรักษา คือ การฝนยากับหินภูเขา และวิธีการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคผิวหนังนั้นเริ่มจากการเก็บสมุนไพรในป่ามาตากแห้งแล้วใช้ฝนกับหินภูเขามาละลายน้ำดื่มสุกเพื่อการรักษาโรคผิวหนัง เป็นลักษณะการรักษาที่ไม่สลับซับซ้อนซึ่งถ่ายทอดองค์ความรู้มาในลักษณะปากต่อปากและมีการค้นคว้าสั่งสมองค์ความรู้เพิ่มเติมจากประสบการณ์การรักษาด้วยตนเองและศึกษาจากตำราสมุนไพร ในกระบวนการรักษายังมีความเชื่อมีพิธีกรรมทางไสยศาสตร์มาเกี่ยวข้องคือมีการตั้งเงินค่าคาย มีดอกไม้มะลิและเทียน 1 คู่พร้อมเงินค่าคาย อาจเป็นเพราะในสังคมของชาวอีสานมีความเชื่อทางไสยศาสตร์ควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิต

ปิยนุช ยอดสมสวย และสุพิมพ์ วงศ์ทองแท้ (2552) ศึกษาข้อมูลทั่วไป บทบาทของหมอพื้นบ้านโรค อาการเจ็บป่วย และวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ใน อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก โดยดำเนินงานวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ โดยเก็บข้อมูลจากหมอพื้นบ้านที่ปัจจุบันยังให้การรักษาและดูแลสุขภาพให้กับประชาชน และนำเสนอข้อมูลเป็นค่าความถี่หมอพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอองครักษ์ที่ให้การรักษาและดูแลสุขภาพกับประชาชนมีจำนวน 19 คน เหตุจูงใจสำคัญที่ทำให้มาเป็นหมอพื้นบ้าน คือ การที่มี

บรรพบุรุษเป็นหมอพื้นบ้าน ความรู้ที่ใช้ในการรักษาส่วนใหญ่จะบันทึกไว้ในความทรงจำ คนไข้ที่มารับการรักษาไม่ว่าคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่องค์กรและจังหวัดใกล้เคียง ในการรักษาโรคหมอพื้นบ้านจะเริ่มมีจากการซักประวัติคนไข้ร่วมกับการตรวจร่างกาย โดยจะใช้ศาสตร์พื้นบ้านของแต่ละบุคคล ในการรักษาหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่จะใช้สมุนไพรตำรับ ร่วมกับการใช้คาถา นอกจากนั้นหมอพื้นบ้านบางท่านจะมีข้อปฏิบัติพิเศษ ได้แก่ การถือศีล หมั่นทำบุญ และไม่ดื่มแอลกอฮอล์ โดยจะพบในกลุ่มหมอพื้นบ้านที่ใช้คาถาในการรักษา ร่วมกับการจ่ายยาสมุนไพร

ทองอินทร์ ภายศรี และคณะ (2554) พัฒนารูปแบบการฟื้นฟูอาหารเป็นยาเพื่อรักษาสุขภาพตนเองของคนในชุมชนบ้านบ่อบึง ตำบลสงยาง อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร พื้นที่ดำเนินการ

คือ บ้านบ่อบึง หมู่ที่ 4 ตำบลสงยาง อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร เป็นหมู่บ้านขนาดกลาง สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง สภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย จำนวนครัวเรือนที่ปรากฏตามข้อมูลทะเบียนราษฎร 137 ครัวเรือน มีประชากร 691 คน มีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับ 1) บริบทและแหล่งอาหารพื้นบ้านในชุมชนบ้านบ่อบึงจากอดีตถึงปัจจุบัน 2) ความเปลี่ยนแปลงการใช้อาหารเป็นยาของคนในชุมชนบ้านบ่อบึงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน 3) ข้อมูลชนิดและคุณสมบัติของพืชอาหารและพืชสมุนไพร และการใช้ประโยชน์ในชุมชน จากสภาพปัญหาที่มีการศึกษาจาก 3 ประเด็นนี้จึงมีการจัดเวทีสังเคราะห์ร่วมกับชุมชน จนได้รูปแบบทางออกและนำไปสู่การปฏิบัติในการดำเนินโครงการวิจัยร่วมกัน 5 รูปแบบ ดังนี้ 1. ศึกษาดูงาน ณ ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร 2. การอบรม ณ ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ 3. จัดงานมหกรรมอาหารเป็นยา 4. การขยายผลการกินอาหารให้เป็นยาภายในครัวเรือน และเครือข่าย 5. การส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัวสู่อาหารเป็นยาในระบบอินทรีย์ทั้ง 5 รูปแบบได้นำไปสู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่ จนเกิดองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกที่เน้นการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ บำบัดรักษาโรค จากนั้นจึงได้มีการเปิดรับสมัครจากคนในชุมชนและคัดเลือกจากกลุ่มเป้าหมายเข้าอบรมค่ายสุขภาพ ณ สวนป่านาบุญ เป็นการศึกษารายละเอียดขั้นตอนที่ชัดเจนเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ สรรพคุณของพืช ผัก สมุนไพรที่นำมาประกอบอาหารเพื่อรักษาโรค และขยายผลจากการไปศึกษาดูงานและการเข้าค่ายอบรม โดยการจัดมหกรรมอาหารเป็นยา 2 ครั้งที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักสรรพคุณของพืช ผัก สมุนไพร นำมาประกอบอาหารในครัวเรือนได้ แล้วส่งเสริมให้นำความรู้ที่ได้จากกิจกรรมขยายผลภายในครัวเรือน และเครือข่าย พร้อมทั้งมีการส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัวสู่อาหารเป็นยาในระบบอินทรีย์

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นแพทย์พื้นบ้านเพชรบูรณ์ ได้ลำดับการศึกษาดังต่อไปนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

แพทย์พื้นบ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่ของจังหวัดเพชรบูรณ์ ทั้งที่มีใบประกอบโรคศิลป์ และไม่ใบประกอบโรคศิลป์ ที่ใช้วิธีการรักษาที่ไม่ใช่การแพทย์แผนปัจจุบัน

3.1.2 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเนื่องจากเป็นเรื่องของภูมิปัญญาเฉพาะบุคคลจำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเข้าร่วมการวิจัยจำนวนทั้งหมด 25 คน

3.2 ขอบเขตการวิจัย

3.2.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาการแพทย์พื้นบ้านของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ บทบาทหน้าที่ การรักษา การสืบทอดการรักษา และวิธีการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในท้องถิ่น

3.2.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้คือ แพทย์พื้นบ้านที่อยู่กลุ่มของประชากรทั้ง 5 กลุ่มดังนี้ กลุ่มหล่มเก่า-หล่มสัก กลุ่มเพชรบูรณ์ กลุ่มเพชรบูรณ์ตอนล่าง กลุ่มชาวนนและกลุ่มชาวไทยภูเขา โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sample) ใช้จำนวนประชากรของแพทย์พื้นบ้านทั้งหมด 25 คน

3.2.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมพื้นที่ในเขตพื้นที่ของกลุ่มประชากรในจังหวัด เพชรบูรณ์ทั้ง 5 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มหล่มเก่า-หล่มสัก ประกอบด้วย อำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก
2. กลุ่มเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย อำเภอวังโป่ง อำเภอชนแดน อำเภอบึงสามพัน
3. กลุ่มเพชรบูรณ์ตอนล่าง ประกอบด้วย อำเภอวิเชียรบุรี ศรีเทพ
4. กลุ่มชาวบน ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอหนองไผ่
5. กลุ่มชาวไทยภูเขา ประกอบด้วย อำเภอเขาค้อ อำเภอน้ำหนาว

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 แบบสอบถามปลายเปิดภูมิปัญญาของแพทย์พื้นบ้านเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบประเมินมีทั้งหมด 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของแพทย์พื้นบ้าน

1. ชื่อ และนามสกุลของแพทย์พื้นบ้าน
2. เพศ
3. อายุของแพทย์พื้นบ้าน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพแพทย์พื้นบ้าน

- 2.1 สถานภาพการเป็นแพทย์พื้นบ้าน
- 2.2 การสืบทอดการเป็นแพทย์พื้นบ้านของท่านมาจากที่ใดหรือใคร
- 2.3 วิธีการเรียน/สืบทอดการเป็นแพทย์พื้นบ้าน
- 2.4 ประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วย
- 2.5 โรคที่แพทย์พื้นบ้านสามารถรักษาได้
- 2.6 วิธีการวินิจฉัยโรค
- 2.7 แพทย์พื้นบ้านมีวิธีการใดบ้างในการรักษาผู้ป่วย
- 2.8 มีอุปกรณ์/สมุนไพร ประกอบการรักษา
- 2.9 แพทย์พื้นบ้านมีการติดตามอาการของผู้ป่วยอย่างไร
- 2.10 ข้อควรปฏิบัติของผู้ป่วยในการรักษา
- 2.11 ข้อปฏิบัติในการเป็นแพทย์พื้นบ้าน
- 2.12 โรคส่วนใหญที่ผู้ป่วยมาให้แพทย์รักษา

- 2.13 บทบาทของแพทย์พื้นบ้านที่มีต่อชุมชน
- 2.14 ปัจจุบันแพทย์พื้นบ้านได้มีการสืบทอดวิชาให้แก่ผู้อื่นหรือไม่/มีใครบ้าง
- 2.15 ปัจจุบันแพทย์พื้นบ้านมีความคิดเห็นอย่างไรต่ออาชีพแพทย์พื้นบ้าน
- 2.16 อาชีพการเป็นแพทย์พื้นบ้านประสบปัญหาบ้างหรือไม่/อย่างไร
- 2.17 เหตุผลที่ยังคงทำอาชีพเป็นแพทย์พื้นบ้านอยู่จนปัจจุบัน
- 2.18 แพทย์พื้นบ้านต้องการให้อาชีพนี้ยังคงอยู่โดยต้องทำอะไรบ้าง
- 2.19 ข้อเสนอแนะ

3.3.2 แบบสังเกต

3.4 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

เนื่องจากการวิจัยนี้มีการบูรณาการกับการเรียนการสอนในรายวิชา วิทยาศาสตร์ท้องถิ่น ของนักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ โดยผู้วิจัยได้บูรณาการในหัวข้อการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยใช้การวิจัย จึงได้มีการสร้างเครื่องมือร่วมกับนักศึกษาในรายวิชา และมอบหมายงานในการออกพื้นที่ร่วมกับนักศึกษาในรายวิชาและผู้วิจัยที่รับหน้าที่เป็นอาจารย์ผู้สอนในรายวิชา

3.4.1 ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น โดยการศึกษารายละเอียดข้อมูลจากตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์พื้นบ้านในประเทศไทย และของจังหวัดเพชรบูรณ์

3.4.2 กำหนดขอบเขตของเนื้อหาแบบสอบถาม

3.4.3 ตรวจสอบความเที่ยงของเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษา โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการสร้างเครื่องมือ และมีความรู้การแพทย์พื้นบ้านและการทำวิจัยชุมชน ตรวจสอบความถูกต้องและแก้ไขข้อมูล

3.5 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

3.5.1 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมสำรวจข้อมูลร่วมกับนักศึกษา

3.5.2 จัดการประชุมวางแผนเพื่อออกพื้นที่เพื่อการดำเนินงานวิจัย

3.5.3 ติดต่อประสานงานร่วมกับคนในชุมชนเพื่อรวบรวมและขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมโครงการของแพทย์พื้นบ้านในแต่ละพื้นที่

3.5.4 จัดหาสถานที่เพื่อความสะดวกของแพทย์พื้นบ้านในการเข้าร่วมกิจกรรม แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดองค์ความรู้

3.5.5 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม บันทึกข้อมูลจากกิจกรรม แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดองค์ความรู้ และบันทึกข้อมูลในแบบสังเกต

3.5.6 การตรวจสอบองค์ความรู้โดยแพทย์พื้นบ้านเจ้าขององค์ความรู้

3.5.7 ประชุมร่วมกันระหว่างนักศึกษาและผู้วิจัยเพื่อสรุปองค์ความรู้การแพทย์พื้นบ้าน ที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยทั้งหมด

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ประมวลข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัย และการวิเคราะห์สถิติภาคบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นแพทย์พื้นบ้านเพชรบูรณ์ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอผลที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยเป็น 8 ส่วน ดังต่อไปนี้

- 4.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์
- 4.2 ประเภทของแพทย์พื้นบ้าน
- 4.3 ข้อมูลทั่วไปของแพทย์พื้นบ้าน
- 4.4 แหล่งเรียนรู้การเป็นแพทย์พื้นบ้านและผู้ถ่ายทอดการเป็นแพทย์พื้นบ้าน
- 4.5 วิธีการวินิจฉัยโรคของการแพทย์พื้นบ้าน
- 4.6 วิธีการรักษาผู้ป่วยของแพทย์พื้นบ้าน
- 4.7 อุปกรณ์ และยาที่ใช้ประกอบการรักษา
- 4.8 บทบาทหน้าที่และความรู้สึกรู้สีกในการประกอบอาชีพแพทย์พื้นบ้าน
- 4.9 ข้อปฏิบัติในการเป็นแพทย์พื้นบ้าน

4.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางของประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ 12,668 ตารางกิโลเมตร ซึ่งใหญ่เป็นอันดับ 9 ของประเทศ มีประชากร 994,397 คน แบ่งการปกครองออกเป็น 11 อำเภอ และมีเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เป็นเมืองศูนย์กลางของจังหวัด เป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรธรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์ และมีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมาก

ประวัติศาสตร์

ชื่อของจังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อสมัยก่อนน่าจะชื่อว่าเมือง "เพชบุระ" ตามที่ปรากฏในจารึกลานทองคำ ที่พบจากเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดมหาธาตุ ซึ่งหมายถึงเมืองแห่งพืชพันธุ์ธัญญาหาร แต่ในระยะหลังต่อมาได้เปลี่ยนเป็นชื่อ "เพชรบูรณ์" กลายความหมายเป็นเมืองที่อุดมด้วยเพชร และได้นำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัด

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการรวบรวมหัวเมืองตามชายแดนที่สำคัญตั้งเป็นเขตการปกครองใหม่ ขึ้นเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล ในปี พ.ศ. 2442 มณฑลเพชรบูรณ์ได้ตั้งขึ้นเป็นอิสระ เนื่องจากท้องที่มีภูเขาล้อมรอบ มีการเชื่อมต่อกับมณฑล

อื่นไม่สะดวก ลำบากแก่การติดต่อราชการ และโอนเมืองหล่มสัก อำเภอล่มเก่า อำเภอวังสะพุง มาขึ้นกับมณฑลเพชรบูรณ์ ยุบเมืองวิเชียรบุรีเป็นอำเภอ โอนอำเภอบัวชุม (ปัจจุบันเป็นตำบล) อำเภอชัยบาดาลขึ้นกับเมืองเพชรบูรณ์ มณฑลเพชรบูรณ์จึงมีสองเมือง คือ หล่มสัก กับ เพชรบูรณ์

พ.ศ. 2447 ได้ยุบมณฑลเพชรบูรณ์ และได้ตั้งเป็นมณฑลอีกในปี พ.ศ. 2450 และได้ยุบอีกครั้งในปี พ.ศ. 2459 จังหวัดเพชรบูรณ์ในขณะนั้นมี 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอวัดป่า (ปัจจุบันคือตำบลในอำเภอล่มสัก) อำเภอวิเชียรบุรี และกิ่งอำเภอชนแดน จนกระทั่ง พ.ศ. 2476 ได้ยกเลิกมณฑลต่าง ๆ ทั่วประเทศ

ภูมิศาสตร์

ที่ตั้ง

จังหวัดเพชรบูรณ์มีตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย โดยเกณฑ์การแบ่งภาคของราชบัณฑิตยสถาน ได้กำหนดให้เพชรบูรณ์เป็นจังหวัดในภาคกลาง จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีแนวเขตติดต่อระหว่างภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ประมาณเส้นรุ้งที่ 16 องศาเหนือ กับเส้นแวง 101 องศาตะวันออก ส่วนที่กว้างที่สุดวัดจากทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตกยาว 55 กิโลเมตร ส่วนที่ยาวที่สุดวัดจากทิศเหนือถึงทิศใต้ยาว 296 กิโลเมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 346 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 21

อาณาเขต

ทิศเหนือ มีอาณาเขตติดกับอำเภอด่านซ้าย อำเภอภูหลวง และอำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย

ทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดกับอำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น, อำเภอกอนสาร อำเภอหนองบัวแดง และอำเภอกำแพงแสน จังหวัดชัยภูมิ

ทิศใต้ มีอาณาเขตติดกับอำเภอโคกเจริญ อำเภอชัยบาดาล และอำเภอลำสนธิ จังหวัดลพบุรี

ทิศตะวันตก มีอาณาเขตติดกับอำเภอนครไทย อำเภอวังทอง และอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, อำเภอวังทรายพูนอำเภอทับคล้อ และอำเภอดงเจริญ จังหวัดพิจิตร อำเภอหนองบัว และอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์

ภูมิประเทศ

จังหวัดเพชรบูรณ์มีพื้นที่ประมาณ 12,668.416 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,917,760 ไร่ สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 114 เมตร มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับที่ 9 ของประเทศ ลักษณะทางกายภาพของจังหวัดเพชรบูรณ์นั้นเป็นพื้นที่ราบลุ่มแบบท้องกระทะ ประกอบด้วยเนินเขา ป่า และที่ราบเป็นตอน ๆ สลับกันไป พื้นที่มีลักษณะลาดชันจากเหนือลงไปได้ ตอนเหนือมีทิวเขาสูง ตอนกลางเป็นพื้นที่ราบและมีเทือกเขาขนาบกันไปทั้งสองข้างมีลักษณะเป็นรูปเกือกม้า มีแม่น้ำป่าสักเป็นแม่น้ำสายสำคัญโดยไหลจากจังหวัดเลยเพชรบูรณ์ ผ่านไปสู่จังหวัดในภาคกลาง แล้วลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ตามลำดับ จึงส่งผลให้พื้นที่มีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ดินมีสภาพอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชทำการเกษตร

ภูมิอากาศ

เนื่องจากสภาพภูมิประเทศล้อมรอบด้วยภูเขา ทำให้สภาพภูมิอากาศแตกต่างกันมากในแต่ละฤดูกาล คือ อากาศจะร้อนมากในฤดูร้อน และหนาวจัดในฤดูหนาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่อำเภอน้ำหนาว อำเภอเขาค้อ และอำเภอหล่มเก่า ส่วนพื้นที่บนภูเขาจะมีอากาศเย็นตลอดทั้งปี ในฤดูฝนมีฝนตกชุก และมีน้ำป่าไหลหลากมาท่วมในที่ราบ โดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนใต้ของจังหวัด ในฤดูแล้งน้ำจะขาดแคลนไม่เพียงพอกับการเกษตรกรรม ในฤดูร้อนและฤดูฝน จะมีอุณหภูมิ 20-24 องศา

ทรัพยากรธรรมชาติ

จังหวัดเพชรบูรณ์ มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลายชนิด ดังนี้

แหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบด้วยแม่น้ำป่าสัก ลุ่มน้ำเข็ก ลุ่มน้ำเข็ก ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำสายต่าง ๆ

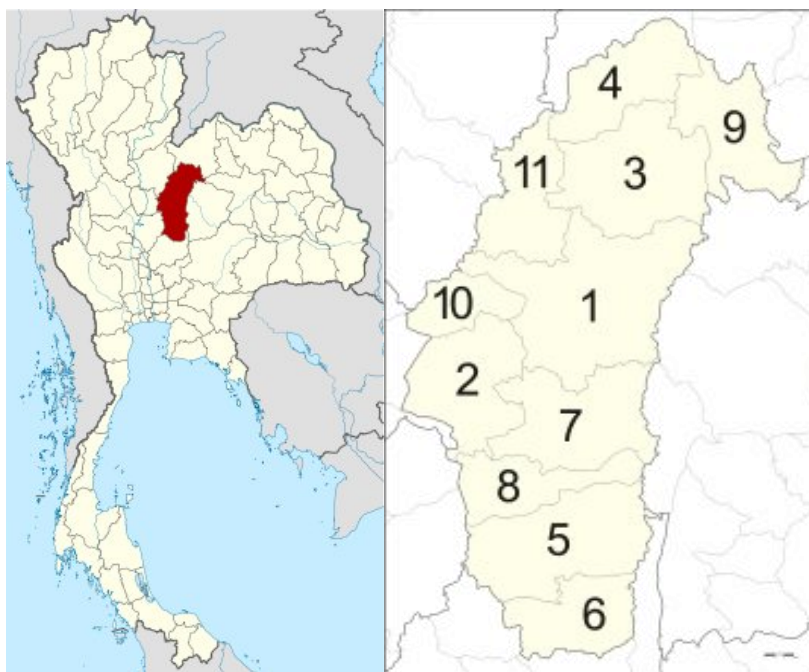
ป่าไม้ในจังหวัดเพชรบูรณ์มีเนื้อที่ 2,006.51 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 100.00 ของพื้นที่จังหวัด เป็นป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 13 แห่ง อุทยานแห่งชาติ 3 แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2 แห่ง เขตห้ามล่าสัตว์ป่า 2 แห่ง สวนรุกขชาติ 3 แห่ง วนอุทยาน 1 แห่ง สามารถจำแนกตามเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ได้แก่ เขตเพื่อการอนุรักษ์ คิดเป็นร้อยละ 58.59 ของพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด เขตเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ร้อยละ 28.67 และเขตพื้นที่เหมาะสมแก่การเกษตร ร้อยละ 6.67

การปกครอง

จังหวัดเพชรบูรณ์แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 11 อำเภอ 117 ตำบล 1,430 หมู่บ้าน ซึ่งอำเภอทั้ง 11 อำเภอ มีดังนี้

1. อำเภอเมืองเพชรบูรณ์	7. อำเภอหนองไผ่
2. อำเภอชนแดน	8. อำเภอบึงสามพัน
3. อำเภอหล่มสัก	9. อำเภอน้ำหนาว
4. อำเภอหล่มเก่า	10. อำเภอวังโป่ง
5. อำเภอวิเชียรบุรี	11. อำเภอเขาค้อ
6. อำเภอศรีเทพ	

จังหวัดเพชรบูรณ์มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวม 128 แห่ง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง, เทศบาลเมือง 3 แห่ง, เทศบาลตำบล 22 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 102 แห่ง เทศบาลเมือง ได้แก่ เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ เทศบาลเมืองหล่มสัก และเทศบาลเมืองวิเชียรบุรี

ภาพที่ 1 แผนที่จังหวัดเพชรบูรณ์และตำแหน่งอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดเพชรบูรณ์

ประชากร

ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อชาติไทย สามารถแบ่งออกตามลักษณะทางวัฒนธรรมได้แก่

กลุ่มหล่มสัก – หล่มเก่า กลุ่มเพชรบูรณ์ กลุ่มเพชรบูรณ์ตอนล่าง กลุ่มชาวนนและกลุ่มชาวไทยภูเขา

กลุ่มหล่มสัก – หล่มเก่า สันนิษฐานว่าเป็นพวกลาวพุงขาว ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากหลวงพระบาง มีภาษาพูด ขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม เช่น การนับถือผี และประเพณีเกี่ยวกับการนับถือผี ผสมกับการนับถือพระพุทธศาสนา

กลุ่มเพชรบูรณ์ อยู่ทางใต้ลงมาเป็นคนไทยที่ขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกันกับคนไทยในภาคกลางบริเวณใกล้เคียงจังหวัดเพชรบูรณ์ เช่น ชาวพิจิตรและลพบุรี แต่สำเนียงภาษาพูดแตกต่างกันออกไปเล็กน้อย

กลุ่มเพชรบูรณ์ตอนล่าง ชาวไทยจากภาคอีสานอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก และได้นำเอาขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานติดมาด้วย เช่น ภาษาพูด อาหาร การแต่งกาย การทอผ้า ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นต้น

กลุ่มชาวนนหรือชะบน เป็นกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานบนฝั่งซ้ายแม่น้ำป่าสักที่บ้านน้ำเลา บ้านห้วยไคร้ บ้านท่าด้วง อำเภอเมือง และบางส่วนของอำเภอหนองไผ่ ที่ได้ชื่อว่าชาวนน คงจะเป็นเพราะชอบตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่สูง ปลูกข้าวไร่ นับถือผี มีภาษาพูด และขนบธรรมเนียมประเพณีเฉพาะกลุ่ม สันนิษฐานว่า สันนิษฐานว่าสืบเชื้อสายมาจากพวกลาว

กลุ่มชาวไทยภูเขา มีอยู่ประมาณ 1,480 ครัวเรือน ใน 18 หมู่บ้าน กระจายอยู่บนเขตอำเภอเขาค้อ อำเภอหนองน้ำหนาว อำเภอหล่มเก่า มีอยู่หลายเผ่าด้วยกัน คือ เผ่าม้ง ลีซอ เย้า มูเซอ และเผ่าอีป้า มีอยู่ประมาณ 10,500 คน ส่วนใหญ่เป็นเผ่าม้ง และลีซอ โดยเฉพาะบ้านเข็กน้อยทุ่งแสงหลวง เป็นหมู่บ้านม้งที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

ประชากรที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณอำเภอทางตอนเหนือของจังหวัดคือ อำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอเขาค้อ และอำเภอเมือง ฯ ส่วนใหญ่เป็นประชากรท้องถิ่นดั้งเดิม มีภาษาพูดและขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่คล้ายคลึงกัน ส่วนประชากรที่อยู่ทางตอนใต้ของจังหวัด ได้แก่ อำเภอชุมแดน อำเภอวังโป่ง อำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรีและอำเภอศรีเทพ ส่วนใหญ่อพยพ

4.2 ประเภทของแพทย์พื้นบ้าน

จากการลงพื้นที่วิจัยทั้งหมด 5 พื้นที่ ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ร่วมกับการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ จากแพทย์พื้นบ้าน จำนวน 25 คน ดังแสดงในตารางที่ 1

1. กลุ่มหล่มเก่า-หล่มสัก ประกอบด้วย อำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก
2. กลุ่มเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย อำเภอวังโป่ง อำเภอชนแดน อำเภอบึงสามพัน
3. กลุ่มเพชรบูรณ์ตอนล่าง ประกอบด้วย อำเภอวิเชียรบุรี ศรีเทพ
4. กลุ่มชาวนน ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอหนองไผ่
5. กลุ่มชาวไทยภูเขา ประกอบด้วย อำเภอเขาค้อ อำเภอน้ำหนาว

ตารางที่ 1 แสดงประเภทของภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านของเพชรบูรณ์โดยแบ่งตามภูมิปัญญาที่ใช้ในการรักษา และจำนวนของแพทย์พื้นบ้านที่ได้จากการวิจัย

ประเภทของภูมิปัญญา	จำนวน (คน)	ชาย (คน)	หญิง (คน)
จับเส้น	2	-	2
น้ำมัน	4	4	-
เป่า	9	7	2
เหนือธรรมชาติ	5	2	3
สมุนไพร	5	2	3
รวม	25	15	10

จากตารางที่ 1 พบว่าจากจำนวนแพทย์พื้นบ้าน จำนวน 25 คน เป็นเพศชาย 15 คน และหญิง 10 คน แบ่งตามประเภทของภูมิปัญญา ดังต่อไปนี้ แพทย์พื้นบ้านประเภทจับเส้น จำนวน 2 คน เป็นเพศหญิงทั้งคู่ แพทย์พื้นบ้านประเภทน้ำมัน จำนวน 4 คน เป็นเพศชายทั้งหมด แพทย์พื้นบ้านประเภทเป่า จำนวน 9 คน เป็นเพศชาย 7 คน เพศหญิง 2 คน แพทย์พื้นบ้านประเภทเหนือธรรมชาติ จำนวน 5 คน เป็นชาย จำนวน 2 คน เพศหญิง จำนวน 3 คน และ แพทย์พื้นบ้านประเภทสมุนไพร จำนวน 5 คน เป็นเพศชาย 2 คน เพศหญิง 3 คน

4.3 ข้อมูลทั่วไปของแพทย์พื้นบ้าน

ข้อมูลทั่วไปของแพทย์พื้นบ้าน ทั้งหมด 25 คน แบ่งเป็น 3 ข้อ ดังต่อไปนี้ (1) ชื่อและนามสกุล (2) เพศ และ (3) อายุ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงรายชื่อ เพศ อายุ ประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วย การมีใบประกอบโรคศิลป์ และประเภทของแพทย์พื้นบ้านตามภูมิปัญญาของแพทย์พื้นบ้านที่จากพื้นที่การวิจัยทั้ง 5 พื้นที่

ลำดับที่	ชื่อ – สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	ประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วย	ใบประกอบโรคศิลป์	ประเภทของแพทย์พื้นบ้าน
1	นางแคะ คงเผื่อน	หญิง	78	30	ไม่มี	เป่า
2	นางบุญถม เฉลิผา	หญิง	54	20	มี	เหนื่อ ธรรมชาติ
3	นางสุรรัตน์ สุขประสพชัย	หญิง	59	30	มี	สมุนไพร
4	นางเกี่ยม แสนพรม	หญิง	89	70	ไม่มี	สมุนไพร
5	นางบัวหล้า ยาพรม	หญิง	63	50	ไม่มี	สมุนไพร
6	นางจำปี พิมลา	หญิง	63	33	ไม่มี	จับเส้น
7	นางดี ออบเนย	หญิง	78	50	ไม่มี	เป่า
8	นายตุ่น รอดรัน	ชาย	80	57	ไม่มี	เป่า
9	นายจำลอง จริยะะ	ชาย	71	50	ไม่มี	เป่า
10	นางอรุณ หุ่นรง	หญิง	47	2	ไม่มี	เหนื่อ ธรรมชาติ
11	นายบั้ง ยศธนากุล	ชาย	53	30	ไม่มี	เป่า
12	นายแป มาโส	ชาย	86	50	ไม่มี	เหนื่อ ธรรมชาติ
13	นางแดง มาแสง	หญิง	86	49	ไม่มี	เหนื่อ ธรรมชาติ
14	นายหนูบาง ข้อกุน	ชาย	61	20	ไม่มี	เป่า
15	นายสอน อุดศรี	ชาย	87	72	ไม่มี	น้ำมัน
16	นายสิน สายสิงเทศ	ชาย	80	60	ไม่มี	เป่า

ลำดับที่	ชื่อ – สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	ประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วย	ใบประกอบโรคศิลป์	ประเภทของแพทย์พื้นบ้าน
17	นางบัววัน สายแก้วดี	หญิง	68	14	ไม่มี	เหนือธรรมชาติ
18	นายเขียน แก้วเวียน	ชาย	66	20	ไม่มี	น้ำมัน
19	นายสงบ ไชยา	ชาย	67	30	ไม่มี	น้ำมัน
20	นายเกิด มีผล	ชาย	83	67	ไม่มี	เป่า
21	นางเอี้ยยะ แซ่ว่า	หญิง	56	52	ไม่มี	จับเส้น
22	นายสุน ช้วยปุ่น	ชาย	86	60	ไม่มี	น้ำมัน
23	นายพจน์ แก้วเคน	ชาย	90	60	ไม่มี	เป่า
24	นายเสมียน ตะกรุดราช	ชาย	74	50	มี	สมุนไพร
25	นายสมบัติ ปาณะกุล	ชาย	50	20	ไม่มี	สมุนไพร
	เฉลี่ย		71	42		

จากตารางที่ 2 พบว่าแพทย์พื้นบ้านทั้งหมดจำนวน 25 คนที่เข้าร่วมในงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย อายุแพทย์พื้นบ้านทั้งชายและหญิงเฉลี่ย 71 ปี มีประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วยเฉลี่ย 42 ปี มีใบประกอบโรคศิลป์ในการรักษาผู้ป่วยแบบพื้นบ้านเพียง 3 คน และที่เหลือ 22 คนไม่มีใบประกอบโรคศิลป์

4.4 แหล่งเรียนรู้การเป็นแพทย์พื้นบ้านและผู้ถ่ายทอดการเป็นแพทย์พื้นบ้าน

จากการลงพื้นที่ทั้งหมด 5 พื้นที่ และเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแพทย์พื้นบ้านจำนวน 25 คน สามารถแบ่งการเรียนรู้การเป็นแพทย์พื้นบ้านได้ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงจำนวน (คน) ของแพทย์พื้นบ้านที่ได้รับการสืบทอดการเป็นแพทย์พื้นบ้านจากผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ พื้นที่ที่เป็นแหล่งความรู้วิธีการรักษาแบบพื้นบ้านและสื่อการเรียนรู้การเป็นแพทย์พื้นบ้านที่แตกต่างกัน

ประเภทผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้				พื้นที่ที่เป็นแหล่งความรู้วิธีการรักษาแบบพื้นบ้าน			ประเภทสื่อการเรียนรู้	
ครู	บรรพบุรุษ	การป่วย	การฝัน	ภาคอีสาน	ภาคเหนือ	ต่างประเทศ	ตำรา	ท่องจำ
10	7	2	5	23	1	1	9	16

จากตารางที่ 3 แพทย์พื้นบ้านมีการเรียนรู้การรักษาแบบพื้นบ้านจากครูเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้มีจำนวนสูงสุด คือ 10 คน จากจำนวนแพทย์พื้นบ้านที่เข้าร่วมการวิจัยจำนวน 25 คนต่ำสุดคือการเรียนรู้วิธีการรักษาโดยที่แพทย์พื้นบ้านผู้นั้นมีอาการเจ็บป่วยด้วยตัวเองโดยไม่ทราบสาเหตุแต่เมื่อทำพิธียกพานดอกไม้ รูป เทียน (ชั้น 5 และ ชั้น 8) เพื่อทำพิธีขอรับการเป็นแพทย์พื้นบ้านหรือยอมเป็นศิษย์ อาการเจ็บป่วยนั้นก็จะหายขาดแต่จะแลกกับการเป็นแพทย์พื้นบ้านที่ต้องให้ความช่วยเหลือผู้อื่นต่อไป พื้นที่ที่เป็นแหล่งความรู้วิธีการรักษาแบบพื้นบ้านที่มีผู้ไปเรียนรู้การรักษามากที่สุดคือ พื้นที่บริเวณภาคอีสานของประเทศไทย จำนวน 23 คน จากทั้งหมดที่ให้ข้อมูล 25 คน สื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดคือตำรา กับการท่องจำโดยปากเปล่าไม่มีตำราให้อ่านและข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทั้งหมดแพทย์พื้นบ้านจะเรียนรู้การรักษาแบบพื้นบ้านโดยการท่องจำต่อจากผู้ถ่ายทอด

4.5 วิธีการวินิจฉัยโรคของการแพทย์พื้นบ้าน

การวินิจฉัยโรคของแพทย์พื้นทั้ง 25 คนจากงานวิจัยมีวิธีการวินิจฉัยโรคทั้งหมด 3 วิธีหลัก 1) การสอบถามอาการจากคนไข้โดยตรง 2) สอบถามจากญาติที่พามารับการรักษา และ 3) การที่แพทย์พื้นบ้านสัมผัสตัวผู้ป่วยแล้วสามารถทราบอาการหรือที่มาจากการเจ็บป่วยจากจิตของแพทย์ที่สัมผัสได้จากผู้ป่วย

4.6 วิธีการรักษาผู้ป่วยของแพทย์พื้นบ้าน

วิธีการรักษาโรคขอแพทย์พื้นบ้านสามารถแบ่งการรักษาได้ 2 แบบ 1) รักษาอาการตามชนิดของโรค 2) รักษาอาการตามประเภทของแพทย์พื้นบ้าน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแพทย์พื้นบ้านทั้งหมด 25 คน และผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษากับแพทย์พื้นบ้านจำนวน 30 คน สามารถสังเคราะห์ข้อมูลการรักษาได้ตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงวิธีการรักษาผู้ป่วยของแพทย์พื้นบ้านตามชนิดของโรคและประเภทของแพทย์พื้นบ้าน

ประเภทของภูมิปัญญา	ชนิดของโรค	วิธีการรักษา	ข้อปฏิบัติของผู้ป่วย
จับเส้น	ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ/ปวดเส้นเอ็น	แพทย์พื้นบ้านจะเริ่มการรักษาโดยการไหว้ครอบอาจารย์จากนั้นจะใช้ นิ้วมือ ข้อศอก หรือฝ่าเท้าในการกดรักษาอาการปวดเมื่อยให้กับผู้ป่วย โดยจะกดตรงตำแหน่งจุดที่เกี่ยวข้องกับบริเวณที่มีอาการ เช่น กดจุดที่ฝ่าเท้าเพื่อคลายอาการปวดเมื่อยต่าง ๆ ของร่างกาย นวดที่ขมับเพื่อลดอาการปวดศีรษะ หรือกดจุดบริเวณไหลปลาร้าเพื่อลดอาการเจ็บที่สะบักหลัง เป็นต้น	ไม่มีข้อปฏิบัติสำหรับผู้ป่วย
น้ำมัน	ชาหัก/แขนหัก/กระดูกร้าว/กระดูกหลุด/ ข้อหลุด/ ข้อ	แพทย์พื้นบ้านตรวจเช็คอาการของผู้ป่วยโดยการจับเบา ๆ ที่บริเวณเกิดอาการเมื่อทราบสาเหตุของการป่วยก็จะทำการรักษาโดยการทาด้วยน้ำมันงา หรือน้ำมันมะพร้าว ชนิดของน้ำมันที่ใช้ขึ้นอยู่กับศาสตร์การรักษาของแพทย์แต่ละคน ผู้ป่วยบางรายอาจจำเป็นต้องใส่เฝือกก็จะ	1. ห้ามกินของแสลง เช่น ไข่ ไก่ ของหมักดอง และอาหารทะเล 2. หากการรักษายแล้วให้ผู้ป่วยไปเสียค่าการ

ประเภท ของภูมิ ปัญญา	ชนิดของ โรค	วิธีการรักษา	ข้อปฏิบัติของผู้ป่วย
	พริก/ เส้น เอ็นตึง	เป็นเผือกที่ทำจากไม้ไผ่ที่แพทย์พื้นบ้านเป็นผู้ผลิตเอง และก็จะเป่าด้วยคาถาเพื่อรักษาอาการก่อนนำน้ำมันกลับไปหาที่บ้าน และกลับมาให้แพทย์ดูอาการทุก 5-7 วันแล้วแต่ความสะดวก	รักษา หรือเรียกว่า การตั้งคาย ซึ่งประกอบด้วย ชั้น 5 และเงินจำนวนเล็กน้อยขึ้นอยู่กับแพทย์พื้นบ้านเป็นผู้กำหนด 3. ผู้ทำหน้าที่ทาน้ำมันให้ผู้ป่วยต้องเป็นคนที่ได้รับอนุญาตจากแพทย์พื้นบ้านเท่านั้น
เป่า	งูสวัด	1. ใช้สมุนไพรควบคุมกับการปารักษาด้วยคาถา 2. แพทย์จะเคี้ยวข้าวสารพร้อมกับการท่องคาถาสำหรับรักษา งูสวัดเป่าลงบริเวณที่เกิดอาการ แพทย์จะเคี้ยวหมากพร้อมกับการท่องคาถาสำหรับรักษา งูสวัดเป่าพ่นลงบริเวณที่เกิดอาการ	4. ห้ามกินของแสลง เช่น ไข่ไก่ ของหมักดอง และอาหารทะเล 5. หากการรักษาหายแล้วให้ผู้ป่วยไปเสียค่าการรักษา หรือเรียกว่า การตั้งคาย ซึ่งประกอบด้วย ชั้น 5 และเงินจำนวนเล็กน้อยขึ้นอยู่กับ

ประเภท ของภูมิ ปัญญา	ชนิดของ โรค	วิธีการรักษา	ข้อปฏิบัติของผู้ป่วย
			แพทย์พื้นบ้านผู้ กำหนด
เป่า	ไฟลามทุ่ง	1. เป่ารักษาโดยใช้คาถาสำหรับรักษา ไฟลามทุ่ง 2. ตำใบไมยราพผสมกับเหล้าขาวทา บริเวณที่เกิดอาการ	1. ห้ามกินของ แสลง เช่น ไข่ไก่ ของหมักดอง และ อาหารทะเล 2. หากการ รักษาหายแล้วให้ ผู้ป่วยไปเสียค่าการ รักษา หรือเรียกว่า การตั้งคาย ซึ่ง ประกอบด้วย ชั้น 5 และเงินจำนวน เล็กน้อยขึ้นอยู่กับ แพทย์พื้นบ้านผู้ กำหนด
เป่า	ตาแดง	แพทย์จะเคี้ยวหมากพร้อมกับการท่อง คาถาสำหรับรักษาโรคตาแดงเป่าพ่นลม ออกไปบริเวณดวงตาของผู้ป่วยและต้อง เป่าจากหัวตาไปทางหางตาเท่านั้น	หากการรักษา หายแล้วให้ผู้ป่วยไป เสียค่าการรักษา หรือ เรียกว่าการตั้งคาย ซึ่งประกอบด้วย ชั้น 5 และเงินจำนวน เล็กน้อยขึ้นอยู่กับ แพทย์พื้นบ้านผู้

ประเภท ของภูมิ ปัญญา	ชนิดของ โรค	วิธีการรักษา	ข้อปฏิบัติของผู้ป่วย
			กำหนด
เป่า	ทารกนอน ไม่หลับ/ ตัวเหลือง	เป่ารักษาด้วยคาถาเพียงอย่างเดียว	ต้องตั้งคายหลัง การรักษาอาการของ ทารกจนหายขาดแล้ว
เหนือ ธรรมชาติ	อาการ เจ็บป่วยที่ ไม่ สามารถ รักษาได้ ด้วยวิธี ทาง การแพทย์ แผน ปัจจุบัน	ตั้งค่ากายเป็นชั้น 5 และจำนวนเงิน ตามที่แพทย์แต่ละคนกำหนด และอาจมี อย่างอื่นเพิ่มเติม เช่น ผลไม้ ไข่ เป็ด หรือ หิวหมู เสื้อผ้าของผู้ป่วย ข้าวสาร และอื่น ๆ เพื่อเป็นกราบไหว้เทวดา ครูบาอาจารย์ ดวงวิญญาณต่าง ๆ ให้มาอยู่ในร่างทรงหรือ ตัวแพทย์พื้นบ้านที่เป็นผู้ให้การรักษาโดย การรักษาจะใช้วิธีการเป่ารักษาด้วยคาถา การใช้สมุนไพร หรือการกดจุดลงบริเวณที่ ต่าง ๆ ของผู้ป่วย ระยะเวลาของการรักษา ขึ้นอยู่กับอาการของผู้ป่วยแต่ละคน	ไม่มีข้อปฏิบัติ สำหรับผู้ป่วย
สมุนไพร	รักษาโรค ทั่วไป	แพทย์จะรักษาโดยนำสมุนไพรแต่ละชนิดที่มี คุณสมบัติในการรักษาโรคชนิดเดียวกัน มาผสมรวมกันโดยอาจจะตำรวมกัน บด รวมกัน แล้วแต่วิธีการของแพทย์พื้นบ้าน แต่ละบุคคลโดยก่อนทำการรักษาผู้ป่วย ต้องทำการปรับสภาพร่างกายเสียก่อนโดย การทานยาต้มที่เรียกว่า ยาปรับธาตุภายใน ร่างการหรือยาตั้งธาตุ ซึ่งจะปรุงจาก สมุนไพรหลากหลายชนิดมาตำรวมกัน แพทย์บางคนตำด้วยน้ำเปล่า แต่บางคนจะ	ไม่มีข้อปฏิบัติ สำหรับผู้ป่วย

ประเภท ของภูมิ ปัญญา	ชนิดของ โรค	วิธีการรักษา	ข้อปฏิบัติของผู้ป่วย
		ต้มโดยใช้น้ำมะพร้าวในการต้มซึ่งเชื่อว่าน้ำมะพร้าวเป็นน้ำที่บริสุทธิ์สะอาดมากที่สุด และมีสรรพคุณในการสกัดตัวยาจากสมุนไพรพร้อมทั้งช่วยในการผสมผสานสมุนไพรเข้าด้วยกัน หลังจากปรับธาตุในร่างกายเป็นเวลาสามวันเรียบร้อยแล้วนั้นก็จะเริ่มการรักษาโดยใช้สมุนไพรตามอาการของโรค โดยแพทย์บางท่านจะใช้วิธีการอบตัวด้วยสมุนไพรเป็นเวลา 15 นาที หลังจากออกจากตู้อบจะให้ดื่มสมุนไพรต้มโดยเชื่อว่าการอบตัวจะทำให้ร่างกายขาดน้ำและจะทำให้ร่างกายสามารถดูดซึมสมุนไพรที่อบและดูดซึมสมุนไพรที่ดื่มเข้าสู่เซลล์ของร่างกายได้เป็นอย่างดี และนำสารที่อยู่ในสมุนไพรไปบำบัดโรคได้อย่างรวดเร็ว ระยะเวลาในการรักษาขึ้นอยู่กับอาการของโรคและการปฏิบัติตัวของผู้ป่วยในการบริโภคยาสมุนไพรซึ่งบางครั้งอาจต้องใช้เวลา จนอาจทำให้ผู้ป่วยเกิดการท้อถอยได้	

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าการรักษาของแพทย์พื้นบ้านที่สังเคราะห์ได้จาก การดำเนินงานวิจัยวิธีการรักษาผู้ป่วยของแพทย์พื้นบ้านไม่มีความแตกต่างกันแม้ว่าจะมีวัฒนธรรมของพื้นที่ที่แตกต่างกันแต่วิธีการรักษาของแพทย์พื้นบ้านจะเกี่ยวข้องกับประเภทของภูมิปัญญาในการรักษาผู้ป่วย และแหล่งเรียนรู้ดั้งเดิมที่แพทย์พื้นบ้านได้เรียนมา

4.7 อุปกรณ์และตัวยาที่ใช้เพื่อประกอบการรักษา

วิธีการรักษาผู้ป่วยของแพทย์พื้นบ้านจะมีส่วนที่แตกต่างและส่วนที่คล้ายกันในแต่ละประเภท จากการการลงพื้นที่ของผู้วิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทำให้สามารถแยกออกตามประเภทของภูมิปัญญาที่ใช้ประกอบการรักษาดังนี้

แพทย์พื้นบ้านที่ใช้ภูมิปัญญาด้านการจับเส้น จำนวน 2 คนที่เข้าร่วมโครงการวิจัยให้ข้อมูลว่าก่อนทำการรักษาต้องมีพานดอกไม้รูปเทียนเพื่อกราบไหว้ครูอาจารย์ที่ถ่ายทอดวิชาให้ก่อนเพื่อให้การรักษาในครั้งนั้นเกิดผลสำเร็จและผู้ป่วยเป็นแพทย์พื้นบ้านจะสามารถจับเส้นให้แก่ผู้ป่วยได้ทั้งวันโดยไม่รู้สึกเหนื่อย และถ้าไม่ไหวก่อนทำการรักษาผู้ป่วย ผู้เป็นแพทย์พื้นบ้านผิดครูจะรู้สึกเจ็บป่วย บางรายอาจถึงขั้นล้มหมอนนอนเสื่อวิธีที่จะหายจากการเจ็บป่วยของแพทย์พื้นบ้านต้องยกพานดอกไม้เพื่อขอโทษครูอาจารย์ ส่วนแพทย์พื้นบ้านชื่อนางเอียยะ แซ่ว่า เป็นชาวม้ง เชื้อชาติลาว ที่ได้รับสัญชาติเป็นคนไทยสามารถพูดภาษาไทยได้เพียงเล็กน้อย พูดคุยกับกับผู้ป่วยโดยอาศัยล่ามที่เป็นนักศึกษาชาวม้ง ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการรักษาของชาวม้งที่มีการรักษาด้วยการจับเส้นของชาวม้งจะไม่เหมือนกับของไทย โดยแพทย์พื้นบ้านชาวม้งท่านนี้จะใช้การกดจุดที่สมุนไพรมะนาวและปลายนิ้วของผู้ป่วยที่มีอาการปวดเมื่อย โดยจะไม่สัมผัสตรงตำแหน่งที่ปวดเพราะเชื่อว่าจะไปทำให้อักเสบและปวดมากกว่าเดิม จุดที่ปลายนิ้วมือทั้งสิบนิ้วจะแทนจุดต่าง ๆ ในร่างกาย ซึ่งที่ฝ่าเท้าก็เช่นเดียวกัน และนอกจากการกดจุดก็จะรักษาคู่กับพิธีกรรมความเชื่อของชาวม้ง และสมุนไพรมะนาว แต่ข้อมูลของสมุนไพรมะนาวที่ได้มาจากการวิจัย ผู้วิจัยได้ชื่อสมุนไพรมะนาวที่เป็นภาษาม้ง และเมื่อแปลแล้วยังไม่สามารถที่จะค้นชื่อที่เป็นภาษาไทยหรือชื่อวิทยาศาสตร์ของพืชเหล่านั้นได้ เช่น ดั่งบังซัง กิรีวา ชั่วล่าซ่า ชั่วเซอเนี้ย ป่าแยง

แพทย์พื้นบ้านที่ใช้ภูมิปัญญาการรักษาด้านกระดูกโดยใช้น้ำมัน จำนวน 4 คนที่เข้าร่วมโครงการวิจัยให้ข้อมูลว่าก่อนการรักษาแพทย์พื้นบ้านต้องมีการตรวจอาการของผู้ป่วยด้วยการจับเบา ๆ ที่บริเวณที่ผู้ป่วยมีอาการเจ็บ หากพบว่ามีการหักแพทย์จะเข้าเฝือกให้ผู้ป่วยด้วยไม้ไผ่ และทาด้วยน้ำมันงา หรือน้ำมันมะพร้าวขึ้นอยู่กับตำราที่แพทย์ได้ศึกษามา ส่วนน้ำมันที่ได้จากพืชทั้งสองชนิดนั้นต้องใช้สาวบริสุทธิ์ในการสกัด จากนั้นให้นำน้ำมันที่ได้มาทำพิธีโดยการสวดมนต์ คู่กับการสวดด้วยคาถาอาคมจึงสามารถนำไปใช้ได้ แต่ถ้าหากอาการไม่หนักมากถึงขั้นกระดูกหักก็ไม่ต้องเข้าเฝือกเพียงแต่ใช้วิธีการเป่าด้วยคาถาและทาน้ำมัน การรักษาด้วยคาถานั้นแพทย์พื้นบ้านนายสงบ ไชยา อายุ 67 ปี เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าการสืบทอดคาถานั้นต้อง

ได้รับการยอมรับจากอาจารย์ผู้สอนก่อนจึงจะสามารถนำไปใช้ได้ โดยท่านได้ให้คาถาไว้ 1 คาถา เพื่อเป็นองค์ความรู้แต่ไม่สามารถนำไปใช้ได้ทั่วไป ดังนี้ “โอมมอง สองสัตสะดอง โอมชา ตี โอม ยัด ตี แม่เอ็น แม่เมื่อย เอ็นเล็ก เอ็นหล่อย เอ็นเด็กน้อย เอ็นแก้ร้อย มาหาภูเด้อ โอมติดกันเด้อ พระวอจันทิก ชื่นขาดภูเอาหนั่งแปะ หลังหักภูเอาเอ็นต่อ คอขาดภูเอาเอ็นติด โอมติริสะมะติด” คาถานี้ใช้รักษาทั้งเส้นและเอ็น

แพทย์พื้นบ้านที่ใช้ภูมิปัญญาด้านการเป่ารักษา จำนวน 9 คน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการรักษาที่ตรงกันคือการยกชัน 5 ก่อนการรักษาหรือหลังจากการรักษาที่เรียกว่า การตั้งคาย โดยชัน 5 จะประกอบด้วย ดอกไม้สีขาว รูป เทียน จำนวนอย่างละ 5 คู่ ใส่ในกรวยที่ทำจากใบตองวางลงในจาน เพื่อเป็นกราบไหว้ครูบาอาจารย์ เทวดา บรรพบุรุษ จำนวนเงินที่ใช้แล้วแต่แพทย์พื้นบ้านเป็นผู้กำหนด หรือครูบาอาจารย์ที่เป็นผู้สอนวิชาปฏิบัติสืบทอดกันมา นอกจากชัน 5 แล้วแพทย์พื้นบ้านบางคนอาจมีการกำหนดซึ่งอื่นเพิ่มเติม เช่น เหล้าขาว ไข่ไก่ ข้าวสาร คำหมาก น้ำเปล่า เป็นต้น ซึ่งข้าวสาร คำหมาก เหล้าขาว หรือ น้ำเปล่านี้ถือว่าเป็นตัวยาสมนไพรที่ใช้ควบคู่กับคาถาที่แพทย์พื้นบ้านจะสวดคาถาร่วมกับการมีข้าวสาร คำหมาก เหล้าขาว หรือ น้ำเปล่าในปาก และเมื่อท่องคาถาเสร็จเรียบร้อยหรืออยู่ระหว่างการท่องคาถา แพทย์พื้นบ้านจะเป่าพ่นลงบนบริเวณที่เกิดอาการของโรคหรือในแพทย์บางรายจะพ่นออกมาเฉพาะลมในการรักษาผู้ป่วย คาถาที่ใช้ในการเป่าจะมีการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยพระร่วงโดยคาถาจะขึ้นต้นด้วยคำว่า “โอม” และคาถาที่มาจากบทสวดในพระพุทธศาสนา คาถาบางคาถาจะมีภาษาพูดที่เป็นคำหยาบ

แพทย์พื้นบ้านที่ใช้ภูมิปัญญาการรักษาด้วยวิธีเหนือธรรมชาติ จำนวน 5 คน ซึ่งแพทย์พื้นบ้านที่รักษาด้วยวิธีที่เหนือธรรมชาติได้แก่ หมอผี หมอสู่วิญ ร้างทรงต่าง ๆ ใช้อุปกรณ์ประกอบการรักษาดังต่อไปนี้ ชัน 5 และ ชัน 8 เพื่อตั้งคายในการรักษา พร้อมเงินในจำนวนที่แตกต่างกันดังนี้ 25 บาท 999 บาท และแพทย์บางรายก็ไม่ต้องใช้เงินในการตั้งคาย การเริ่มต้นการรักษาแพทย์พื้นบ้านจะเรียกดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ หรือเทวดาที่ตนเองเป็นร่างทรงอยู่มาเข้าที่ร่างของตน จากนั้นจะตรวจวินิจฉัยผู้ป่วยโดยการซักถามผู้ป่วยและญาติ การสัมผัสตัวผู้ป่วย และประวัติการรักษาจากโรคพยาบาล ควบคู่กับการนั่งสมาธิเพื่อดูอาการ เมื่อทราบอาการของผู้ป่วยแพทย์ก็จะลงมือในการรักษาโดยจะใช้อุปกรณ์ที่ต่างกันไป เช่น การร่ายรำ (ฟ้อนบัว) การเป่า การใช้สมุนไพรรักษา การกดจุดหรือการสัมผัสกับผู้ป่วยโดยใช้มือของแพทย์พื้นบ้านสัมผัส แต่แพทย์บางคนจะใช้ไม้เพื่อทำการสัมผัสผู้ป่วย ไม้ที่นำมาใช้จะผลิตมาจาก ไม้

พุง ไม้ค้ำ ไม้ค้ำ หรือไม้ไผ่ แล้วแต่ความเชื่อของแพทย์พื้นบ้านแต่ละคน ซึ่งแพทย์บางคนจะมีการทำพิธีสะเดาะเคราะห์โดยการทำกระทงสามเหลี่ยมจากกาบกล้วยหรือกระทงเก้าห้องจากกาบกล้วยเช่นกัน ภายในกระทงจะประกอบด้วยข้าวสุกสีแดง สีเหลือง สีดำ หมากพลู บุหรี่ ปลา ย่าง หน่อไม้ดอง รูปปั้นของช้าง ม้า วัว ควาย หมู ไก่ ธงเล็ก ๆ สีขาว สีแดง สีเหลือง และ เทียนรูป เพื่อเป็นการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา ผาdin เจ้าที่ เจ้าทาง ผี และเจ้ากรรมนายเวรต่าง ๆ ให้ยกโทษในสิ่งที่ผู้ป่วยอาจได้ล่วงเกินไป จากนั้นอาจมีการอาบน้ำมนต์เป็นขั้นตอนสุดท้าย

แพทย์พื้นบ้านที่ใช้ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร จำนวน 8 คน ใช้วัสดุหลักในการรักษาผู้ป่วยคือ พืชสมุนไพร อุปกรณ์จะประกอบด้วย หม้อต้มยา เครื่องบดยา ตู้อบสมุนไพร ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลการใช้สมุนไพรจากแบบสัมภาษณ์แพทย์พื้นบ้านทั้งหมด 8 คน ควบคู่กับการศึกษาจากเอกสารตำรา และแหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เพื่อรวบรวมและนำเสนอยาสมุนไพรที่มีการใช้อยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ รายงานผลเป็นชื่อท้องถิ่น ชื่อวิทยาศาสตร์ วงศ์ ลักษณะวิสัย ส่วนที่นำไปใช้ประโยชน์ และประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์

ตารางที่ 5 แสดงรายชื่อสมุนไพรที่แพทย์พื้นบ้านที่ใช้ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรนำมาใช้รักษาผู้ป่วยในจังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
มะกรูด	<i>Citrus hystrix DC.</i>	Rutaceae	ไม้ยืนต้น	ผล	รักษาโรคทางเดินอาหาร โดยการนำผิวมะกรูดไปแช่ในน้ำร้อน แล้วนำไปดื่ม
เพกา	<i>Oroxylum indicum (Linn.) Vent.</i>	Bignoniaceae	ไม้ยืนต้น	เนื้อไม้	ผสมกับยาแก้มะเร็ง บดผสมยาทำยาแก้ปวดเมื่อย
พลูป่า	<i>Piper betle Linn.</i>	Piperaceae	ไม้เลื้อย	ใช้ได้ทั้งต้น (ทั้งใบและ เครือ)	โรคมะเร็ง(รวมกับยาตัวอื่นเป็นขนาน)

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
กระทือ	Zingiber zerumbet (L.) Smith.	Zingiberaceae	ไม้ล้มลุก	เหง้า/หัว	บำรุงน้ำนมสตรีให้บริบูรณ์ ลดอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ขับลม แก้ ลมจุกเสียด ขับลม ช่วยย่อยอาหาร แก้ปวดมวนในท้อง แก้บิด แก้ ไอ บำรุงธาตุ ขับปัสสาวะ เหง้าหมกไฟ ผนกับน้ำปูนใสรับประทาน แก้บิด ปวดเบ่ง แก้เสมหะเป็นพิษ แก้แน่นหน้าอก กล่อมอาเจม ขับ น้ำย่อยอาหารให้ลงสู่ลำไส้ แก้อุจเสียดและบำรุงน้ำนม ใช้หัวกะทือ รวมกับหัวไพล เผาไฟคั้นเอาน้ำรับประทาน แก้บิด แก้ปวดเบ่ง แก้ พิษเสมหะ แก้ปวดมวน แก้แน่น ราก รสขมขื่นเล็กน้อย แก้ไข้ตัวเย็น แต่รู้สึกร้อนภายใน โดยใช้หัวหรือเหง้ากะทือสด ขนาดเท่าหัวแม่มือ 2 หัว (ประมาณ 20 กรัม) ย่างไฟพอสุก ตำกับน้ำปูนใสครึ่งแก้ว คั้นเอา น้ำดื่มเวลามีอาการ
ตรีชวา	<i>Clerodendrum serratum</i> (L.)	Acanthaceae	ไม้พุ่ม	ทั้งต้น	ดับพิษโลหิต ขับปัสสาวะโดยใช้ทั้งต้น 1 กำมือ หรือประมาณ 10-15 กรัม ล้างน้ำให้สะอาดในน้ำเดือด 1 ลิตร นานประมาณ 15 นาที

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
โกฐหัวบัว	<i>Conioselinum univittatum Trucz</i>	Umbelliferae	ไม้พุ่ม	ผล	แก้ลมในกองริดสีดวง กระจายลมทั้งปวง (หมายถึงลมที่คั่งอยู่ในลำไส้ เป็นตอนๆทำให้ผายออกมา) ขับลม แก้ปวดศีรษะ ปวดข้อ ปวดกระดูก จีนใช้โกฐหัวบัวเป็นยาแก้หวัด แก้ปวดศีรษะ แก้โรคโลหิตจาง แก้ปวดประจำเดือน แก้ประจำเดือนมาไม่ปกติ ปวดเจ็บต่างๆ รวมทั้งปวดฟัน อาเจียนเป็นเลือด ไอ วัณโรค โรคเข้าข้อ ตกเลือด
ชะพลู	<i>Piper sarmentosum Rox b.</i>	Piperaceae	ไม้ล้มลุก	ใบ ราก ผล	รักษาโรคเบาหวานใช้ชะพลูสดทั้ง 5 จำนวน 7 ต้น ล้างน้ำให้สะอาด ใส่น้ำพอท่วม ต้มให้เดือดสักพัก นำมาดื่ม เหมือนดื่มน้ำชา ข้อควรระวัง - จะต้องตรวจน้ำตาลในปัสสาวะก่อนดื่มและหลังดื่มทุกครั้ง เพราะน้ำยานี้ทำให้น้ำตาลลดลงเร็วมาก ต้องเปลี่ยนต้นชะพลูใหม่ทุกวันที่ดื่ม ดื่มดื่มต่อไปทุกๆ วัน จนกว่าจะหาย แก้ท้องอืดเฟ้อ ขับลม ใช้ราก 1 กำมือ ต้มกับน้ำ 2 ถ้วยแก้ว เคี้ยวให้เหลือ 1 1/2 ถ้วยแก้ว รับประทานครั้งละ 1/2 ถ้วยแก้ว

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
หนาด	<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	Compositae	ไม้พุ่มกึ่ง ไม้ล้มลุก	ใบ	นำใบมาต้มกินแก้ฟกช้ำดำเขียว หรือนำใบมาตำเพื่อห้ามเลือดและแก้ ฟกช้ำดำเขียว
เหงือกปลา หมอ(ตัวผู้/ ตัวเมีย)	<i>Acanthus ebracteatus</i>	Acanthaceae	ไม้พุ่ม	ทั้งหมดราก ต้น ใบ ดอก ผล)	นำทั้งต้นมาตำผสมกับพริกไทยและคลุกเคล้ากับน้ำผึ้งปั้นเป็น ลูกกลอนเพื่อเป็นยาอายุวัฒนะ โดยใช้อัตราส่วน 2:1
ข่า	<i>Alpinia galangal</i> (L.) Willd.	Zingiberaceae	ไม้ล้มลุก	หัว	แก้ปวด จุก เสียด แน่นท้อง รักษาโรคท้อง ลำไส้ กระเพาะ
เจตมูลเชิง	<i>Plumbago indica</i> L.	Plumbaginacea e	ไม้พุ่ม ล้มลุก ขนาดเล็ก	ราก	บำรุงไฟธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในลำไส้และกระเพาะอาหารให้ผาย เรอ ขับพยาธิ แก้ปวดข้อ ขับประจำเดือนสตรี บำรุงสำหรับสตรีหลัง คลอด เพื่อให้มดลูกเข้าอู่ แก้อ่อนเพลียท้องเฟ้อ ปวดเสียด แน่นหน้าอก แก้ลมในกองเสมหะ ช่วยย่อยอาหาร

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
ยอ	<i>Morinda citrifolia</i> L.	Rubiaceae	ไม้ยืนต้น	ใบ ราก ผล	ใบ - มีวิตามินเอ 40,000 กว่ายูนิตสากลต่อ 100 กรัม มีคุณสมบัติในการบำรุงสายตา หัวใจ คั้นน้ำทาแก้โรคเก๊าท์ ปวดตามข้อเล็กๆ ของนิ้วมือ นิ้วเท้า หรือคั้นน้ำสระผมฆ่าเหา แก้กระษัย ใช้ใบปรุงเป็นอาหาร แก่ท้องร่วง ราก - ใช้เป็นยาระบาย แก้กระษัย ใช้สกัดสีออกมา เป็นสีย้อมผ้าได้ โดยผสมส่วนของเกลือต่างๆ สามารถเปลี่ยนเป็นสีต่างๆ ได้ตามต้องการ ซึ่งสีเดิมของรากจะมีสีเหลือง หรือเหลืองปนแดง หากผสมตามส่วนด้วยเกลือ อาจจะได้สีแดง ชมพู น้ำตาลอ่อน สีม่วงแดง หรือสีดำ เป็นต้น ผลโตเต็มที่แต่ไม่สุก - จิ้มน้ำผึ้งรับประทาน มีคุณสมบัติเป็นยาขับลม บำรุงธาตุ เจริญอาหาร ขับลมในลำไส้ กระจายอาหาร แก้เหงือกเปื่อยเป็นขุมบวม ขับเลือดลม ขับโลหิตประจำเดือน ผลดิบ - ต้มน้ำรับประทานกับรากผักชี แก้อาการอาเจียนของหญิงมีครรภ์

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
กระ ดุกไก่ดำ	<i>Gendarussa vulgaris</i> Nees	Acanthaceae	ไม้พุ่มเล็ก	ใบ ราก	ใบ นำใบสดมาตำและเอาน้ำมาดื่ม แก้ปวดศีรษะ โรคหืด ไอ อัมพาต นำมาตำคั้นน้ำมาผสมกับเหล้ากิน แก้ไอ อาเจียนเป็นเลือด ช้ำใน ขับ ปัสสาวะ บวมตามข้อ กากของใบนำมาพอกแผลที่พิษอสพิษขบกัด ใบนำมาต้มและดื่ม แก้ช้ำ แก้ไข้ ลดความร้อน ขับเลือดชั้นในร่างกาย ให้กระจาย รากและใบ ตำผสมกันแล้วนำมาพอกแผล หรือต้มกับน้ำอาบ ถอน พิษ นำมาต้มใช้อาบน้ำแก้โรคผิวหนัง ผื่นคัน
ผักหวาน บ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	Euphorbiaceae	ไม้พุ่ม ขนาด กลาง	ใบ ราก ลำต้น	ต้นและใบนำมาตำผสมกับรากอบเชยใช้เป็นยาพอก รักษาแผลใน จมูก รากใช้ฝนทารักษาทางหู รากมีรสเย็น น้ำต้มกับรากใช้กินเป็นยาลดไข้ แก้ไข้ ถอนพิษไข้ แก้อั่ว ร้อน แก้ไข้กลับไข้ซ้ำ
มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> (Linn. f.) Kurz	Anacardiaceae	ไม้ยืนต้น	เปลือกลำต้น ใบ ผล	เปลือกต้น ใบ และผล ใช้กินเป็นยาบำรุงธาตุในร่างกาย ผลมีรสเปรี้ยวอมหวาน สรรพคุณช่วยแก้โรคขาดแคลเซียมได้ เปลือกของลำต้นช่วยแก้บิดปวดมวนท้อง แก้ท้องเสีย และโรคลำไส้

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
ฟ้าทะลาย โจร	<i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall. Ex Ness	Acanthaceae	ไม้ล้มลุก	ใบ ลำต้น	เพื่อรักษาไข้ ไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ ดับพิษร้อน ระบายอักเสบในอาการ ไอ เจ็บคอ คออักเสบ ต่อมทอนซิล หลอดลมอักเสบ ปอดอักเสบ ขับ เสมหะ ลดบวม แก้บิด แก้กระเพาะอาหารอักเสบ ลำไส้อักเสบ รักษา โรคผิวหนัง ฝี การติดเชื้อ ที่ทำให้มีอาการปวดท้อง ท้องเสีย บิด ทำ ให้เจริญอาหาร
ไพล	<i>Zingiber cassumunar</i>	Zingiberaceae	ไม้ล้มลุก	หัว/เหง้า	ขับระดูสตรี แก้ฟกช้ำ เคล็ดบวม ขับลมในลำไส้ ขับระดู โล้แมลง แก้ จุกเสียด รักษาโรคเหน็บชา แก้ปวดท้อง บิดเป็นมูกเลือด ช่วยสมาน แผล สมานลำไส้ แก่ลำไส้อักเสบ แก่มดกิดระดูขาว ขับลม แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ แก้ปวดท้อง แก้ท้องผูก แก้อาเจียน แก้ปวดฟัน เป็นยา รักษาหืด แก้เคล็ดขัดยอก ข้อมเท้าแพลง แก้โรคผิวหนัง แก้ฝี ทา เคลือบแผลป้องกันการติดเชื้อ ดูดหนอง สมานแผล แก้ปวดเมื่อย กล้ามเนื้อ

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
ข่อย	<i>Streblus asper</i> <i>Lour.</i>	Moraceae	ไม้ยืนต้น	กิ่ง เปลือกลำต้น ใบ	ใช้กิ่งสด 5-6 นิ้วฟุต หั่นต้มใส่เกลือเคี่ยวให้งวดเหลือน้ำครึ่งเดียว อม เข้าเย็นทำให้ฟันทน ใช้เปลือกต้มน้ำรับประทาน แก้บิด แก้ก้องเสีย แก้ไข้ ใช้เปลือกต้มน้ำวนสูบแก้ริดสีดวงจมูก แก้โรคฟัน รักษาฟันให้แข็งแรง แก้ปวดฟัน ดับพิษในกระตุกในเส้น แก้พยาธิผิวหนัง เรื้อน มะเร็ง ดับพิษทั้งปวง หุงเป็นน้ำมันทาหัว ริดสีดวง ประทุ เป็นยาแก้ท้องร่วง คุมธาตุ เปลือกใช้ฆวนสูบรักษา ริดสีดวงจมูก เปลือกต้มน้ำดื่มกับน้ำใช้ชะล้างบาดแผล สมานแผล และ โรคผิวหนัง ทั้งต้น ต้มใส่เกลือ แก้พิษผุ กระพี้ แก้พยาธิ แก้มะเร็ง ผน กับน้ำปูนใสทาแก้ผื่นคัน

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
กวาวเครือ ขาว	<i>Pueraria mirifica</i> <i>Airy Shaw et</i> <i>Suvatab.</i>	Leguminosae	ไม้เถา เลื้อย	หัว/เหง้า เปลือกเถา	เป็นยาอายุวัฒนะสำหรับผู้สูงอายุ แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย แก้ อ่อนเพลีย ผอมแห้ง นอนไม่หลับ มีฮอร์โมนเพศหญิงสูง ทาหรือ รับประทานทำให้เต้านมขยายตัว เส้นผมดกดำ เพิ่มเส้นผม เป็นยา ปรับรอบเดือน อาจทำให้แท้งบุตรได้ บำรุงความกำหนัด ทำให้วัยวะ สืบพันธุ์และมดลูกมีเลือดมาคั่งมากขึ้น บำรุงวัยวะสืบพันธุ์ให้เจริญ แก่โรคตาฟาง ต้อกระจก ทำให้ความจำดี ทำให้มีพลัง เคลื่อนไหว คล่องแคล่ว บำรุงโลหิต กินได้นอนหลับ ผิวหนังเต่งตึงมีน้ำมีนวล ถ้า รับประทานเกินขนาดจะเป็นอันตรายได้ ทำให้มีอาการมีนมไหล คลื่นไส้ อาเจียน เปลือกเถา รสเย็นเบื่อเมา แก้พิษงู

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
กวาวเครือ แดง	<i>Butea superba</i> Roxb.	Leguminosae	ไม้เถา เลื้อย	หัว/เหง้า เปลือกเถา	แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ทำให้หน้าอกโต บำรุงความกำหนัด ราก แก้ลมอัมพาต แก้โลหิต ผสมรากสมุนไพรรื่นอีกแปดชนิดเรียกว่า พิกัตเนาโลหะ ได้แก่ รากทองกวาว รากทองหลวงหนาม ราก ทองหลวงใบมน รากทองโหลง รากทองพันชั่ง รากชั้นทองพญาบาท รากใบทอง และรากจำปาทอง ใช้แก้โรคดี เสมหะ ลมที่เป็นพิษ แก้ ริดสีดวง ทำลายพยาธิ ดับพิษ ถอนพิษ ชำระล้างลำไส้ แก้โรคตับ แก้ ลม ขับระดูร้าย สมานลำไส้ เปลือกเถา รสเย็น

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
กระชายดำ	<i>Kaempferia parviflora Wallich. ex Baker.</i>	Zingiberaceae	ไม้ล้มลุก	หัว/เหง้า	ใช้เป็นยาอายุวัฒนะ ช่วยชะลอความแก่ มีคุณค่าทางคงกระพันชาตรี ด้วยการใช้เหง้านำมาหั่นเป็นแว่น แล้วนำไปตากแดดจนแห้ง นำมา บดให้เป็นผงละเอียดผสมกับน้ำผึ้งปั้นเป็นยาลูกกลอน ใช้กินเข้าเย็น ใช้เป็นยาบำรุงกำลัง ด้วยการใช้เหง้าผสมกับสมุนไพรชนิดอื่นเป็นยา ดองเหล้า เพิ่มสมรรถภาพทางเพศ ขับลม เป็นยาอายุวัฒนะ (เชื่อว่าช่วยบำรุง สมรรถภาพทางเพศชาย) แก้อุจจาระเสีย แก้ปวดท้อง หรือโหลกกับ เหล้าขาวคั้นน้ำดื่ม แก้อาการคลื่นไส้ อาเจียน มดลูกหย่อน ใช้กวาดคอเด็ก แก้อาการท้องอืดในเด็ก หรือต้มดื่มแก้อาการ

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
กำลังเลือด ม้า	<i>Knema angustifolia</i> (Roxb.) Warb.	Myristicaceae	ไม้ยืนต้น	เปลือกต้น และเนื้อไม้	เปลือกต้นและเนื้อไม้ใช้รักษาประดงต่างๆ แก้มัดประดงฝืนคัน แดง ทั้งตัว แก้วปวดแสบปวดร้อน มีน้ำเหลืองไหล เปลือกต้นและเนื้อไม้ ใช้ เป็นยาขับล้างในระบบเลือด น้ำเหลือง แก้วโรคกระษัยไตพิการ แก้วโรค เกี่ยวกับทางเดินปัสสาวะ แก้วภูมิแพ้ ฝืนคัน น้ำเหลืองเสีย
ม้ากระทืบ โรง	<i>Ficus foveolata</i> Wall.	Moraceae	ไม้เถา เลื้อย ขนาด ใหญ่	เถา	ดองสุราหรือต้มดื่มบำรุงกำลัง บำรุงโลหิต แก้วปวดเมื่อยตามร่างกาย เช่น ปวดหลัง ปวดเอว แก้วปวดฟัน บำรุงความกำหนัด บำรุงธาตุ แก้ว ประดงเลือด ที่ทำให้เป็นจุดห่อเลือด เป็นเม็ดตุ่มตามผิวหนัง แก้ว ประดงลม แก้วน้ำเหลืองเสีย ช่วยย่อยอาหาร ทำให้อาหารมีรส ทั้งต้น บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง บำรุงกำหนัด บำรุงกำลัง แก้วเลือดเสีย เลือดคั่ง ชูกำลัง

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
โตไม่รู้ล้ม	<i>Elephantopus scaber</i> L.	Asteraceae	ไม้ล้มลุก	ทั้งต้นสด	ใช้ทั้งต้นและใบต้มน้ำดื่ม เป็นยาขับปัสสาวะ แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น ขับ น้ำเหลืองเสีย แก้บิด แก้ท้องเสีย แก้ไอ แก้วัณโรค บำรุงหัวใจ ขับ เหงื่อ ขับระดู ขับพยาธิตัวกลม แก้ปัสสาวะพิการ บำรุงความกำหนัด แก้กระษัย ขับไล่เดือน แก้กามโรค แก้น้ำนม น้ำ แก้น้ำ แก้ไข้หวัด แก้ เจ็บคอ แก้ตาแดง แก้ดีซ่าน แก้เลือดกำเดาออกง่าย แก้ฝี แก้แผลมี หนอง แก้แผลงู แก้แมลงมีพิษกัดต่อย แก้อักเสบ แก้แผลในกระเพาะ อาหาร แก้แผลเปื่อยในปาก แก้เหน็บชา ราก รสกร่อยขึ้น ขับ ปัสสาวะ แก้ไข้ตัวร้อน แก้ไข้หวัด แก้ไอเรื้อรัง แก้ท้องเสีย แก้บิด ขับ พยาธิ ขับระดู ปีบมดลูก ต้มเอาน้ำอมแก้ปวดฟัน แก้ฝี แผลมีหนอง บวมอักเสบทั้งหลาย เป็นยาคุมสำหรับหญิงที่คลอดบุตรใหม่ เป็นยา บำรุง เป็นยาขับไล่เดือน รักษาโรคบรูซ ต้มดื่มแก้อาเจียน ใบ รส กร่อยขึ้น รักษาบาดแผล แก้โรคผิวหนัง

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
หมามุ่ย	<i>Mucuna pruriens</i> (L.) DC.	Fabaceae	ไม้ล้มลุก	เมล็ด	เป็นยาแก้ไข้ ขับปัสสาวะ บำรุงประสาท รักษาโรคบุรุษ กระตุ้น กำหนด เป็นยาฝาดสมาน
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth.	Umbelliferae	-	-	แก้ไข้ แก้หืด แก้ไอ ทำหัวใจให้ชุ่มชื้น แก้เสมหะเป็นพิษ แก้สะอึก แก้หลอดลมอักเสบ แก้ไข้จับสั่น จีนนิยมใช้ยานี้มานานแล้ว โดยมัก ใช้เป็นยาแก้ไข้หวัด แก้ปวดหัว โพรงจุมูกอักเสบ แก้ปวดฟัน แก้ ริดสีดวงทวารหนัก แก้อาการทางผิวหนังต่างๆ เช่น แผลไฟ ไหม้ น้ำร้อนลวก บวม แก่ริดสีดวงจุมูกโดยเตรียมเป็นยานัตถุ์ จีน ถือว่ายานี้เป็นยาเฉพาะสตรี จึงใช้ยานี้เป็นยาเกี่ยวกับระดู เช่น ใช้ แก้ตกขาว อาการปวด บวมแดง นอกจากนั้นยังใช้ผสมใน เครื่องสำอางบำรุงผิวหน้า
เกสรบัว หลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	Nelumbonacea e	ไม้ล้มลุก	เกสร	ชงกับน้ำร้อนดื่มใช้บำรุงหัวใจ ทำให้ชุ่มชื้น บำรุงปอด บำรุงตับ บำรุง กำลัง คุมธาตุ แก่ล้ม แก้ไข้

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
กำลังเสือ โคร่ง	<i>Betula alnoides</i> Buch.- Ham.ex G.Don	Betulaceae	ไม้ยืนต้น	เปลือกต้น	มีน้ำมันหอมระเหยชนิดหนึ่ง กลิ่นฉุนแรงคล้ายน้ำมันระกำ แต่ถ้าทิ้ง จนเปลือกแห้ง กลิ่นทำให้เส้นเอ็นแข็งแรง ใช้เปลือกต้น ถากออกจาก ลำต้น พอประมาณตามความต้องการ ใส่ภาชนะหรือกาน้ำ ต้มน้ำให้ เดือด เคี่ยวไฟอ่อนๆ น้ำสมุนไพรจะเป็นสีแดง (ถ้าปรุงรสให้หอม หวานใช้ชะเอมพอสมควรกับน้ำตาลกรวด) รับประทานขณะน้ำ สมุนไพรอุ่นๆจะมีคุณภาพดียิ่งขึ้น ถ้าใช้ดองกับสุรา สีจะแดงเข้ม (ถ้า จะปรุงรสและกลั่นให้เติมน้ำผึ้ง-โสมต้งกุกย) สรรพคุณจะแรงขึ้นทวีคูณ ต้ม-ดองสุราได้ถึง3-4 ครั้ง จนกว่าจะหมดสีของสมุนไพร

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
กำแพงเก่า ชั้น	<i>Salacia verrucosa</i>	Celastraceae	ไม้พุ่มรอ เลื้อยหรือ ไม้เถา ขนาด ใหญ่	เนื้อไม้ ราก	นิยมใช้เป็นยาร่วมกับตาไก่ หรือใช้แทนกันได้ เนื้อไม้ รสฝาดเมา เป็นยาถ่ายของเสียออกจากร่างกาย ระบายลม ร้าย แก้อืดท้องเฟ้อ ขับลม เป็นยาระบาย บำรุงเอ็น บำรุงเส้น บำรุงตับไต บำรุงกำลัง บำรุงร่างกาย บำรุงโลหิต แก้อาการ โลหิตและน้ำเหลืองพิการ แก้กษัย แก้กษัยไตพิการ แก้วอด เมื่อย แก้วอดหลังปวดเอว ราก ผสมกับต้นตาไก่ รากค้อนตีหมา รากอีล่ำ (กำลังทรัพย์) ต้ม รับประทาน แก้ไข้สูง

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum Merr. et Perry</i>	Myrtaceae	ไม้ยืนต้น	ดอก	ดอก รสเผ็ด กระจายเสมหะ แก้เสมหะเหนียว แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ปวดฟัน ดับกลิ่นปาก แก้หืด เป็นยาทำให้ร้อนเมื่อถูกผิวหนังทำให้ ชา เป็นยาฆ่าเชื้อ แก้ปวดฟัน แก้กามะนาด แก้ปวดท้อง มวนในลำไส้ แก้ลม แก้เหน็บชา แก้พิษโลหิต พิษน้ำเหลือง ขับน้ำคาวปลา ทำ อุจจาระให้ปกติ แก้อาการทั้ง 4 พิการ แก้ปวดท้อง แก้ท้องอืด อาหารไม่ ย่อย คลื่นไส้อาเจียน แก้อุจจาระเสีย แก้ท้องเสีย ขับผายลม กดลมให้ลง สู่เบื้องต่ำ แก้อะอืด แก้อาการต่าง ๆ ขับระดู
กลอย	<i>Dioscorea hispida</i>	Dioscoreaceae	ไม้เถา ล้มลุก	หัว/เหง้า	ใช้ หัวใต้ดิน แก้เถาตาน (อาการแข็งเป็นลิ่มในท้อง) หุงเป็นน้ำมันใส่ แผล กัดฝี กัดหนอง ราก บดผสมกับน้ำมันมะพร้าว ใบยาสูบ ใบ ลำโพงหรือพริก ใช้ทาหรือพอกฆ่าหนอนในแผลสัตว์เลี้ยง หัว ตาก แห้ง ปิ้งเป็นยาแก้ปวดท้องเสีย ขับปัสสาวะ แก้ปวดตามข้อ ฝีมะม่วง โรคซิฟิลิส

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
กล้วยดิบ	<i>Musa sapientum</i> Linn.	Musaceae	ไม้ล้มลุก	ผล	ใช้ป้องกัน บำบัด โรคแผลในกระเพาะอาหาร โดยจะไปกระตุ้นให้ เซลล์ในเยื่อบุกระเพาะหลั่งสาร mucin ออกมาช่วยเคลือบ กระเพาะ ที่เปื่อย และเนื้อ มี serotonin ช่วยยับยั้งการหลั่งน้ำย่อย ในกระเพาะอาหาร ผลดิบยังใช้รักษาอาการท้องเสีย บิดมูกเลือด การ ที่กล้วยสามารถแก้อาการท้องเสียได้ เพราะมีสารแทนนิน ผงกล้วย ดิบทั้งเปลือกใช้โรยรักษาแผลเรื้อรัง แผลเน่าเปื่อย แผลติดเชื้อต่างๆ เปลือกผลดิบ รสฝาด สมานแผล
กฤษณา	<i>Aquilaria crassna</i> <i>Pierre ex Lecomte</i>	Thymelaeacea e	ไม้ยืนต้น	เนื้อไม้	คุณธาตุ บำรุงโลหิตและหัวใจ ทำให้หัวใจชุ่มชื้น ใช้ผสมยาหอม แก้ม วิงเวียนศีรษะ บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ บำรุงตับและปอดให้ปกติ เป็น ยาอายุวัฒนะ แก้อาเจียน ท้องร่วง แก้ไข้ต่างๆ บำบัดโรคปวดบวม ตามข้อ ต้มดื่มแก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้เสมหะ โดยนำมาผสมกับยา หอมกิน หรือนำมาต้มน้ำดื่ม กรณีกระหายน้ำมาก

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
กระวาน	<i>Amomum kravanh</i> Pierre	Zingiberaceae	ไม้ล้มลุก	ผล	ผลแก่ รสเผ็ดร้อน กลิ่นหอม ใช้แก้อาหารท้องอืด ท้องเฟ้อ ช่วยขับ ลม และแก้แน่นจุกเสียด มีฤทธิ์ขับลม และบำรุงธาตุ แก่ธาตุไม่ปกติ บำรุงกำลัง ขับโลหิต แก้ลมในอกให้ปิดธาตุ แก้ลมเสมหะให้ปิด ธาตุ แก้ลมในลำไส้ เจริญอาหาร รักษาโรครำมะนาด แก้ลม สันนิบาต แก้สะอึก แก้ลมพาต รักษาอาการเบื่อ อาหาร คลื่นไส้ อาเจียน เมล็ด แก่ธาตุพิการ อุจจาระพิการ บำรุง ธาตุ ขับเสมหะ แก้ปวดท้อง ขับลม
กระเพา แดง	<i>Ocimum sanctum</i> Linn.	Labiatae	ไม้ล้มลุก	ใบและยอด	ใบและยอดกระเพรา ลดอาการท้องอืดเฟ้อ ขับลม แก้ปวดท้อง บำรุง ธาตุ ขับผายลม แก้อาการจุกเสียดในท้อง ทำให้เรอ แก่ท้องร่วง แก้ คลื่นไส้ อาเจียน ขับเสมหะ ขับเหงื่อ ใช้ทาภายนอกแก้โรคผิวหนัง แก้ อาการปวดท้องในเด็กทารก ใช้ใบสดตำให้ละเอียด คั้นเอาแต่น้ำนำมา ผสมกับน้ำยาล้างแผล แล้วใช้ทาบริเวณ รอบๆสะดือ และทาที่ฝ่าเท้า แก้อาการปวดท้องของเด็กได้ ใช้เป็นยาเพิ่มน้ำนมสตรีหลังคลอด ขับ น้ำนม บรรเทาอาการไข้เรื้อรัง แก้ปวดฟัน

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> Linn.	Amaryllidaceae	พืชล้มลุก	หัว	แก้ลมจุกเสียด แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ แก้อาการพิษการ อาหารไม่ย่อย ขับ เสมหะ ขับเหงื่อ ลดไขมัน รักษาปอด แก้ปวดฟกการ แก้อุจจาระเป็น มูกเลือด บำรุงธาตุ กระจ่ายโลหิต ขับปัสสาวะ แก้บวมพุพอง ขับ พยาธิ แก้ตาปลา แก้ตาแดง น้ำตาไหล ตาฟาง รักษาโรค ลักปิดลักเปิด รักษาเมะเร็งคุด รักษาริดสีดวง แก้ไอ คุมกำเนิด แก้ สะอึก บำบัดโรคในอก แก้อาการชักกระตุกของเด็ก พอกหัวเห่าแก้ ขัดเบา รักษาวัณโรค
กระแตไต่ ไม้	<i>Drynaria</i> <i>quercifolia</i> (L.) J.Sm.	Polypodiaceae	ไม้ล้มลุก	หัว ใบ	ส่วนหัวปรุงเป็นยาตำรับประทุกันเป็นยาขับปัสสาวะ แก้นิ่ว แก้ ปัสสาวะพิการและกระปรีกระปรอย ขับระดูขาว แก้เบาหวาน แก้ไต พิการ เป็นยากุมธาตุ เป็นยาเบื่อพยาธิ ใบ ตำพอกแผล แก้แผลเรื้อรังและแผลพุพอง

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
กระดังงา	<i>Cananga odorata</i> (Lamk.) Hook.f. et Th.	Annonaceae	ไม้ยืนต้น	ดอก	ดอกกระดังงาแก้ลม ใช้ปรุงยาหอม บำรุงธาตุ บำรุงเลือด แก้อ่อนเพลีย ชูกำลัง แก้กระหายน้ำ ลดความดันโลหิต บำรุงหัวใจ แก้ วิงเวียนศีรษะ แก้ไข้เนื่องจากโลหิตเป็นพิษ
กระเจี๊ยบ แดง	<i>Hibiscus sabdariffa</i> Linn.	Malvaceae	ไม้พุ่ม	กลีบดอก	กลีบเลี้ยงมีรสเปรี้ยว แก้อาการขัดเบา แก้เสมหะ ขับน้ำดี ลดไข้ แก้ ไอ ขับนิ่วในไต นิ่วในกระเพาะปัสสาวะ แก้อ่อนเพลีย บำรุงธาตุ แก้ กระหายน้ำ รักษาไตพิการ ขับเมือกมันให้ลงสู่อุทวารหนัก ละลาย ไขมันในเลือด

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
ขิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	Zingiberaceae	ไม้ล้มลุก	เหง้า	ใช้เหง้า รักษาอาการท้องอืด เพื่อ เสียดท้อง อาหารไม่ย่อย ปวดเกร็ง ท้องท้อง แก้กลิ้นไส้ อาเจียน ท้องเสีย ช่วยกระตุ้นความอยากอาหาร รักษาอาการหวัด รักษาอาการปวดศีรษะเนื่องจากไมเกรน และรักษา อาการปวดข้อ ปวดกล้ามเนื้อ บำรุงธาตุไฟ ฆ่าพยาธิ สรรพคุณ โบราณ ขิงแห้ง แก้ไข้ แก้ไอ ขับเสมหะ ขับเหงื่อ แก้หอบ แก้กลม แก้ จุกเสียด แก้เสมหะ บำรุงธาตุ แก้กลิ้นเหียน อาเจียน ส่วนขิงสด ใช้แก้ ปวดท้อง บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้ให้ผายลมและเรอ แก้อาเจียน ยา ขมเจริญอาหาร ขับน้ำดีช่วยย่อยอาหาร แก้ปากคอเปื่อย แก้ท้องผูก ลดความดัน ข้อควรระวังในการทานขิง หากรับประทานเข้าไปในปริมาณที่มากก็ จะสามารถเยื่อบุภายในช่องปากเกิดการอักเสบจนเป็นอาการร้อนใน ได้ และมีสรรพคุณในการต้านการแข็งตัวของเลือดมากกว่ายา แอสไพริน

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
คูณ	<i>Cassia fistula</i> L.	Fabaceae	ไม้ยืนต้น	ฝัก ดอก	ใช้เป็นยาระบายได้ โดยนำฝักมาต้มกับน้ำ และเติมเกลือเล็กน้อย ดื่ม ก่อนนอนหรือก่อนรับประทานอาหาร ฝักอ่อน สามารถใช้ขับเสมหะ ดอก ช่วยแก้แผลเรื้อรัง ใช้เป็นยาถ่าย ยาระบาย ช่วยหล่อลื่นลำไส้ รักษาโรคที่เกี่ยวกับกระเพาะอาหาร
จี้ว	<i>Bombax ceiba</i> L.	Bombacaceae	ไม้ยืนต้น	เปลือกต้น	ใช้เปลือกต้นช่วยบำรุงระบบไหลเวียนโลหิต บรรเทาอาการบวม จาก การกระแทก รักษากระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง บรรเทาอาการ ท้องเดิน แก่บิด อัมพาต เอ็นอักเสบ ดอกช่วยห้ามเลือด รักษาแผล ฝี หนอง บรรเทาอาการท้องเดิน บิดมูกเลือด ช่วยขับปัสสาวะ รากหรือ เปลือกกรากใช้สมานแผล ห้ามเลือด รักษาแผลในกระเพาะอาหาร บรรเทาอาการฟกช้ำบวมจากการกระแทก รากเป็นยาบำรุงกำลัง ช่วยให้อาเจียน ผลอ่อนใช้บำบัดรักษาแผลเรื้อรังในไต เมล็ดใช้เป็นยา ร่วมกับพืชมเสนารักษาโรคหนองในเรื้อรัง

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
งา	<i>Sesamum orientale</i> L.	Pedaliaceae	ไม้ล้มลุก	เมล็ด	ใช้น้ำมันระเหยยากที่บีบจากเมล็ด หุงเป็นน้ำมันใส่บาดแผล และผสมเป็นน้ำมันทาถูวดแก้เคล็ดขัดยอก ฟกช้ำ ปวดบวม ลดการอักเสบ ใส่แผลรักษาอาการผื่นคัน ทำน้ำมันใส่ผม เป็นยาระบายอ่อนๆ ทาผิวหนังให้นุ่มและชุ่มชื้น หญิงไทยโบราณใช้ทาเพื่อประทุษพิษสรรพคุณพื้นบ้านกล่าวว่า เมล็ด ทำให้เกิดกำลัง ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย แต่ทำให้ดีกำเริบ น้ำมัน ทำน้ำมันใส่แผล ใส่แผลเน่าเปื่อย มักใช้ผสมยาทาสำหรับกระดูกหัก บำรุงเอ็น ไขข้อ ทานวดแก้เคล็ดยอก ปวดบวม หรือใช้ทาบำรุงรากผม
จันทร์แดง	<i>Dracaena loureiri</i> Gagnep.	Agavaceae	ไม้พุ่มสูง	เนื้อไม้	ใช้ แก่น ที่มีเชื้อราลง จนทำให้แก่นมีสีแดง แก้วพิษใช้ภายนอกและภายใน แก้วทุกชนิด แก้วอันเกิดจากซางและดี แก้วางเด็ก แก้วกระสับกระส่าย แก้วร้อนดับพิษใช้ทุกชนิดแก้วร้อนในกระหายน้ำ ลดความร้อน ทำให้หัวใจชุ่มชื้น แก้วเหือดก กระสับกระส่าย แก้วไออันเกิดจากซางและดี แก้วใช้เพื่อตีฟิการ บำรุงหัวใจ

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
จันทร์ขาว	<i>Tarenna hoaensis</i> Pitard	Rubiaceae	ไม้ยืนต้น	เนื้อไม้	ใช้เนื้อไม้บำรุงประสาท บำรุงเนื้อหนังให้สดชื่น แก้อ่อนใน แก้กะหาย น้ำ แก่ตับ ปอดและดีพิการ แก่เหงือกตกหนัก ขับพยาธิ บำรุงธาตุไฟ บำรุงดวงจิตมิให้ขุ่นมัว แก้ไข้ที่เกิดจากตับและดี แก้ไข้ร้อน บำรุง เลือดลม บำรุงธาตุไฟให้สมบูรณ์ ทำให้เกิดปัญญาและราศี แม้มลทิน แก่น แก้ไข้กำเดา บำรุงหัวใจ แก่ลม แก่อ่อนเพลีย
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i>	Ranunculaceae	ไม้ล้มลุก	เมล็ด	เมล็ดขงเป็นชาตีม รสเผ็ดขม ขับเสมหะให้ลงสู่คูทวาร ขับลมในลำไส้ ช่วยย่อย แก่ท้องอืด เพ้อ แก้อาเจียน บำรุงโลหิต ขับน้ำนม ขับ ปัสสาวะ ขับระดู บิ่บมดลูก แก่โรคลม ขับพยาธิ น้ำมันจากเมล็ดเทียน รักษาโรคเรื้อน โรคผิวหนัง อาการปวดเมื่อย
ไทรย้อย	<i>Ficus benamina</i> L.	Moraceae	ไม้ยืนต้น	ราก	ใช้รากอากาศ ต้มดื่ม ขับปัสสาวะ แก่ขัดเบา ขับปัสสาวะให้คล่อง แก่ นิ่ว แก่ปัสสาวะมีสีต่างๆ บำรุงน้ำนม แก่กระษัยไตพิการ แก่กาฬ โลหิต

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
ดีปลี	<i>Piper retrofractum</i> Vah L.	Piperaceae	ไม้เลื้อย	ราก เถา ใบ ดอก ผล	ราก - แก้พิษอัมพฤกษ์ อัมพาต พิษปัตคาคด แก้ตัวร้อน แก้พิษ คุดทะราดให้ปิดธาตุ แก้ท้องร่วง ขับลมในลำไส้ แก้คุดทะราด เถา - แก้พิษงู ขับเสมหะ แก้ปวดฟัน ปวดท้อง จุกเสียด แก้เสมหะ พิกการ แก้ลมอัมพฤกษ์ แก้มุตฆาต ใบ - แก้ปวดเมื่อย แก้เส้นเอ็น ดอก - แก้อาการคลื่นไส้อาเจียน แก้จุกเสียดแน่นท้อง ขับลมในลำไส้ ให้ผายและเรอ แก้หืด ไอ แก่ริดสีดวง คุดทะราด แก้ลมวิงเวียน แก้ เสมหะ น้ำลายเหนียว แก้ไอ บำรุงธาตุ แก้ท้องเสีย แก้ปถวีธาตุ 20 ประการ แก้อัมพาต และเส้นปัตคาคด ผลแก่จัด - รสเผ็ดร้อน แก้ลม บำรุงธาตุไฟ แก้หืดไอ แก้เสมหะ(หลัง เป็นหวัด) แก้หลอดลมอักเสบ ยาขับระดู ยาธาตุ ทาแก้ปวดเมื่อยและ อักเสบของกล้ามเนื้อ แก้อาการท้องขึ้น ท้องอืดเฟ้อแน่นจุกเสียด ขับ ลม บำรุงธาตุ ใช้ประกอบตำรายาที่ใช้รักษาโรคเกี่ยวกับระบบย่อย อาหาร ธาตุไม่ปกติ (ใช้เป็นยาขับลม แต่ไม่นิยมใช้ โดยมากนำมา เป็นเครื่องเทศ)

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
เทียนแดง	<i>Lepidium sativum</i> Linn.	Cruciferae	ไม้ล้มลุก	เมล็ด	เมล็ด ใช้แกัเสมหะ แกัลม แก้น้ำดีพิการ แกัคลื่นเหียนอาเจียน แกัลม เสียดแทงสองราวข้าง ขับน้านม แกัลักปิดลักเปิด ฟอกโลหิต
เทียน ข้าวเปลือก (ผักชีลาว)	<i>Foeniculum vulgare</i> Miller subsp. var. vulgare	Umbelliferae	ไม้ล้มลุก	เมล็ด	ใช้เป็นยาบำรุงกำลัง ขับผายลม ขับเสมหะ แกัชีพจรอ่อนหรือพิการ แกันอนสะดุ้ง แกัคลั่ง แกัเส้นศูนย์กลางท้องพิการ การใช้ตาม เภสัชตำรับและการแพทย์แผนเดิม ใช้ขับลม อาหารไม่ย่อย เบื่อ อาหาร ลำไส้อักเสบในเด็ก ขับปัสสาวะ กระตุ้นความอยากอาหาร แกั ไอ ละลายเสมหะและขับเสมหะ ข้อห้าม ห้ามใช้น้ำมันหอมระเหยเทียนข้าวเปลือกในทารกและเด็ก เพราะจะทำให้หลอดลมหดเกร็ง หายใจไม่ได้และห้ามใช้ในหญิงมี ครรภ์ อาการข้างเคียง อาจเกิดการแพ้ที่ผิวหนังหรือระบบทางเดิน หายใจ คลื่นไส้ อาเจียน

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
บุญนาคน	<i>Mesua Ferrea</i> L.	Guttiferae	ไม้ยืนต้น	ดอก	ดอก มีกลิ่นหอมเย็น รสขมเล็กน้อย เป็นยาฝาดสมาน บำรุงธาตุ และ ขับลม แก้มกมลละเอียดย วิงเวียน หน้ามืดตาลาย ใจสั่น ชูกำลัง บำรุงโลหิต บำรุงหัวใจให้ชุ่มชื้น แก้อ่อนในกระสับกระส่าย รักษา อาการร้อนอ่อนเพลีย แก้กลิ้นสาบในร่างกาย แก้อ่อนใน กระสับกระส่าย มีกลิ่นหอมใช้อบเครื่องหอม ใช้แต่งกลิ่น เข้าเครื่องยา เป็นยาฝาด
บุก	<i>Amorphophallus campanulatus</i> Bl. Ex Dence.	Araceae	ไม้ล้มลุก เนื้ออ่อน	หัว/เหง้า	หัว มีรสเบื่อเมา คั้น กัดเสมหะเถาตาน แก้เลือดจับเป็นก้อน หุงกับ น้ำมัน ใส่บาดแผล กัดฝ้าและกัดหนองดี เป็นอาหารดูดสารพิษ ขจัด ไขมันในเลือด สำหรับผู้ป่วยโรคเบาหวาน ผู้ป่วยระหว่างพักฟื้น และ ปรุงอาหารรักษาสุขภาพ นำหัวมาต้มกับน้ำ แก้อโรดดับ โรคท้องมาน ยากัดเสมหะ แก้ไอ

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. Thomson	Menispermaceae	ไม้เถา เลื้อย	เถา	เถา มีรสขมจัดเย็น แก้ไข้ทุกชนิด แก้พิษฝีดาษ เป็นยาขมเจริญ อาหาร ต้มดื่มเพื่อให้เจริญอาหาร ช่วยย่อย บำรุงน้ำดี บำรุงไฟธาตุ แก้โรคกระเพาะอาหาร บำรุงร่างกาย แก้อาเจียน แก้มาลาเรีย เป็นยา ขับเหงื่อ ขับกระหาย แก้อ่อนในดีมาก ลดน้ำตาลในเลือด ขับพยาธิ แก้อหิวาตกโรค แก้อท้องเสีย ใช้จับสั่น ระบายความร้อน ทำให้เนื้อเย็น ทำให้เลือดเย็น แก้โลหิตพิการ ใช้ภายนอกใช้ล้างตา ล้างแผลที่เกิด จากโรคซิฟิลิส ทุกส่วนของพืช ใช้แก้ไข้ เป็นยาบำรุง แก้อาการ โรคดีซ่าน ยาเจริญอาหาร แก้อาการมาลาเรีย
บวบลม	<i>Dischidia major</i> (Vahl) Merr.	Asclepiadaceae	ไม้ล้มลุก	ทั้งต้น	ใช้ทั้งต้น รสฝาดขม ต้มน้ำดื่ม แก้ปวดท้อง เนื่องจากโรคกระเพาะ อาหารอักเสบ ใบ รสฝาดขม ใช้เป็นยาฝาดสมาน แก้อาการท้องร่วง แก้อ ท้องเดิน แก้อาเจียน แก้อาการเจ็บ แก้อาการปวดเมื่อย มูกเลือด เสมหะผิดปกติ ใช้ ภายนอกเป็นยาสมานแผล ราก รสฝาดขม แก้อาการท้องร่วง แก้อาการเจ็บ แก้อาการปวดเมื่อย แก้อาการเสมหะพิการ สมานแผล แก้ไข้เพื่อโลหิต แก้ลม ปลายไข้ ใช้ภายนอกเป็น

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
แฝกหอม	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	Gramineae	ไม้ล้มลุก	ราก	ราก มีสรรพคุณทำให้ดวงจิตชุ่มชื้น กลิ่นมีสรรพคุณกล่อมประสาท ใช้ ปรุงเป็นยาขับลมในลำไส้ ทำให้หายใจโล่ง ขับปัสสาวะ แก้ปวดท้อง จุก เสียด แก้ท้องอืด ขับปัสสาวะ แก้ไข้ แก้ไข้พิษ แก้ไข้ อภิญญา แก้ไข้อันเกิดแต่ชาง โลหิต ดี และคุดทะราด แก้โรค ประสาท แก้ท้องเดิน แก้ก้อน ต้มอาบทำให้กระชุ่มกระชวย อบ เสื้อผ้าให้หอม และสกัดน้ำมันหอมระเหย หัว ขับลมในลำไส้ ขับ ปัสสาวะ แก้ท้องเดิน แก้ก้อน แก้ไข้หวัด แก้ปวดเมื่อย น้ำมันหอม ระเหยมีฤทธิ์ฆ่าเชื้อ ทำให้นอนหลับ ทำให้สงบ ทำให้ผิวหนังร้อนแดง อย่างอ่อน
ฝาง	<i>Caesalpinia sappan</i> L.	Leguminosae	ไม้ยืนต้น	แก่น/เนื้อไม้	ต้มน้ำดื่ม บำรุงโลหิต แก้ปวดฟกการ แก้ก้อนในกระหายน้ำ ยาฟาด สมาน แก้ท้องร่วง ธาตุฟกการ แก้โลหิตออกทางทวารหนัก ขับเสมหะ แก้ไอ ขับระดู เป็นยาบำรุงโลหิตสตรี แก้กาเดา ทำโลหิตให้เย็น แก้ โลหิตออกทางทวารหนักและเบา แก้คุดทะราด แก่นฝกกับน้ำเป็นยา ทาภายนอกในโรคผิวหนังบางชนิด ฆ่าเชื้อโรค ขับหนอง

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
มะลิ	<i>Jasminum Sambac</i> L.	Oleaceae	ไม้พุ่ม	ดอก	ดอกมะลิลา มีสรรพคุณ ใช้บำรุงหัวใจ ดับพิษร้อน ถอนพิษไข้ ทำ จิตใจให้ชุ่มชื่น บำรุงครรภ์รักษา แก้อ่อนใน กระหายน้ำ แก้เจ็บตา เนื่องจากมีรสฝาดสมาน จึงช่วยสมานท้อง แก้บิด แก้ปวดท้อง แก้ แผลเรื้อรัง ผิวหนังเป็นผื่นคัน น้ำแช่ดอกสดบำรุงหัวใจให้ชุ่มชื่น นำ ดอกสดตำใส่พิมเสน สุมหัวเด็กแก้ซาง แก่ตัวร้อน แก้หวัด ในตำรายา ไทย มีการนำดอกมะลิ ผสมเข้าในตำรับยาหอม ที่มีสรรพคุณบำรุง หัวใจ ทำจิตใจให้ชุ่มชื่น แก่ลมวิงเวียน
สมอติ่ง	<i>Terminalia citrina</i> Roxb.	Combretaceae	ไม้ยืนต้น	ผล	แก้โลหิตเป็นพิษ แก้ไข้ แก้เสมหะ แก้เจ็บคอ ถ่ายอุจจาระ ระบาย อุจจาระแรง ใช้รักษาโรคเกี่ยวกับช่องท้อง เป็นยาฝาดสมาน รักษา โรคท้องร่วงอย่างแรง

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
สามสิบสอง ประดง	<i>Bauhinia sirindhorniae</i>	Leguminosae- Caesalpinieae	ไม้เถา เลื้อย	เนื้อไม้	เนื้อไม้ใช้รักษาอาการประดงที่เกิดจากระบบโลหิตในร่างกายชนิด ต่างๆ รวมเรียกว่า ประดงทั้งสามสิบสองประการ อาการโดยรวมคือ เป็นเม็ด ผื่นคัน ปวดแสบปวดร้อน แก่น้ำเหลืองเสีย แก่ลมพิษ หรือ ภูมิแพ้ต่างๆ
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Correa ex Roxb.	Rutaceae	ไม้ยืนต้น	ผล	ผลอ่อน รสฝาดร้อนปราศารื่น ฝานบางๆ สดหรือแห้ง ชงน้ำรับประทาน แก้ท้องเสีย แก้บิด แก้โรคกระเพาะอาหาร ฝาดสมาน เจริญอาหาร เป็นยาธาตุ แก้ธาตุพิการ ขับผายลม บำรุงกำลัง และรักษาโรคลำไส้ เรื้อรังในเด็ก ผลแก่ที่ยังไม่สุก รสฝาดหวาน แก้บิด แก้เสมหะ แก่ลม บำรุงไฟธาตุ ช่วยย่อยอาหาร ผลแก่สุก ทุบให้เปลือกแตกต้มทั้งลูกกับ น้ำตาลแดง เป็นยาระบายท้อง เหมาะกับผู้สูงอายุหรือผู้ที่ท้องผูกเป็น ประจำ ช่วยขับผายลม แก่ร้อนในกระหายน้ำ แก่ลมเสียดแทงในท้อง แก่มูกเลือด แก้บิดเรื้อรัง บำรุงไฟธาตุ แก่โรคไฟธาตุอ่อน แก่ครั่นเนื้อ ตัว ช่วยย่อยอาหาร มะตูมทั้ง 5 ส่วน (ราก ลำต้น ใบ ดอก และผล) รสฝาดปราศารื่น ใช้แก้ปวดศีรษะ ตาลาย เจริญอาหาร

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
มะขาม ป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	Euphorbiaceae	ไม้ยืนต้น	ผล	เนื้อผลแห้ง รสเปรี้ยวฝาดขม ขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ เป็นยาฝาด สมาน แก้กิดสีดวง แก้บิด ท้องเสีย ไข้ควบกับธาตุเหล็ก แก้โรคดีซ่าน และช่วยย่อยอาหาร ยางจากผล รสเปรี้ยวฝาดขม ช่วยย่อยอาหาร ขับปัสสาวะ ใช้เป็นยาแก้ไอ
มะขามแขก	<i>Senna alexandrina</i> P. Miller	Leguminosae	ไม้พุ่ม	ใบ เมล็ด	ใบหรือเมล็ดบดขงน้ำดื่ม เป็นยาระบายท้อง แก้กท้องผูก ขับลมในลำไส้ ทำให้อาเจียน ถ่ายพิษอุจจาระเป็นมูก ถ่ายน้ำเหลือง ถ่ายพิษไข้ ถ่าย โรคบรูซ ถ่ายพยาธิ แก้กิดสีดวงทวาร ใบทำให้ใช้ท้องมากกว่าฝัก ควรใช้ร่วมกับตัวยาขับลม เช่นกระวาน หรือกานพลู เป็นต้น เหมาะ กับคนที่กำลังน้อย หรือเด็ก และคนที่เป็ริดสีดวงทวาร ข้อห้าม ผู้หญิงมีครรภ์ หรือมีประจำเดือนห้ามรับประทาน

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
รากสามสิบ	<i>Asparagus racemosus</i> Willd.	Asparagaceae	ไม้เลื้อย	ต้น ราก	ทั้งต้นหรือราก ต้มน้ำดื่ม แก้ตกเลือด และโรคคอกพอก ราก มีรสเผ็ด เย็น กินเป็นยาแก้พิษร้อนในกระหายน้ำ แก้ปวดเมื่อย ครั่นตัว ฝนทา แก้พิษแมลงป่องกัดต่อย แก้ปวดฝี ทำให้เย็น ถอนพิษฝี พิษปวดแสบ ปวดร้อน ช่วยบำรุงเด็กในครรภ์ บำรุงตับ ปอด บำรุงกำลัง ผสมกับ เหง้าขิงป่า และต้นจันทน์แดงผสมเหล้าโรงใช้เป็นยาแก้วิงเวียน ทั้ง ต้นหรือราก ต้มน้ำดื่ม แก้ตกเลือด และโรคคอกพอก
สีเสียด	<i>Acacia catechu</i> (L.f.) Willd	Leguminosae- mimosoideae	ไม้ยืนต้น	เปลือกต้น	แก้ท้องเสียเรื้อรัง ลำไส้อักเสบ รักษาบาดแผล แก้ปากเป็นแผล ใส่ แผลเปื่อยและริดสีดวง และอาการบาดเจ็บที่มีเลือดออก บดหรือต้ม กินแก้ท้องร่วง คุมธาตุ แก้บิดมูกเลือด แก้ลงแดง ทารักษาบาดแผล รักษาโรคผิวหนัง ต้มล้างบาดแผล เป็นยาฝาดสมาน แก้ท้องร่วง ห้าม เลือดกำเดา แก้บิด ล้างแผลหัวนมแตก ล้างแผลถูกไฟไหม้ ทำให้แผล หายเร็ว

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
สะแกนา	<i>Combretum quadrangulare</i> Kur z.	Combretaceae	ไม้ยืนต้น	เมล็ด	เมล็ดแก่ มีรสเมาเบื่อ ขับพยาธิเส้นด้าย พยาธิไส้เดือน ในเด็ก แก้กษามะเร็ง ตานขโมย มะเร็ง คุดทะราด พุงโรก้นปอด อูจจาระหยาบ เหม็นคาว แก่ฝิดานซาง โดยใช้ 3 กรัม ตำผสมกับไข่ ทอดกินครั้งเดียวขณะท้องว่าง ผลดิบ แช่ว้าให้วัวควายกินขับพยาธิ
ส้มโอ	<i>Citrus maxima</i> Merr.	Rutaceae	ไม้ยืนต้น	เปลือกผล เนื้อส้มโอ	เปลือกผล มีกลิ่นหอม แก้ลมวิงเวียน หน้ามืด ตาลาย ใจสั่น ช่วยขับลม ขับเสมหะ แก้อืดอัด แก้อุจจมน้ำหน้าอก แก้ไอ แก้ปวดท้องน้อย และไส้เลื่อน แก้อุจจมน้ำหน้าอก แก้ท้องผูกแน่นเฟ้อ แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ แก้ลมวิงเวียน หน้ามืด ตาลาย ใจสั่น แก้ลม ท้องขึ้นอืดเฟ้อ ต้มน้ำอาบแก้คัน รักษาโรคผิวหนังจำพวกลมพิษ เนื้อส้มโอมีสารต้านอนุมูลอิสระเมื่อรับประทานเข้าไปจะช่วยป้องกันการเกิดโรคมะเร็ง

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
หอมแดง	<i>Allium ascalonicum</i>	Alliaceae	ไม้ล้มลุก	หัว	ใช้หัวแกจืดๆ กินเป็นยาขับลมในลำไส้ แก้ปวดท้อง บำรุงธาตุ แก้อาการ หวัดคัดจมูก ใช้หัวตำสุมหัวเด็กแก้หวัด ตำผสมพิมเสนและ เปราะหอมพอกกระหม่อมเด็กไว้ราว 1 ชม. แก้อาการหวัดคัดจมูกขี้ดมแก้ ซางซึก สลบ แก้ไข้เพื่อเสมหะ อันครีตคราดอยู่ในทรวงอก แก้ไข ลดความร้อน ใช้ภายนอกแก้ลมพิษ ทาแก้สิว แก้พิษแมลงกัด ทาแก้ อาการปวดบวมตามข้อ ทำให้ระบบย่อยอาหารดี เจริญอาหาร ทำให้ ความดันโลหิตต่ำ ลดไขมันในเลือด แก้อาการอักเสบต่างๆ น้ำหัว หอมใช้ดมเวลาเป็นลม เป็นยาบำรุงหัวใจ และหยอดหูแก้ปวด หู เมื่อนำมาย่างไฟใช้พอกแผลฝี แผลฉ้ำ ใช้ได้ทั้งกินทั้งทา ภายนอก น้ำหัวหอมเป็นยาบำรุงกำหนด

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
เขยตายแม่ ยายชักปรก	<i>Glycosmis pentaphylla</i> (Retz.) DC.	Rutaceae	ไม้พุ่ม	ดอก ผล เปลือกต้น ราก	ดอกและผล รสร้อนเมา รักษาหิด เปลือกต้น รสร้อนเมา รักษาฝีภายนอกและภายใน ขับน้ำนม ราก รสเมาขึ้นปรา่ กระทุ้งพิษ แก้พิษฝีภายในและภายนอก ขับ น้ำนม แก้พิษงู แก้พิษแมลง แก้ไข้กาฬ แก้โรคผิวหนังพุพอง เคลื่อน ฝีให้ยุบ
หมาก	<i>Areca catechu</i> L.	Arecaceae	ไม้ยืนต้น	ผล	ผลมีรสฝาด สมานทั้งภายในและภายนอก สมานแผลทำให้เลือดหยุด ไหล และแผลหายเร็ว ทำให้เหงือกและฟันแข็งแรง รักษาอาการ ท้องเดิน ท้องเสีย ใช้เมล็ดยับยั้งการไหลของหนองเวลาเป็นแผล ถ้าย พยาธิในสัตว์ ทาแก้คัน แก้บิดปวดเบ่ง แก้ปวดแน่นท้อง ฆ่าพยาธิ ขับปัสสาวะ ฝนทาแผลเน่าเปื่อย แผลเป็น แก้ปากเปื่อย รักษาโรคใน ปาก ขับเหงื่อ เป็นยาเบื่อพยาธิตัวดี ฆ่าพยาธิบาดแผล ขจัดรอย แผลเป็น รักษา น้ำกัดเท้า หมากสง (รสฝาดจัด) หมากแก่ แก้เสมหะ ในลำไส้เป็นพิษ ปิดธาตุ สมานแผล

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
หม่อน	Morus alba Linn.	Moraceae	ไม้พุ่ม	ใบ	ใบ มีรสจืดเย็น เป็นยาขับเหงื่อ แก้ไข้ แก้ตัวร้อน แก้ร้อนในกระหายน้ำ ทำยาต้มใช้อมแก้เจ็บคอ และทำให้เนื้อเยื่อชุ่มชื้น แก้ไอ ระวังประสาท หรือต้มเอาน้ำล้างตา แก้อาการตาแดง และฝ้าฟาง ใบแก้ ตากแห้งมวนสูบเหมือนบุหรี่ แก่ริดสีดวงจมูก ใบ แก้ไอ ระวังประสาท หรือต้มเอาน้ำล้างตา แก้อาการตาแดง และฝ้าฟาง ใบ ใช้ทำชา มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ใบ น้ำต้มและยาชง มีฤทธิ์เป็นยาชะล้าง ใช้ล้างตาแก้อาการอักเสบ ใบอังไฟและทาด้วยน้ำมันมะพร้าวใช้วางบนแผล หรือตำใช้ทาแก้แมลงกัด เป็นยาขับเหงื่อ แก้ไอ ยาหล่อลื่นภายนอก น้ำต้มใบใช้กลั้วคอแก้เจ็บคอ ใช้ล้างตา แก้อาการติดเชื้อ ผสมกับหอมหัวใหญ่เป็นยาพอก รักษาแผลจากการนอนกดทับ

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.	Mimosaceae	ไม้ยืนต้น ขนาดเล็ก	ใบ	ใบ แก้วโรคตา ชำระเมือกมันในลำไส้ ยาถ่ายเสมหะ ถ่ายระดูขาว แก้ว บิด ฟอกล้างโลหิตระดู ประคบให้เส้นเอ็นหย่อน ใบใช้ในสูตรยาอบ สมุนไพรมีฤทธิ์เป็นกรดอ่อนๆ ช่วยชะล้างสิ่งสกปรก เพิ่มความ ต้านทานโรคให้กับผิวหนัง บำรุงผิวพรรณ แก้วหัวดี แก้วปวดเมื่อย สูตร ยาถูประคบสมุนไพรมีฤทธิ์ช่วยบำรุงผิว แก้วโรคผิวหนัง ลดความดัน ใบ ตำห่อผ้าประคบเส้นให้เส้นอ่อน ยากกลางบ้านใช้ใบอ่อน ต้มเอาน้ำผสม กับน้ำผึ้ง กินเป็นยาขับปัสสาวะ ผัก มีรสเปรี้ยว เป็นยาถ่าย ขับ เสมหะ แก้วไอ แก้วใช้จับสัน ผักบั้งให้เหลือง ชงน้ำจิบแก้วไอ ขับเสมหะ แก้วนํ้าลายเหนียว เป็นยาถ่ายทำให้อาเจียน ใช้สระผม ทำให้ผมชุ่มชื้น เป็นเงางาม ไม่มีรังแค ต้มนํ้าอาบหลังคลอด ผักตำพอกหรือชุบสำลี ปิดแผลโรคผิวหนัง เปลือกผัก รสขมเปรี้ยวเผ็ดปร่า เจริญอาหาร กัด เสมหะ แก้วไอ

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
อ้อยแดง	<i>Saccharum officinarum</i> L.	Poaceae (Gramineae)	ไม้ล้มลุก	ต้น	ลำต้นทั้งสดหรือแห้ง ขับปัสสาวะ รักษาโรคนี้่ว อาการไอ แก้ไข้ คอแห้ง กระหายน้ำ แก้กัน ผสมกับแก่นปืบ หัวยาข้าวเย็น ต้มดื่มเป็นยาอายุวัฒนะ ยาฟอก เลือด แก้ไข้บวม กินแก้เบาหวาน แก้ไอ ขับเสมหะ เปลือกต้น รสหวานขม แก้กานขโมย แก้แผลเน่าเปื่อย แผลกดทับ ชานอ้อย รสจืดหวาน แก้แผลเรื้อรัง แก้ฝีอักเสบบวม ลำต้น น้ำอ้อย รสหวานขมชุ่ม แก้อ่อนใน ขับปัสสาวะ ขับเสมหะ แก้ หืด ไอ แก้กลิ่นไส้อาเจียน แก้ปัสสาวะพิการ แก้ไตพิการ แก้หนองใน ขับนี้่ว แก้ไข้ร้ว แก้ท้องผูก บำรุงกระเพาะอาหาร แก้ขัดเบา บำรุง ธาตุ แก้สะอึก แก้เมาค้าง ท้องผูก รักษาเนื่ว บำรุงกำลัง ทำให้เจริญ อาหาร เจริญธาตุ รักษาตามีดฟาง กำเาอาการอ่อนเพลีย ผาย ธาตุ ตา รสหวานขม แก้อั้วร้อน แก้พิษตานซาง บำรุงธาตุน้ำ บำรุง กำลัง ขับปัสสาวะ ราก ใช้รักษาไส้ใหญ่แตกพิการ ทำให้วังเวียนหน้า มืดตาลาย

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
ห้วยข้าว เย็น	<i>Smilax glabra</i> Roxb.	Smilacaceae	ไม้เลื้อย	หัว/เหง้า	หัวนำมาต้มกับน้ำดื่มเป็นยาบำรุงเลือด แก้เบาหวาน ให้ใช้หัว ข้าวเย็นได้ หัวข้าวเย็นเหนือ ใบโพธิ์ และไม้สัก นำมาต้มในหม้อดิน ส่วนอีกตำรายาหนึ่งให้ใช้หัวข้าวเย็นได้ หัวข้าวเย็นหรือ และต้นลูกใต้ ใบ นำมาต้มกับน้ำดื่ม แก้ไข้ ต้มดื่มแก้โรคมะเร็ง
กรวยป่า	<i>Casaria grewiaifolia</i> Vent.	Flacourtiaceae	ไม้พุ่ม	ใบ ดอก เมล็ด ราก	ใบ รสเมาเบื่อ แก้ไข้พิษ ไข้กาฬ แก้โรคผิวหนังผื่นคัน แก้ริดสีดวง จุก แก้บาดแผล ดอก รสเมา แก้ไข้พิษ ไข้กาฬ เมล็ด รสเมาเบื่อ แก้ริดสีดวง ใช้เบื่อปลา ราก รสเมาขึ้น แก้ท้องร่วง แก้ตับพิการ แก้พิษกาฬ แก้ผื่นคัน แก้ ริดสีดวงต่าง ๆ รสเมาขึ้นบำรุงธาตุ บำรุงกำลัง
เถาวัลย์ เป็ลือง	<i>Derris scandens</i> Benth.	Leguminosae (Fabaceae)	ไม้เถา เลื้อย ขนาด ใหญ่	เถา ใบ	เถา ต้มรับประทานเป็นยาแก้เมื่อย ทำให้เส้นเอ็นหย่อน จิตใจชุ่มชื้น เป็นยาบำรุงเส้นเอ็นในร่างกายให้แข็งแรง แก้เส้นเอ็นพิการ ใบ ใช้โขลกให้ละเอียด ห่อผ้าทำลูกประคบ ประคบตามเส้นเอ็นที่ ปวดเสียวและตึงเมื่อยขบ ทำให้เส้นยืดหย่อนดี

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
ตะโก	<i>Diospyros rhodocalyx</i> Kurz.	Ebenaceae	ไม้ยืนต้น	เปลือก ต้น และแก่น ผล เปลือกผล เมล็ด	เปลือก ต้น และแก่น บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง ต้มกับเกลือ อมรักษา รำมะนาด ผลแก้ท้องร่วง คลื่นไส้ ท้องเสีย แก้อาการบวม ขับพยาธิ แก้ไข้หนาว เปลือกผล เผาเป็นถ่าน ขับปัสสาวะ เมล็ด รสฝาดเผื่อน แก้บิด แก้ท้องร่วง
ก่าจิด (หมาก แคว้น)	<i>Zanthoxylum rhetsa</i> (Roxb.) DC.	Rutaceae	ไม้ยืนต้น	ราก เนื้อไม้ เมล็ด	รากและเนื้อไม้ เป็นยาขับลมในลำไส้ ลมขึ้นเบื้องสูงทำให้หน้ามืด ตาลาย วิงเวียน ลดความดัน เป็นยาขับโลหิตระดูของสตรี แต่ไม่ใช่ กับหญิงมีครรภ์ เมล็ด สามารถสกัดน้ำมันหอมระเหย
ปอกะบิด	<i>Helicteres isora</i> L.	Sterculiaceae	ไม้พุ่ม	ราก เปลือกลำต้น ผล	ราก - บำรุงธาตุ แก้ท้องร่วง แก้บิด ขับเสมหะ แก้ปวดเคล็ดบวม โรคเบาหวาน และโรคความดันโลหิต เปลือกลำต้น - นำมาต้มเป็นยาแก้โรคบิด ท้องร่วง และเป็นยาบำรุง ธาตุ ผล - แก้ท้องอืด แก้ปวดเคล็ดบวม แก้เสมหะ แก้ลงแดง กระจาย อาหารเป็นแผล อักเสบ หรือเรื้อรัง

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
หยาด น้ำค้าง	<i>Drosera burmannii</i> Vahl.	Droseraceae	ไม้ล้มลุก	ทั้งต้น	ต้นแห้ง ดอกเหลืองส้ม แก้วทองมาน ต้นสด ขยี้ทาแก้กลากเกลื้อน ไฟลามทุ่ง ฐูสวัด ตำรายาไทย ทั้งต้น ปรงยาแก้บิด ต่อมาน้ำเหลืองอักเสบ แก้ไข้มาลาเรีย ลด เบาหวาน ความดัน
หนุมาน ประสาธน์ กาย	<i>Schefflera</i> <i>leucantha</i> R. Vig.	Araliaceae	ไม้พุ่ม	ใบสด	ใบมีรสหอมเผ็ดปร่า ขมฝาดเล็กน้อย มีสรรพคุณช่วยรักษาโรคหอบ หืด แพ้อากาศ เป็นภูมิแพ้ ด้วยการใช้ใบสดเล็กๆ 9 ใบ นำมาต้มกับ น้ำ 3 ถ้วยแก้ว แล้วเคี่ยวจนเหลือ 1 ถ้วยแก้ว ใช้รับประทานก่อน อาหารวันละ 2 ครั้ง เช้าและเย็น เป็นเวลา 7 สัปดาห์ โรคหืดจะหาย บรรเทาหืด ลดอาการไอ แก้อ่อนใน แก้เจ็บคอและคออักเสบได้เป็น อย่างดี

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
รางจืด	<i>Thumbergia laurifolia</i> Lindl.	Acanthaceae	ไม้เลื้อย/ ไม้เถา	ราก ใบ	รากและเถา รับประทานแก้ร้อนใน กระหายน้ำ ใบและราก ใช้ปรุงเป็นยาถอนพิษไข้ เป็นยาพอกบาดแผล น้ำร้อน ลวก ไฟไหม้ ทำลายพิษยาฆ่าแมลง พิษจากสตริกนินให้เป็นกลาง พิษจากดื่มเหล้ามากเกินไป หรือยาเบื่อชนิดต่างๆ เข้าสู่ร่างกายโดย ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม เช่น ดิดอยู่ในฝักผลไม้ที่รับประทาน เมื่ออยู่ ในสถานที่ห่างไกล การนำส่งแพทย์ต้องใช้เวลา อาจทำให้คนไข้ถึงแก่ ชีวิตได้ ถ้ามีต้นรางจืดปลูกอยู่ในบ้าน ใช้ใบรางจืดไม่แก่ไม่อ่อนเกินไป หนัก หรือรากที่มีอายุเกิน 1 ปีขึ้นไป และมีขนาดเท่านิ้วชี้ มาใช้เป็นยา บรรเทาพิษ ดินที่ใช้ปลูก ถ้าผสมขี้เถ้าแกลบหรือผงถ่านปน จะช่วยให้ ต้นรางจืดมีตัวยามากขึ้น

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
ย่านางแดง	<i>Bauhinia strychnifolia</i> Craib.	Leguminosae (Fabaceae)- Caesalpinioide ae	ไม้เถาเนื้อ แข็ง	ราก ลำต้น เถา	เป็นยาบำรุงธาตุ บำรุงหัวใจ ถอนพิษไข้และแก้ไข้ทั้งปวง โดยใช้เหง้า นำมาฝนกับน้ำหรือน้ำซาวข้าว หรือจะต้มกับน้ำใช้ดื่มเป็นยาก็ได้ แก่ พิษเบื่อเมา พิษเบื่อเมาของเห็ด ถอนพิษยาเมา แก้เมาสุรา แก้ยาเบื่อ
มะขาม แปริ้ว	<i>Tamarindus indica</i> Linn.	Leguminosae	ไม้ยืนต้น	ผล	ใช้ผลแก่ประมาณ 10-20 ผล นำมาจิ้มเกลือกิน แล้วดื่มน้ำตามลงไป หรืออาจใช้ทำเป็นน้ำมะขามคั้นเอาน้ำกิน เป็นยาแก้อาการท้องผูก เป็นยาระบาย แก้ไอ ขับเสมหะ ช่วยลดอุณหภูมิในร่างกาย ลดการ กระหายน้ำ หรือใช้เนื้อมะขามผสมกับข่า และเกลือพอบประมาณ รับประทานเป็นยาขับเลือดขับลม แก้กสันนิบาตหน้าเพลิง หรืออาจใช้ ผสมกับปูนแดง แล้วนำมาพอกหรือทาบริเวณที่เป็นกลากเกลื้อน หรือ ฝี
พลู	<i>Piper betle</i> Linn.	Piperaceae.	ไม้เลื้อย	ใบ	ใช้ใบพลู 1-2 ใบ ล้างให้สะอาด ตำให้ละเอียดผสมกับเหล้าโรง ทา บริเวณที่เกิดลมพิษ แต่ห้ามใช้กับแผลเปิดจะทำให้เกิดอาการแสบ

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
หญ้าแห้ว หมู	<i>Cyperus Rotundus</i> Linn.	Cyperaceae	ไม้ล้มลุก	หัว	นำส่วนหัวมาบดเป็นผงให้ละเอียด หรือหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ คั่วให้เหลือง ใช้ชงกับน้ำร้อนดื่ม หรือนำเอาหัวแห้วหมูทุบให้แหลก ต้มดื่ม เป็นยาอายุวัฒนะ แก้ปวดเมื่อย ช่วยให้หูตาสว่าง บำรุงธาตุ บำรุงหัวใจ ลดไขมัน ลดความดันโลหิต ลดไข้ แต่ต้องระวังอย่าให้มีปริมาณเข้มข้นมากเกินไป เพราะจะเป็นอันตรายต่อหัวใจ จะไปบีบหัวใจทำให้หัวใจหยุดเต้นได้ และลดไขมันในร่างกาย
ใบย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	Menispermaceae	ไม้เลื้อย	ราก ใบ	ใช้รากแห้งครั้งละ 1 กำมือ (15 กรัม) ต้มกับน้ำ ดื่มก่อนอาหาร วันละ 3 ครั้ง แก้ปวด แก้ไข้ ตัवर้อน ใบ มีสารต่อต้านอนุมูลอิสระจำนวนมาก จึงช่วยลดและชะลอการเกิดริ้วและความแก่ชรา เสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรคในร่างกายให้แข็งแรง ช่วยในการบำรุงรักษาตับ และไต

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
สะค้าน	<i>Piper ribesoides</i> Wall.	Piperaceae	ไม้เลื้อย	เถา ใบ	เถาเป็นยาบำรุงกำลัง ยาขับลมในลำไส้ ทำให้ผายลมและเรอ แก้แน่น จุกเสียด
กระเทียม เถา	<i>Mansoa alliacea</i> (Lam.) A. Gentry	Bignoniaceae	ไม้เลื้อย	ราก ใบ	รากและใบสดตำผสมกับตัวยาอื่น บรรเทาปวด แก้ไข้หวัด แก้เจ็บคอ รักษาโรคปวดตามข้อและไขข้ออักเสบ
ลูกใต้ใบ	<i>phyllanthus</i> <i>amarus</i> Schum & Thonn.	Euphorbiaceae	ไม้ล้มลุก	ทั้งต้น	นำต้นสดมาตำน้ำดื่ม แก้โรคเบาหวาน ช่วยควบคุมระดับน้ำตาล ใช้ บำรุงตับ ลดอาการตับอักเสบ สร้างความสมดุลของไขมันในตับ
หญ้าปาก ควาย	<i>Dactylocteniumae</i> <i>gyptium</i> (L.) P. Beauv.	Gramineae	ไม้ล้มลุก	ทั้งต้น	ใช้ทั้งต้นมาตำดื่ม จะแห้งหรือสดก็ได้แก้ไข้ตรีโทษ ต่ำกับสุราพอก หรือทาแก้ปวด บวม อักเสบ ดับพิษร้อน

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
สะเดาดิน	<i>Glinus oppositifolius</i> (Linn.) A.DC.	Aizoaceae	ไม้ล้มลุก	ทั้งต้น	ทั้งต้น มีรสขมเย็น ประุงเป็นยาแก้ไข้ แก้อ่อนในกระหายน้ำ บำรุงน้ำดี แก้ไข้ทั้งปวง ระบายความร้อน และถ้านำต้นสดมาตำผสมกับขิงจะเป็น ยาสมุนไพรหอมเด็ก ปวดศีรษะ แก้อหวนต์ แก้ไอ ใช้ประุงเป็นยาระบาย บำรุงธาตุ แก้อัน เป็นยาทาแก้โรคผิวหนัง หรือยาฆ่าเชื้อ แต่ถ้าผสม กับน้ำมันมะพร้าวแล้วนำไปอุ่น จะเป็นยาแก้ปวดหู หยอดหู
ว่านหนู มานั่ง แท่น	<i>Jatropha podagrica</i> Hook.f.	Euphorbiaceae	ไม้พุ่ม	หัว	ใช้หัวกิน บำรุงพลังกำลังสำหรับผู้ที่ใช้กำลังแบกหามทำงานหนักใช้ หัวโขลกละเอียดพอกตามข้อมือข้อเท้า นวดแก้เคล็ดขัดยอกใช้เป็น ยาฟอกโลหิต และสมานแผล
ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby.	Leguminosae	ไม้ยืนต้น	ใบ	แก้อาการนอนไม่หลับ กังวล เบื่ออาหาร ใช้ใบแห้งหนัก 30 กรัม หรือ ใบสดหนัก 50 กรัม ต้มเอาน้ำดื่มก่อนนอน หรือใช้ใบอ่อนทำเป็นยา ดอง เหล้า (ใส่เหล้าขาวพอท่วมยา แช่ไว้ 7 วัน คนทุกวันให้น้ำยา สม่ำเสมอ กรองกากยาออก จะได้น้ำยาดองเหล้าขี้เหล็ก) ดื่มครั้งละ 1-2 ช้อนชา ก่อนนอนแก้อาการท้องผูก เป็นยาระบาย ยาถ่าย ใช้ใบ อ่อน 2-3 กำมือ ต้มกับน้ำ 1-1½ ถ้วยแก้ว เติมน้ำมันเล็กน้อย ดื่มเมื่อ ตื่นนอนเช้า หรือก่อนอาหารเช้าครั้งเดียว ข้อห้าม ไม่ควรรับประทาน ใบขี้เหล็กที่ไม่ต้ม

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะ วิสัย	ส่วนที่ นำมาใช้ ประโยชน์	ประโยชน์และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์
มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> Linn.	Oxalidaceae	ไม้ยืนต้น	ใบ	ใบ รสจืดมันเย็น ต้มดื่มดับพิษร้อน แก้ไข้ ถอนพิษไข้ ขับปัสสาวะ แก้ ปัสสาวะขัด บดทาหรือพอก แก้เม็ดผดผื่นคัน ต้มน้ำอาบแก้ตุ่มคัน บวม แผลมีหนอง ห้ามเลือด แก้ปวด ถอนพิษแมงมุม แก้พิษงู นำใบ สดมาตำให้ละเอียด ใช้ทาแก้กลากเกลื้อน แก้ปวดฟัน และใช้ทารักษา อีกสุกอีใส
ว่าน พญานาค ราช	<i>Ornamental Hemp cactus.</i>	Cactaceae	ไม้เลื้อย	ทั้งต้น	ในทางแก้พิษที่เกิดจากเขี้ยวไม่ว่าจะถูกงูกัด สัตว์มีพิษกัด หมากัด ให้ นำเถาเนากราชตำกับเหล้า หรือน้ำชาขาวพอกที่ปากแผล จะช่วย ระงับการเจ็บปวดได้
ค้างคาวดำ	<i>Tacca chantrieri</i> Andre	Taccaceae	ไม้ล้มลุก	เหง้า/หัว	นำเหง้ามาหั่นแล้วต้มน้ำดื่มเพื่อบำรุงกำลัง เพิ่มความดัน แต่ไม่ เหมาะกับผู้ป่วยความดันสูง
เพชร สังฆาต	<i>Cissus quadrangulalis</i> L.	Tiaceae	ไม้เลื้อย	ทั้งต้น	นำลำต้นมาฝานตากแดด หรือกินสด ๆ แก้วริดสีดวง แต่เวลากินห้าม ให้ถูกลิ้นเพราะจะเกิดอาการคันที่ ลิ้นและลำคอ ให้กินโดยการใส่ สมุนไพรรองไปในกลัวยสุกแล้วกลืนเลยไม่ต้องเคี้ยว

4.8 บทบาทหน้าที่และความรู้สึกในการประกอบอาชีพแพทย์พื้นบ้าน

การสัมภาษณ์และการสังเกตแพทย์พื้นบ้านทั้งหมด 25 คน ทุกคนมีความภาคภูมิใจในการรับหน้าที่เป็นแพทย์พื้นบ้านที่คอยดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยของคนในชุมชน เนื่องจากได้แบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปพบแพทย์แผนปัจจุบัน ช่วยเหลือคนอยากจนในยามเจ็บป่วย เป็นที่พึ่งทางใจให้กับคนในชุมชนในยามเกิดความเดือดร้อนทางด้านร่างกายและจิตใจ สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนช่วยกันอนุรักษ์พื้นสมุนไพรและการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรได้อย่างถูกวิธีและเกิดประโยชน์ต่อร่างกายจากการที่ได้มารักษากับแพทย์พื้นบ้านจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างแพทย์พื้นบ้าน พบว่าแพทย์พื้นบ้านทุกคนมีความต้องการให้อาชีพนี้มีอยู่ต่อไปในสังคมไทยและต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้การสนับสนุนและพัฒนาวิธีการรักษาและพัฒนาแพทย์พื้นบ้านเพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจที่ตรงกัน ไม่ต้องการให้คิดว่าเป็นเรื่องงมงาย ต้องการให้มีการรวบรวมความรู้สืบทอดให้กับคนรุ่นต่อไป แต่ติดปัญหาเรื่องของการสืบทอดเนื่องจากกฎระเบียบในการปฏิบัติตนต่อการเป็นแพทย์พื้นบ้าน หรือองค์ความรู้จากแพทย์พื้นบ้านบางท่านต้องถ่ายทอดให้เฉพาะคนในสายเลือดเดียวกันเท่านั้น ในบางครั้งคนที่จะมาเป็นศิษย์ก็ต้องเบี้ยวผู้ที่ได้รับการคัดเลือกแล้วจากผู้ที่เรียกว่าผีเจ้านายหรือดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2526)

4.9 ข้อปฏิบัติในการเป็นแพทย์พื้นบ้าน

ข้อปฏิบัติในการเป็นแพทย์พื้นบ้านสามารถแบ่งเป็นหลักปฏิบัติที่เหมือนกันได้ข้อ 5

1. ต้องไหว้ครูประจำปี และไหว้ครูทุกวันพระ
2. ไม่กินของในงานพิธีศพ และห้ามกินอาหารที่เก่า
3. ห้ามกินของแสลง เช่น ฟัก ฐู ของหมักดอง
4. ห้ามลอดราวผ้า
5. ห้ามลอดใต้บันได

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นแพทย์พื้นบ้านเพชรบูรณ์สามารถสรุปผลได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การรักษาพยาบาลหรือการดูแลสุขภาพในแบบการแพทย์พื้นบ้านของจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการแบ่งตามประเภทพื้นแพทย์พื้นบ้านมีอยู่ 5 ประเภท คือการรักษาโดยการจับเส้น การรักษาด้วยน้ำมัน การรักษาด้วยการเป่า การรักษาด้วยวิธีเหนือธรรมชาติ และการรักษาด้วยสมุนไพร สามารถรักษาอาการเจ็บป่วยเรื้อรัง เช่น เบาหวาน ความดัน มะเร็ง เกาต์ และภูมิแพ้ และโรคที่เกิดจากการติดเชื้อ เช่น ผิวน้ำ ตาแดง งามั่ว ไฟราวมทุ่ง คางทูม และห้ามเลือด ด้วยการรักษาแบบผสมผสานควบคู่กับการรักษาทางด้านจิตใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรณิศา มาศรี และคณิดา มิถานนท์ ศึกษาข้อมูลทั่วไปของสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้ในการรักษาโรคของสัตว์ของหอมสมุนไพรพื้นบ้าน พบว่ามีสมุนไพรพื้นบ้านที่สามารถรักษาอาการของโรคของสัตว์คู่กับการรักษาด้วยคาถาของของหอมเปลื้อง เชื้อนกongแก้ว และปิยนุช ยอดสมสวย และสุพิมพ์ วงศ์ทองแท้ (2552) ศึกษาข้อมูลทั่วไป บทบาทของหอมพื้นบ้านโรค อาการเจ็บป่วย และวิธีการรักษาของหอมพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ใน อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่าแพทย์พื้นบ้านไม่มีใบประกอบโรคศิลป์สำหรับการรักษาซึ่งเป็นปัญหาสภาพทางกฎหมายในการรับรองความถูกต้องชอบธรรมของแพทย์พื้นบ้านในการรักษาผู้ป่วยแต่ไม่ใช่ว่าปัญหาต่อการรักษาหรือความเชื่อมั่นในการรักษาของคนในชุมชนเนื่องจากแพทย์พื้นบ้านส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการรักษาที่ยาวนานสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าแพทย์พื้นบ้านอยู่ในวัยผู้สูงอายุ แพทย์พื้นบ้านบางคนมีประสบการณ์ในการรักษาเป็นระยะเวลาถึง 60 ปี ซึ่งจากการศึกษา พบว่า การรักษาด้วยแพทย์พื้นบ้านได้รับการปลูกฝังเจตคติ ความเชื่อ และองค์ความรู้ด้านการรักษาจากบรรพบุรุษหรือญาติพี่น้องที่อยู่บนพื้นฐานของจิตใจที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นและมีการใช้สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุ (สุนันทา และคณะ, 2554) นอกจากนี้การไปรักษากับแพทย์พื้นบ้านนั้นมีความสะดวกมากกว่าการไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลเนื่องจากไม่ต้องมีการรอคิวมากและค่ารักษาพยาบาลก็มีราคาถูกหรือไม่มี

ค่าใช้จ่ายเลย และเนื่องจากประชาชนไม่สามารถรักษาอาการเจ็บป่วยเรื้อรังได้ด้วยวิธีการของแผนปัจจุบัน แต่มีทางเลือกในการที่จะรักษากับแพทย์พื้นบ้านซึ่งสามารถตอบปัญหาได้ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจ จึงทำให้กระแสนิยมการรักษายังคงอยู่ในปัจจุบัน (ยิ่งยง และคณะ, 2553) หลังจากการรักษาหายแล้วผู้ป่วยจะมีเพียงแค่ค่าครูและดอกไม้รูปเทียนให้กับแพทย์พื้นบ้านและเหตุผลอีกประการหนึ่งเนื่องจากแพทย์พื้นบ้านเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับนับถือมากในชุมชนในฐานะแพทย์พื้นบ้านของชุมชนและแพทย์พื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นผู้ชายที่นับถือศาสนาพุทธ ผ่านการบวชเรียนมาและผ่านการอบรมศีลธรรมเพื่อขัดเกลากจิตใจให้ยึดมั่นในการทำความดี (ปิยนุช ยอดสมสวย, 2556) ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่แพทย์พื้นบ้านทุกคนต้องปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมความดีตลอดระยะเวลาการเป็นแพทย์พื้นบ้าน แหล่งเรียนรู้การเป็นแพทย์พื้นบ้านเป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีตำราแต่อาศัยการท่องจำ มีครูเป็นผู้บอกวิธีการรักษาผู้ป่วยให้กับคนที่รับเป็นลูกศิษย์ ไม่มีการจดบันทึกเป็นรายลักอักษรให้การรักษาด้วยแพทย์พื้นบ้านจะเกี่ยวคล้องกับวิถีทางศาสนาและความเชื่อทางไสยศาสตร์ ผู้ที่เป็นแพทย์พื้นบ้านต้องมีข้อปฏิบัติในการเป็นแพทย์พื้นบ้านที่ย่างยากต่อการดำเนินชีวิตในวิถีปัจจุบันและถ้าไม่ปฏิบัติตามคำสอนของครูอาจารย์จะเกิดภัยกับแพทย์พื้นบ้านเอง เช่น มีอาการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ เกิดอุบัติเหตุ สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้สืบทอดองค์ความรู้ในการเป็นแพทย์พื้นบ้านนั้นลดลงในปัจจุบัน (พัชริน และคณะ, 2549)

การศึกษาวิธีการวินิจฉัยโรค วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการรักษาของแพทย์พื้นบ้าน พบว่าแพทย์พื้นบ้านจะวินิจฉัยอาการของผู้ป่วยโดยการสอบถามอาการจากผู้ป่วย และญาติควบคู่กับการสังเกตจากอาการภายนอกของผู้ป่วย บางครั้งอาจใช้วิธีการสัมผัสกับตัวผู้ป่วยเพื่อให้ทราบอาการที่แท้จริง นำไปสู่การหาวิธีการรักษาที่ถูกต้อง ซึ่งวิธีการนี้เป็นวิธีการที่ทำให้การรักษานั้นเกิดความน่าเชื่อถือจากผู้รับการรักษา อุปกรณ์ที่ใช้ในการรักษานั้นมีความแตกต่างกันอยู่กับแพทย์พื้นบ้านและวิธีการที่ได้ศึกษามาแต่ก็จะเกี่ยวข้องกับศาสตร์การรักษาของแพทย์พื้นบ้านแต่ละประเภท เช่น คาถาเพื่อประกอบการเป่ารักษาและการรักษาที่เหนือธรรมชาติ ชั้น 5 หรือ ชั้น 8 เพื่อแสดงความเคารพต่อแพทย์พื้นบ้านผู้รักษาและครูอาจารย์ น้ำมนต์หรือน้ำมันมะพร้าวสำหรับใช้ทาในผู้ป่วยด้านกระดูก ยาหม่อง ลูกประคบ ไม้กด สำหรับการรักษาด้านการจับเส้นเพื่อให้กล้ามเนื้อเกิดการผ่อนคลาย สมุนไพร หม้อต้มยา ซึ่งแพทย์เป็นการรักษาที่คล้ายกับการรักษาของหมอเมืองของภาคเหนือ (พัชริน และคณะ, 2544) และหมอพื้นบ้านของภาคอีสาน (พัชริน และคณะ, 2549) สำหรับการรักษาด้วยสมุนไพร แพทย์พื้นบ้านทั้ง 5 พื้นที่ใช้สมุนไพรที่คล้ายกันและสามารถรักษาโรคได้หลากหลาย แบ่งเป็น โรคที่เกี่ยวข้องกับเชื้อไวรัส เช่น โครุงส์วัด ตาแดง ไพรามทุ่ง โรคเจ็บป่วยเรื้อรัง เช่น โรคมะเร็ง โรคหัวใจ โรคตับ โรคภูมิแพ้ และบาดแผลที่เกิดจากอุบัติเหตุ ห้ามเลือดไม่ให้ไหล เป็นต้น และจากการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างแพทย์พื้นบ้านและการสัมภาษณ์เชิงลึก

เกี่ยวกับความต้องการและข้อเสนอแนะของแพทย์พื้นบ้าน พบว่า แพทย์พื้นบ้านต้องการให้อาชีพและวิธีการรักษาแบบพื้นบ้านยังคงอยู่ต่อไปและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ และต้องการให้เกิดการอนุรักษ์และการถ่ายทอดสู่กลุ่มเยาวชน

5.2 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือเป็นข้อเสนอแนะที่ได้จากการร่วมพูดคุยกับแพทย์พื้นบ้าน และข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.2.1 ข้อเสนอแนะจากแพทย์พื้นบ้าน

1. ต้องการให้ภาครัฐเข้ามาพัฒนาระดับให้สามารถรักษาผู้ป่วยได้โดยไม่ผิดกฎหมาย
2. ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวบรวมความรู้ด้านการรักษาแบบพื้นบ้านให้เป็นมรดกของคนรุ่นต่อไป

5.2.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ศึกษาวิธีการรักษาเพิ่มเติมในบางวิธีที่สามารถรักษาโรคที่ประชาชนมีความเสี่ยงอยู่ในปัจจุบันเพิ่มเติมเพื่อเป็นการพัฒนาด้านการแพทย์ต่อไปทั้งแผนปัจจุบันและแบบพื้นบ้าน
2. ศึกษาคุณสมบัติทางด้านเภสัชเพิ่มเติม

รายงานสรุปการเงินประจำปีงบประมาณ 2557

เลขที่โครงการ 2557A14503160

สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นแพทย์พื้นบ้านเพชรบูรณ์

ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัยผู้รับทุน อาจารย์น้ำฝน เป้าทองคำ

รายงานในช่วงเดือนตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2557 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2558

ระยะเวลาดำเนินการ 12 เดือน 1 ตุลาคม 2557 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2558

รายจ่าย

หมวด	งบประมาณ รวมทั้งโครงการ	ค่าใช้จ่าย งวดปัจจุบัน	คงเหลือ (หรือเกิน)
1. ค่าตอบแทน	114,000	114,000	
- มหาวิทยาลัย 10%	25,000	25,000	
- ผู้เชี่ยวชาญ 2 คน	9,600	9,600	
- วิทยากร 4 คน	19,200	19,200	
- กลุ่มตัวอย่าง 25 คน	40,000	40,000	
- ค่าตอบแทนปฏิบัติงาน นอกเวลา	20,200	20,200	
2. ค่าใช้สอย	125,000	125,000	
- ค่าอาหารและอาหารว่าง ในการจัดเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้	85,000	85,000	
- ค่าจ้างเหมาบริการพาหนะ	40,000	40,000	
3. ค่าวัสดุ	11,000	11,000	
- กระดาษ A4 2 กล่อง	1,000	1,000	
- ค่าวัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ	10,000	10,000	
รวม	250,000	250,000	

จำนวนเงินที่ได้รับและจำนวนเงินคงเหลือ

จำนวนเงินที่ได้รับ

งวดที่ 1	100,000 บาท
งวดที่ 2	100,000 บาท
รวม	200,000 บาท

เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2557

เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2557

(อาจารย์น้ำฝน เบ้าทองคำ)
ลงนามหัวหน้าโครงการวิจัยผู้รับทุน
29 พฤษภาคม 2558

(อาจารย์น้ำฝน เบ้าทองคำ)
เจ้าหน้าที่การเงินโครงการ
29 พฤษภาคม 2558

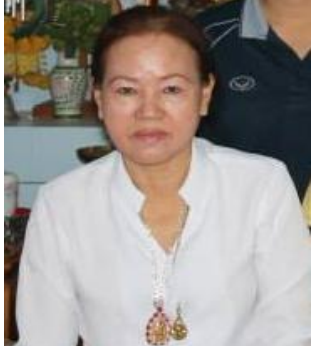
บรรณานุกรม

1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. [ออนไลน์]. การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง. แหล่งที่เข้าถึง : <http://pioneer.netserv.chula.ac.th/~jaimorn/re6.htm>. [30 ตุลาคม 2556]
2. ฉลาดชาย รมิตานนท์. ฝึเจ้านาย (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่, 2556.
3. นิตiphong ส่งศรีโรจน์. [ออนไลน์]. การวิจัยเชิงสำรวจ. แหล่งที่เข้าถึง : http://www.nitiphong.com/paper_pdf/master/BusinessResearch/explore_research.pdf. [30 ตุลาคม 2556]
4. ปิยนุช ยอดสมสวย. การศึกษาภูมิปัญญาของแพทย์พื้นบ้านในอำเภองครักษ์ จังหวัด นครนายก. *ธรรมศาสตร์เวชศาสตร์*, 2556. 13(2), 212-217.
5. พรรณิสา มาศรี และคณิตา มิถานนท์. การใช้สมุนไพรในการรักษาโรคผิวหนังของหมอสมุนไพรพื้นบ้าน: กรณีศึกษาหมอเปลื้อง เชื้อนกongแก้ว บ้านถ่อน ตำบลสว่าง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร. *มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, จังหวัดสกลนคร*
6. พิชราภรณ์ชูสกุล ศรีสมร คุณากรปดินทร์ และคณะ. โครงการ สักคายนองค์ความรู้ “หมอเมือง” เพื่อการพัฒนาระบบและตำราอ้างอิงการแพทย์พื้นบ้านล้านนา. *รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพมหานคร, 2554. 84 หน้า.*
7. ชริน วิจิตรลงกรณ์ อนุวัฒน์ วัฒนพิชญากุล และคณะ. โครงการพัฒนารูปแบบการศึกษา การฟื้นฟูและสัคเคราะห์องค์ความรู้การแพทย์พื้นบ้านอีสาน กรณีการมีส่วนร่วมของหมอพื้นบ้านกับชุมชน จ. อุบลราชธานี. *รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพมหานคร, 2554. 97 หน้า.*
8. ยิ่งยง เทาประเสริฐ กันยานุช เทาประเสริฐ และคณะ. โครงการเสริมสร้างเครือข่าย การแพทย์พื้นบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบน ระยะที่ 2. *รายงานการวิจัย. วิทยาลัย การแพทย์ทางเลือก, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. 2553. 118 หน้า.*
9. สุนันทา โอศิริ สมสุข มัจฉาชีพ และคณะ. หมอพื้นบ้าน และพืชสมุนไพรในป่าชุมชนของ จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 2554. 9(1), 10-18.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อแพทย์พื้นบ้านและที่อยู่ของแพทย์พื้นบ้าน

	นางแกะ คงเฟื่อน ที่อยู่ 78 หมู่ 5 ต.วังโป่ง อ.วังโป่ง จ.เพชรบูรณ์
	นางบุญถม เจลิมผา ที่อยู่ 121 หมู่ 4 ต.วังโป่ง อ.วังโป่ง จ.เพชรบูรณ์
	นางสุรรัตน์ สุขประสพชัย อยู่ 41/1 หมู่ 1 ต.พุดาม อ.วิเชียรบุรี จ.เพชรบูรณ์
	เกี่ยม แสนพรม 38 ม.1 ต.สักหลง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์

	นางบัวหล้า ยาพรม 14 ม.7 ต.ห้วยไร่ อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์
	นางจำปี พิมลา ที่อยู่ 14623 หมู่ 19 ต.ท่าพล อ. เมือง จ.เพชรบูรณ์
	นางดี ออบเซย ที่อยู่ 78 หมู่ 5 ต.นางั่ว อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์
	นางอรุณ หุ่นทรง ที่อยู่ 135/1 หมู่ 5 ต.นางั่ว อ. เมือง จ.เพชรบูรณ์

	นายแป สกุล มาโส ที่อยู่ 84 หมู่ 15 ต.ปากช่อง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์
	นางแดง สกุล มาแสง ที่อยู่ 173 หมู่ 3 ต. ปากช่อง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์
	นายหนูบาง ช้อกุน 2 หมู่ 11 ต.ปากช่อง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์
	นายสอน อุดศรี

	นายสิน สายสิงเทศ ที่อยู่ 65 หมู่ 11 ต.วังบาล อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์
	นางบัววัน สายแก้วดี ที่อยู่ 88 หมู่ 5 ต.บ้านเนิน อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์
	นายเชียน แก้วเวียน ที่อยู่ 39 หมู่ 3 ต.นาซำ อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์
	นายสงบ สกุล ไชยา ที่อยู่ 56 หมู่ 5 ต.บ้านเนิน อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์

	นายเกิด มีผล
	นายสมบัติ ปาณะกุล 72 ม.2 ต.น้ำซุน อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์

หมายเหตุ รายงานรูปภาพแพทย์พื้นบ้าน 18 คน ไม่รายงาน 7 คน เนื่องจากไม่ประสงค์ให้เผยแพร่

ภาพการทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัย นักศึกษา และแพทย์พื้นบ้าน

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามภูมิปัญญาของแพทย์พื้นบ้าน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของแพทย์พื้นบ้าน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หรือเติมข้อความลงในช่องว่างตรงตามความเป็นจริง

1. ชื่อ.....สกุล.....
2. เพศ
☐ ชาย ☐ หญิง
3. อายุ.....ปี

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพแพทย์พื้นบ้าน

1. สถานภาพการเป็นแพทย์พื้นบ้าน
☐ มีใบประกอบโรคศิลป์ ☐ ไม่มีใบประกอบโรคศิลป์
2. การสืบทอดการเป็นแพทย์พื้นบ้านของท่านมาจากที่ใดหรือใคร

.....

.....

.....

.....

.....

3. วิธีการเรียน/สืบทอดการเป็นแพทย์พื้นบ้าน

.....

.....

.....

.....

.....

4. ประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วย

.....

.....

.....

.....

.....

5. โรคที่แพทย์พื้นบ้านสามารถรักษาได้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. วิธีการวินิจฉัยโรค

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. แพทย์พื้นบ้านมีวิธีการใดบ้างในการรักษาผู้ป่วย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. มีอุปกรณ์/สมุนไพร ประกอบการรักษา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. แพทย์พื้นบ้านมีการติดตามอาการของผู้ป่วยอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

10. ข้อควรปฏิบัติของผู้ป่วยในการรักษา

.....

.....

.....

.....

.....

11. ข้อปฏิบัติในการเป็นแพทย์พื้นบ้าน

.....

.....

.....

.....

.....

12. โรคส่วนใหญ่ที่ผู้ป่วยมาให้แพทย์พื้นบ้านรักษา

.....

.....

.....

.....

.....

13. บทบาทของแพทย์พื้นบ้านที่มีต่อชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

14. ปัจจุบันแพทย์พื้นบ้านได้มีการสืบทอดวิชาให้แก่ผู้อื่นหรือไม่/มีใครบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

15. ปัจจุบันแพทย์พื้นบ้านมีความคิดเห็นอย่างไรต่ออาชีพแพทย์พื้นบ้าน

.....

16. อาชีพการเป็นแพทย์พื้นบ้านประสบปัญหาบ้างหรือไม่/อย่างไร

.....

17. เหตุผลที่ยังคงทำอาชีพเป็นแพทย์พื้นบ้านอยู่จนปัจจุบัน

.....

18. แพทย์พื้นบ้านต้องการให้อาชีพนี้ยังคงมีอยู่โดยต้องทำอะไรบ้าง

.....

19. ข้อเสนอแนะ

.....

แบบเก็บข้อมูลสมุนไพรพื้นบ้าน

ชื่อชุมชน.....ที่ตั้ง.....

ชื่อชุมชนท้องถิ่น.....วันที่สัมภาษณ์.....

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....บ้านเลขที่.....

เพศ () ชาย () หญิง อายุ.....ปี

ศาสนา.....ระดับการศึกษา.....อาชีพ.....

ข้อมูลพันธุ์พืช

หมายเลข.....

ชื่อ.....

ชื่อพื้นเมือง/ชื่อไทย/ชื่อท้องถิ่น.....

ชื่อวิทยาศาสตร์.....

ลักษณะวิสัย () ไม้เลื้อย () ไม้ล้มลุก () ไม้พุ่ม () ไม้ยืนต้น () อื่นๆ

ลักษณะทั่วไป

.....

.....

ความสูง.....นิเวศวิทยา.....

ส่วนของพืชที่นำมาใช้.....

วิธีการใช้ในการรักษา

.....

.....

ใบยินยอมด้วยความสมัครใจ

(Informed Consent Form)

วันที่ 10 เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖
 ข้าพเจ้า นพ. ๒๒๐ ภาณุ อายุ..... ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 173 หมู่ 3
 ถนน..... ตำบล ฝางมรธา อำเภอ..... นคมลึก
 จังหวัด เพชรบูรณ์ รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์.....

ขอแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย⁽¹⁾ เรื่องความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นแพทย์พื้นบ้านเพชรบูรณ์ โดยข้าพเจ้าได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและจุดมุ่งหมายในการทำวิจัยรายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของการวิจัยและความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งแนวทางป้องกันและแก้ไขหากเกิดอันตรายขึ้น ค่าตอบแทนที่จะได้รับ ค่าใช้จ่ายที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบจ่ายเอง โดยได้อ่านข้อความที่มีรายละเอียดอยู่ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย โดยตลอด อีกทั้งยังได้รับคำอธิบายและตอบข้อสงสัยจากหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยไม่มีสิ่งใดบังคับขอร้อง

ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้⁽²⁾ :

ข้าพเจ้าได้ทราบถึงสิทธิ์ที่ข้าพเจ้าจะได้รับข้อมูลเพิ่มเติมทั้งทางด้านประโยชน์และโทษจากการเข้าร่วมการวิจัย และสามารถถอนตัวหรือแจ้งเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ โดยจะไม่มีผลกระทบต่อการบริการและการรักษาพยาบาลที่ข้าพเจ้าจะได้รับต่อไปในอนาคต และยินยอมให้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลส่วนตัวของข้าพเจ้าที่ได้รับจากการวิจัย แต่จะไม่เผยแพร่ต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล โดยจะนำเสนอเป็นข้อมูลโดยรวมจากการวิจัยเท่านั้น

หากข้าพเจ้ามีข้อข้องใจเกี่ยวกับขั้นตอนของการวิจัย หรือหากเกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์จากการวิจัยขึ้นกับข้าพเจ้า ("ข้าพเจ้าจะสามารถติดต่อกับนางสาวน้ำฝน เบ้าทองคำ โทร 086-400-2216 (ระบุชื่อผู้รับผิดชอบที่โทรศัพท์/วิทยุติดตามตัวที่ติดตัวได้ 24 ชั่วโมง)

หากข้าพเจ้า" ได้รับการปฏิบัติไม่ตรงตามที่ได้ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย ข้าพเจ้าจะสามารถติดต่อกับผู้อำนวยการสถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ โทร. 056-717141

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย และหนังสือแสดงเจตนายินยอมนี้โดยตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้

ลงชื่อ นพ. ๒๒๐ ภาณุ ผู้เข้าร่วมการวิจัย/ผู้แทนโดยชอบธรรม/ วันที่ 10 มีนาคม ๒๕๕๖
 (นพ. ๒๒๐ ภาณุ.....)

ลงชื่อ H. N. ผู้ให้ข้อมูลและขอความยินยอม/หัวหน้าโครงการวิจัย/ วันที่ 10 มีนาคม ๒๕๕๖
 (นางสาวน้ำฝน เบ้าทองคำ.....)

ในกรณีผู้เข้าร่วมการวิจัยไม่สามารถอ่านหนังสือได้ผู้ที่อ่านข้อความทั้งหมดแทนผู้เข้าร่วมการวิจัยคือ..... จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นพยาน

ลงชื่อ..... พยาน/ วันที่.....
 (.....)

หมายเหตุ : หากผู้เข้าร่วมการวิจัยเป็นผู้เยาว์ (อายุต่ำกว่า 18 ปี บริบูรณ์) ให้เปลี่ยนข้อความตรงที่ตำแหน่ง 1, 2 และสรรพนามข้าพเจ้าตรงเครื่องหมาย * ดังนี้

- (1) ขอแสดงเจตนายินยอมให้เด็กในปกครองของข้าพเจ้าเข้าร่วมโครงการวิจัย
- (2) ข้าพเจ้าจึงสมัครใจให้เด็กในปกครองของข้าพเจ้าเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้
- * เด็กในปกครองของข้าพเจ้า

ภาคผนวก ค

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวน้ำฝน เบ้าทองคำ
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss Namfon Baowthongkum
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน
3670100296849
3. ตำแหน่งปัจจุบัน
อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษา (วิทยาศาสตร์ทั่วไป) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เพชรบูรณ์
4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และไปรษณีย์
อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail)
สาขาวิชาการศึกษา (วิทยาศาสตร์ทั่วไป) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
67000
E-mail namfon_wk@hotmail.com ; namfon_wk@yahoo.com
เบอร์โทรศัพท์ 086-400-2216
5. ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญา	สถานศึกษา	ปีที่สำเร็จ	ประเทศ
วท.บ.(เคมี)	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	2547	ประเทศไทย
วท.ม. (สาขาเคมีประยุกต์)	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	2554	ประเทศไทย

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

6.1 หัวหน้าโครงการวิจัย

6.1.1 งานวิจัย ศึกษาสารต้านอนุมูลอิสระและปริมาณสารฟีนอลิกทั้งหมดของเห็ดป่ากินได้ 5 ชนิดจากป่าชุมชนบ้านน้ำจางในเขตพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับทุนจากสำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติภายใต้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2556

6.1.2 ความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นแพทย์พื้นบ้านเพชรบูรณ์ ได้รับทุนจาก สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติภายใต้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2557

6.1.3 การวิเคราะห์ความต้องการของท้องถิ่นและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ได้รับทุนจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ประเภทงานวิจัยสถาบัน ประจำปีงบประมาณ 2557

6.1.4 การจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการวิจัยด้วยจิตวิทยาความหลากหลายทางชีวภาพของมะม่วงน้ำดอกไม้สีทอง ได้รับทุนจากงบประมาณแผ่นดินประเภทงานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน ประจำปีงบประมาณ 2558

7. ผลงานการตีพิมพ์เผยแพร่

7.1 สารต้านอนุมูลอิสระและปริมาณสารฟีนอลิกทั้งหมดของเห็ดป่าจากป่าชุมชนบ้านน้ำจาง จังหวัดเพชรบูรณ์ ตีพิมพ์ในวารสาร Rajabhat J. Sci. Humanit. Soc. Sci. 15(2): 96-103, 2014

7.2 การศึกษาสภาวะที่เหมาะสมการย้อมผ้าฝ้ายด้วยสีจากข้าวเหนียวดำและความคงทนของสี ตีพิมพ์ในวารสาร สักทอง : วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สทวท.) 1(1): 27-34, 2014

8. รางวัล

8.1 รางวัลผู้นำเสนอผลงานวิจัยดีเด่นแบบบรรยาย กลุ่มความหลากหลายทางชีวภาพ ในการประชุมใหญ่โครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษา ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 22-24 มกราคม 2557